

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliya navîn

bîrnebûn

HAVÎNA 2004an

Yekîtîya Ewropayê
û endamtîya Tirkîyê
Nebî Kesen

Mikaîla, Gundê Îna,
Înli Katrancı, Xidira, Înler:
Dr. Mikailî

Germîya arê şivanan
M. Xelikan

İsmet Paşa'nın ve Celal Bayar'ın
Kürdistan gezileri ve
"Kürt Raporları"
Mehmet Bayrak

Anadolu Kürtleri
üzerine bazı notlar
Rohat Alakom

Kaşub halkı?
Marcin M. Bobrowski

bîrnebûn

ISSN 1402-7488

Tidskriften utkommer 4 nummer per år.
Sê mehan carê derdikeve/ Üç ayda bir çıkar.

Utges av Apec-Förlag AB

Hejmar 23, havina 2004an

Ansvarig utgivare
Ali Çiftçi

Redaksiyon
A. Çiftçi, Dr. Mikaili, H. Erdoğan, M. Bayrak, İ. Türkmen
M. Duran, Muzaffer Özgür, Nuh Ateş, Sefoyê Asê, Vahit Duran

Adress
Navnişana li Swêdê
Box: 8121, SE 163 08, Spånga/Sverige
Telefaks: 0046-(0)8-761 24 90

E-post
info@birnebun.com

Internet
www.birnebun.com

Navnişana li Almanyayê
M. Özgür
Birnebûn
Postfach 900348
51113 Köln/Almanya

Biha/Fiyatı
Europa: 5 Euro • Türkiye: 2 500 000 TL.

Abone (ji bo du salan - 2 yıllık bedeli):
Swêd: 400 SEK • Ewropa: 40 Euro

Türkiye banka hesap numarası
F. Yıldız Vakıf Bank Polatlı şubesi
Hesap No: 00158001 445398272

İsveç hesap numarası
(Birnebûn) postgiro: 468 65 12-7

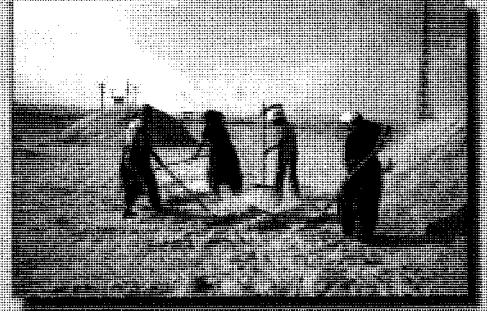
Almanya hesap numarası
M. Özgür, Stichwort "Birnebûn" Deutsche Bank-Köln
Konto Nr: 5912662 BLZ: 37070060

Belavkirin / Dağıtım
Türkiye
Ankara: Nedim Yalınkılıç 0312-418 10 50
Cafe Babil Selanik Cad. No: 2 Kızılay

Ankara: Hakan Ulutaşı 0312-425 53 07
Akademiya Kitabevi Konur Sok. 8/10 Kızılay

İstanbul: Selahattin Bulut/Medya Kitapevi
İstiklal Caddesi, Elhamra Pasaj No: 258/6, Beyoğlu

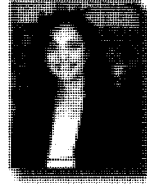
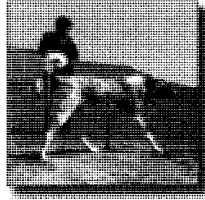
Çap / Baskı
Apec-Tryck AB

Li Karacadağê wexta kermantê

Her nivîskar berpirsiyarê nivîsa xwe ye.
Matê redaksiyonê heye ku nivîsên ji Birnebûnê
re tên, serrast û kurt bike. Nivîs ger çap nebûn jî,
li xwedî nayên vegerandin.

Wagla Kurdên Anatoliya Navîn li Swêdê û Komela
Ziman li Almanyayê pişgirtên kovarê ne.

<i>De xwedî li ziman û çanda xwe derkevin! Ali Çiftçi</i>	2
<i>Kırkpınar gecesî</i>	4
<i>Orta Anadolu Kürtleri Hollanda'da buluştu</i>	4
<i>Pêşengeha duyemîn a pirtûkên kurdî, li Kölnê</i>	5
<i>Kongreya sêyemîn a giştî ya Komela Ziman çêbû</i>	6
<i>Şeva gundê Celikan</i> Vahit Duran	7
<i>Her sê jiyânên Altunê</i>	10
<i>"Karekî wiha ji bo jineka kurd cesareteke mezin dixwaze"</i>	11
<i>Yekîtîya Ewropayê û endamtiya Tirkîyê</i> Nebî Kesen	13
<i>Cinayetên ji bo "namûs"ê û xwekuştina jinan-1</i> Hacı Erdoğan	15
<i>"Me hemûyan berpirsiyariyeke kurdî heye divê bê bicîhanîn"</i> Hacı Akman	17
<i>Merivê pak</i> Nuh Ateş	21
<i>Du beran</i> Necati Kanoğlu	24
<i>Germîya arê şivanan</i> M. Xelîkan	27
<i>Tarîxa eşîra mikailîyan li Polatliyê</i> Dr Mikailî	35
<i>Helbest</i>	50
<i>Stiranên folklorî</i>	53
<i>Xitmê xiyar</i> Yeşim Emsîz.....	55
<i>Gencîneyek ji bo kultura kurdî</i>	61
<i>İsmet Paşa`nın ve Celal Bayar`ın Kürdistan gezileri ve "Kürt raporları"</i> M. Bayrak	63
<i>Anadolu Kürtleri üzerine bazı notlar</i> Rohat alakom.....	67
<i>Kaşub halkı?</i> Marcin M. Bobrowski.....	74
<i>Kürt göçmenleri ve sosyal sorunları</i> Hacı Erdoğan.....	79

De xwedî li ziman û çanda xwe derkevin!

Di van rojan de dîsan rojeva kurdan bi bûyerên dîrokî ve têrî xwe dagirtî ye.

Di her aliyê de meriv dikare rastî bûyerên balkêş bibe. Li Tirkîyê, di 9 ê Hezîranê de televîzyona dewletê bi kurdî dest bi weşanan kir. Di eynê rojê de milletvekîliyên kurd yê DEP'ê Leyla Zana, Hatip Dicle, Selim Sadak û Orhan Doğan ji girtîgehê hatin berdan.

Di masmediya tirkî de ew wek reformeka mezin û balkêş hat nîşandan. Hinek aqilmendên Tirkîyê, yê wek Mehmet Ali Birand gotin; ew di *dîroka Tirkîyê de şoreşek e û divê xelkê kurd û tirk vê pêvajovê baş bi kar binin*.

Li başûrê welêt jî pêvajoyeke pir dijwar dest pê kiriye. Her çiqas tê gotin ku ji bo damezrandina dewleta Iraqê lihevhatinek heye, ku herkesî federasyon qebûl kiriye û ev yeka di biryara Konseya Ewlekarîyê de cih girtiye jî, dilê kurdan ne rihet e. Di destpêkê de wek têt zanîn, lihevkirinek hebû ku Iraqa nuh dê Iraqeka demokratîk û federal be. A niha tiştê ku xuya ye hemû dawxazên kurdan bi cih nebûne. Lê ya girîng em dibînin ku di pêvajoya danûstendinan de kurd bi xwe di nav de ne û ew jî îşaretên pozîtîv in.

Belê dema em bala xwe bidin wan bûyerên li jor, em dibînin ku di rojeva demên pêş me de doza gelê kurd pir aktuel e. Rewşa doza kurda her çiqas dijwar e, hevqas jî hasas e. Dem demek e ku divê kurd di her aliyê de

hişyar, xwedî plan û program bin. Her tiştî ji berrpîrsên siyasî nepên. Daxwaza heqên xwe bikin û xwedî li doza xwe derkevin û herwiha bêdeng nemînin!

Ew gavên ku Komara Tirkîyê davêje herçiqas bo berjewendîyên xwe yê ji bo berendametiya YE'ê be jî, bo kurdên li Tirkîyê îmkânên mezin in, dema ew xwedî li doza xwe, bi daxwazên plan û programkirî derkevin.

Herkes pê dizane ku îro zimanê kurdî li Tirkîyê, li ber wendabûnê ye. Asîmilasyona ku dewletê daye ber xwe, em kurdên li derweyî welêt jî jê nesibê xwe werdigrin! Dema rewşa zimanê me di wî halî de ye gelo em çima xwedî li reformên ku ji bo me pir îmkaneke biçûk be jî, dernakevin û nabin hevkarê prosesê? Dawe, dava me ye, em li ortê nînin! Divê hemû kurdên li Tirkîyê ji niha da perwerdeya zarokên xwe bi zimanê xwe bixwazin.

Li ser YE'ê û berendambûna Tirkîyê bi sernivîsa *Yekitiya Ewropayê û Endametiya Tirkîyê*, birêz Nebî Kesen gotarek bi kurdî nivîsiye. Em bi vê nivîsê xêrhatina birêz Nebî Kesen dikin ku ew dê ji vir bi şûn ve, di derbarê YE de di kovarê de binivîsîne. Herwiha birêz Nebî Kesen bi vê nivîsa xwe jî dide nîşan kirin ku divê kurd hêdî di her warî de dîtîn û gotarên xwe bi zimanê xwe binivîsinin daku em di her mijarê de, çi yê rojane û civakî bin û çi jî yê herî girîng bin bi kurdîya xwe binivîsinin. Dema em di her warî de zimanê xwe bi kar binin ew dem zimanê me jî pêş dikeve.

Bi sernivîsa *Me hemûyan berpirsiyariyeka kurdî heye divê bê bicibanîn* bi birêz Hecî Akman re hevpeyvînek hatiye kirin. Hecî Akman bi xwe kurdekî Anatoliya navîn î xwedî rêwitiyeka dûr û dirêj e. Hevpeyvîneka di dîroka penaberîya kurdan de pir balkêş e.

Birêz Nuh Ateş bi sernivîsa *Merivê pak* dîsan hekatek bi kurmanciyeka delal a zaravê reşîya nivîsiye. Hekat di civata kurdan de aliyê hinên insanên pak û durist tîne ziman.

Birêz Necatî Kanoğlu çîrokek bi navê *Du beran* bi kurdiyeka zaravxweş nivîsiye. Hûn dê vê çîrokê bi heyecan bixwînin.

Mem Xelîkan bi sernivîsa *Germiya arê şivanan* li ser jîyana kurdan ya gundan û şivantîyê û herwiha ji folklorê kurdan hinek nimûnên di derheqê şivantîyê û pez xwedî kirinê de nivîsiye.

Di eynê nivîsê de hevpeyvînek bi şivanekî xelîkî yê bi navê Apê Yakûb re kiriye. Apê Yakûb di derbarê serpêhatî û meslekê xwe yê şivantîyê de gelek agahdariyan dide.

Dr Mikailî bi sernivîsa *Mikaila, Gundê Îna, Inli Katranci, Xidira û Înler, tarixa eşîra Mikailiya - li Polatliyê* lêkolîneka malbatî û civakî kiriye. Di aliyê çandî û dîrokî de balkêş e. Hêviya me heye ku her kurdekî me di derbarê malbat an gundê xwe de bi wî awayî agahdariyan berhevke daku neyên jibîr kirin. Lêkolînên bi vî rengî çand û dîroka me berfireh dîke.

Xwişka Yeşîm Emsîz ku bi xwe kurda Qereqoçanê ye bi navê *Xitmi Xiyar* çîrokeka gelerî ya kurdî berhevkerîye û bi kurdiyeka delal nivîsiye. Em ji Yeşîmê re dibêin tu jî bi xêr hatî û her serkeftî be di nivîsandina bi kurdî de. Bi rastî dema ciwanên me bi kurdî dinivîsinin, heyecan û quweteka mezin didin

me. Em bi van bi hêvî û serbilind dibin.

Birêz Hecî Erdoğan bi sernivîsa *Cinayetên ji bo namûsê û xwekuştina jinan* bi kurdî û Kürt göçmenleri ve sosyal sorunları jî bi tirkî, du nivîsên civakî ku îro jî bo kurdan gelek girîng û aktuel in, nivîsiye. Nivîs jî bo aktualîzekirina pîrsgirêkên civakî ku îro hem li welêt û hem jî bo insanên me yên li derveyî welêt dijîn pir balkêş in.

Altun Başaran bi xwe kurdeka ji gundê Altîlera ya Anatoliya Navîn e. Di destpêka vê biharê de kitêbeka bi navê *Altuns tre liv - Frân Anatolien till Alby* bi swêdî derket. Hûn dê di derheqê kitêbê de hevpeyvîneka bi sernivîsa *"Karekî wiha ji bo jineka kurd cesaretêki mezin dixwaze"* bixwînin. Herwiha nivîseka kurt a nasandina kitêbê jî hatiye nivîsin. Kitêba bi navê *Her sê jîyanên Altunê - Ji Anatoliyê heta Albyê* jîyana Altunê ku jî aliyê civakî de hinek pîrs û pîrsgirêkên civatî ne û herwiha serpêhatiya wê ye.

Birêz lêkolîner Mehmet Bayrak bi sernivîsa *İsmet Paşa'nın ve Celal Bayar'ın Kürdistan gezileri ve "Kürt Raporları"* lêkolîneka dîrokî amade kiriye ku bahsa destpêka Komara Tirkîyê û rewşa rewşenbîrên kurdan û herwiha gera İsmet Paşa û Celal Bayar a li Kurdistanê û raporên vê demê dîke. Raporên dîrokî yên balkêş in.

Birêz Rohat Alakom bi navê *Anadolu Kürtleri Üzerine bazı notlar* di derbarê kurdên Anatoliya navîn de hinek bala xwendevanan dikşîne çavkanîyên nû yên literaturî, wek berhema Yaşar Kemal a bi navê *Bir Ada Hikayesi* û h d...

Bi hêviya havîneka germ bimînin di xêr û xweşiyê de.

Kırkpınar gecesi

İç Anadolu Kürt yerleşim birimlerinden Kırkpınar'ın düzenlediği gece çok başarılı geçti.

1. Kırkpınar Celikan gecesi 12 Nisan da Köln'de gerçekleşti. Geceye Hollanda, Almanya ve Danimarka'dan 700'e yakın Kırkpınarlı katıldı. Kırkpınar gecesi saat 16:00 sularında başladı. Fethi Akbina'nın sunuculuk yaptığı gecede ana tema birlik, beraberlik üzerineydi.

Geceye telefon bağlantısıyla katılan yeni belediye başkanı Mehmet Altun Avrupadaki Kırkpınarlıları böyle bir gece düzenledikleri için kutladı. Şakir Ölmez, Fethi Akbina, Ramazan Ağırbaş, Ahmet Yaşar, Aytekin Kurnaz ve Ayhan Kuş birer konuşma yaptılar, herkesin dile getirdiği ortak nokta birlik ve beraberliğin pekişmesiydi. Artık Kırkpınarlıların da birleşmesi lazım geldiğini, söyleyen konuşmacılar bu festivalin devamının getirilmesi ve dernekleşerek Kırkpınar'a yatırım yapılmasını dilediler.

Geceye Ozan Kawa, Osman Yılmaz (Kululu Osman), Doğan Biçen, Kırkpınar'dan Murat Çiftçi ve Şakir Ölmez, ayrıca yeni sanatçılar Ozan Welat ve Ozan Sipan sahneye çıktılar ve birbirinden güzel türkülerle geceye renk kattılar. Gece çok coşkulu geçti. Büyük halkalarla halaylar çekildi. Tamamı Kırkpınarlı çocuklardan oluşan Koma Celikan folklor gurubunun gösterisi büyük bir hayranlıkla izlendi. Danimarka, Hollanda, Almanya ve Fransa'nın yeni komiteleri seçildi. Ayrıca gecede üstünde Celikan-Kırkpınar yazılı t-shirtler giyildi. İkinci gecenin Hollanda'da düzenlenmesine karar verildi.

Ayhan Kuş

Orta Anadolu Kürtleri Hollanda'da buluştu.

Avrupa Kürt Dernekleri Konfederasyonu KONKURD ve VEGER dergisinin birlikte organize ettiği OAK Festivali 16 Mayıs 2004 tarihinde Hollanda'nın Rijswijk kentinde yapıldı.

Binlerce insanın katıldığı gecede Orta Anadolu Kürt sanatçıları, katılımcılara müzik dinletileri sundular. Hozan Zinar, Osman Yılmaz, Cejno, Figen, Apê Reşit, Nurettin Çiçek, Mustafa Kaçmaz, Serbülent Kanat, Dengê Anadolıya Navin Müzik grubu ve Diyar'ın katıldığı gece renkli geçti.

Pêşengeha duyemîn a pirtûkên kurdî li Kölnê

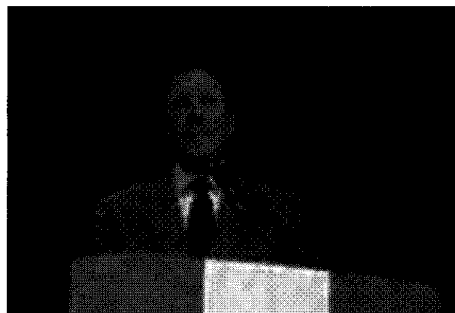

Pêşengeha pirtûkên kurdî ku ji aliyê KOMKARê ve hatibû organizê kirin di 28-30 ê Gulanê de li bajarê Kölnê pêk hat. Di pêşengeha îsal de, ji derveyî Komkarê, piraniya weşanxane û kovarên kurdan beşdar bûn. Wek, Apec, Aras, Avesta, Berbang, Bîrnebûn, Deng, Doz, Berfin, Yurt, Pencere, Roja Nu, Riya Azadî, Sî, Melîs, Perî, Komal, Havîbun, Fîrat AK-PA, Komjin, IMK û Vate.

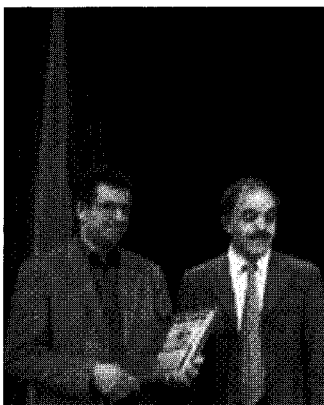
Pêşengehê bi marşa Ey Raqîp dest pê kir. Serokê Komkarê Fettah Tîmar ku axaftina vekirinê kir, di gotara xwe de li ser rewşa weşangeriya kurdî û rewşa kurdan a îro sekî. Giringiya ziman û edebiyatê û herwiha asimilasyona ku ji aliyê dewleta Tirkîyê ve tê domandin anî ziman. Mamoste M. Emîn Bozarslan jî gotareka xwe li ser giringiya pêşengehê û herwiha xizmeta Komkarê kir.

Herdû rojên dawî; bi semîner, xwendina helbest û nasandina nivîskarên berdewam kir. Roja dawiyê Komkarê xelatên xizmeta çanda kurdî da sê weşanxaneyan; Apec (Stockholm), Deng (Stenbul), Aras (Hewlêr) û rojnemevanê alman Jurgen HOPPE.

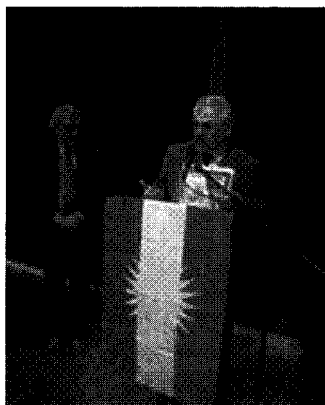
Xelat bi destê Mihemed Emîn Bozarslan, Yilmaz Çamlîbel, Haluk Öztürk û Beko Saydan ve hatin pêşkêşkirin.

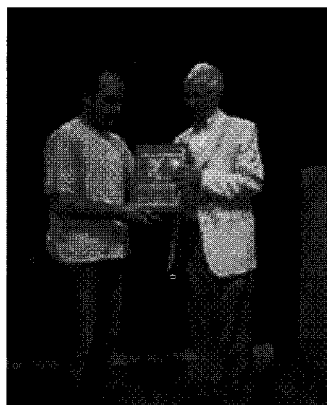
Rojnamevanê alman Jurgen Hoppe

Alî Cîftcî
Weşanxaneya APEC

Felakeddîn Kakeyî
Weşanxaneya ARAS

Ozgun Basut
Weşanxaneya DENG

Kongreya sêyemîn a giştî ya Komela Ziman çêbû.

Komela Ziman û Kultura Kurdên Anatoliya Navîn, bi kurtî *Ziman* di roja 8ê gulana 2004an de li bajarê Wuppertalê yê Elmanyayê kongreya xwe ya sêyemîn çêkir.

Bi beşdarîya 20 endamên komelê û 10 mêvanan ve civînê destpêkir. Ji Weqfa Swêdê jî 9 kes wek mêvan beşdarî civînê bûn. Piştî vekirina civîna salewextî ya giştî ji bo şehîdên welêt rêz hat girtin. Raporê komîta rêvebirinê jî aliyê Yusuf Polat ve hat xwendin. Serokê komelê di rapora xwe de li ser karên sala derbasbûyî sekîni. Paşê jî rapora Komîta Çavdêr hat xwendin.

Li gor rapora çavdêran hat xuya kirin ku komelê di sala çûyîn de herçiqas hindik bin jî hinek xebatên berbiçav kirine û rapora malî jî bi rêk û pêk bû. Li gor pêşniyaza K.C. divê komîta karger ya sala çûyîn bêtrûspî kirin. Pistî rûspîkirinê, jo bo kongrê dîwaneka nu ji sê kesan hat hîlbijartin.

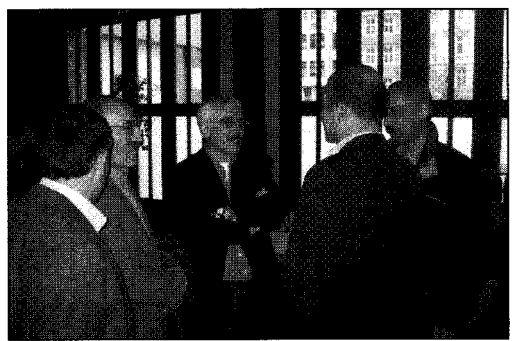
Dîwan jî aliyê Hamît Atmaca, Ali Çiftçi û Nebî Kesen ve hat meşandin. Piştî gotar, daxwaz û pêşniyarên endam û mêvanan ji bo komîteya rêvebir a nu ev kes hatin hîlbijartin: esîl; Yusuf Polat, Vahîd Duran, Mistefa Mix, Özgür Kara û Efe Apaydın, wek cîgir jî Ecevît Yildirim û Îhsan Türkmen.

Komîta çavdêr jî ji Nuh Ateş û Bilal Şimşek hatin hîlbijartin. Piştî gotara dîwanê ji komîta nû re serkeftin hat xwestin û kongre bi dawî hat.

Di eynê rojê de ji bo endam, mêvan û piştgirên komelê şevêka şahîyê jî di eynê lokalê de, bi xwarin, vexwarin û muzîk pêk hat. Programa şevê di pir alîyan de cudahiya xwe hebû. Berî hertiştî program bi zarokan dest pê kir. Zarokan bi kurdî, helbest xwendin û kilam stran.

Piştê bi yaranî û sohbeta Apê Ahmed (Ahmed Kisabacak), Ayşe Gul û Mistefa Mix şahîyê bi ahengeka kêfxweş berdeyam kir. Şahî bi stranên folklorîk û govendê heta derengî şevê berdeyam kir û bi xatir ji hev xwestina endam û mêvanan dawî lê hat.

Şeva gundê Celikan

Ez î niha we fikrê me ku koçberî tim biye qe-dera me. Li derekê bi kefê xwe şû nakini bise-kinî. Jîyana me timê li rê çûye. Koçberî jî qeder bû xerê çavê me tim li rê te we. Herinî kûderê li wir dişlixî me ne. Çend sal li vir çend sal li wir. Dûset salî ber vê em ê li Kûrdîstanê bûnî. Welatê me ku em ji wir hatinî. Nizam çend sal çûn. Mezelê kal û pîrê me le wir mane. Zîman, helbest û edetên ku me bi xwe ra ji wir aniye. Kî tizane em ji bo çi vegerinî, ketinî rê û hatinî Anatolîya Navîn. Hîn ku me vira nasnekiriye, wê carê jî dest pêde were Ewrûpê. Em ê niha jî li Ewrûpe ne. Eşîre ku li Anatolîya Navîn ci girtine, malwatê xwe şandine ku ma herin li le wir bişûxlin. Perê xwe nên derxin û ma zar zêç zikî xwe têr bikin.

Ji eşîra celikan jî malwate zêde li Ewrûpa dijîn. Ma derew newe tahmîna min eşîr ê nivê xwe li Ewrûpe ye. Mirovê Danimarke, Elmanyê, Swêdê, Îswîçre, Holande kulfetî ji eşîra celikan rind nas dikin.

Dişixulin, kurikê xwe dişînin mektewê, dûkana jev dikin, ves-selam. Ewrupe bûye welatek nû.

Çend hefta ber wê 12ê avrîlê gundê Celikan şevê xwe hewû. Her sal

tên ba hevûdu, şên û şênayê çêdikin, gilî û gazin-cên xwe dikin. Wê organizê jî *Waqfa Cayvak* çê-dike. Mehejmara din jî bo wê waqfê bahskirîwû.

E ku ji wî gundî li Ewrûpa dijîn neskî ji sedî heştê mirovê endame we Waqfê ne. Îsal jî li Elmanyê bajarê Dillenburgê hatin ba hewûdu. Li saloneke mezin bi cî bûn. Şanî û şayîya xwe li wir kirin. Ez jî dawet kirim.

Çûm. Min li wir çî dî çî nedî ez ji we ra bahs bikim.

Hevalê min Ecevit endamê wê weqfê ye. Ji bo wê civîna îsal nawçeyê me de çê-diwe. Dillenburg nêska min e. Ez bem bîst pênc hûn bên si kilometre ji min dûr e. Rokê ber şevê Mamoste Muzaffer jî telefon kir. *"Eman bîr meke, ez dixwazim te jî li ve şevê bîwûnim. Tu nîvanê me yî."*

Dîmenek ji şeva gundê Celikan

Dev deva evarî ketime rê. Gava dinê min got, nêskê sî kilomtere tiherime. Niv saetê da hatime ber salonê. Çi biwûnim? Ber salonê tiji tomofil e. Otoboseke mezin ji plakeya Danimarke mîna xarmanê gund bi rengî zer disekine. Mêr, jin, keçik, lawik li ber deri ci bûne. Hene paş kurika da diawezinê hen jî cixalê kûr kûr dikşînine. Hen jê qala tiştêkî dikine û deng dikine. Ji çend silav dayînê şûn da ketime hundir. Xalê me yî li ber derî rûniştîye.

– Ew cî ye xalo, Tu li wir çî dikî?

Xalê me disekine pirsra min hîn ji devî min derneketîye cûvap dide.

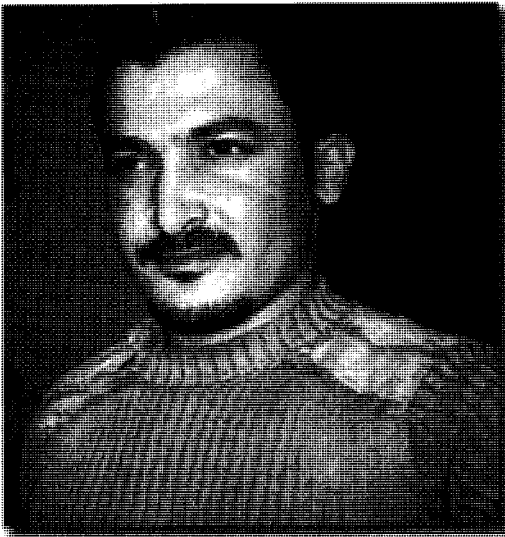
– Were vira, dehe oyro bide, tê winge bizanî ez ji bo çî li wir rûniştîme. Min dehe oyro dirêje kir, vê care heynana.

Got kî:

– Na, nave. Tu nîvanê me yî. Ji te ra bê pere ye. Wê demê Ecevît ez dîm û bazî hat ba min.

Ez heyname vi xêra bira masekê. Li vir rûsipîyên gund rûteniştin. Van ra ez naskirin dam. Ji mi ra vexarin û xarin anî. Min mes kir ku mamoste Muzafer mîkrofon di desta deng dike. Dengkirine şûn da helbestaka Mem Xalîkan li *Birnebûnê* veşandiye xwand.

Çepik, çepik, çepik... Ji ve bi şûn da muzikê dest pê kir. Du xorta kilamê navça me avazî xwaş gotin. Xort û keçik heman rawûn gowendê. Min nîvanê ku hatine meze kir ka ku ê şa ne an ne şa ne. Gîya çawe xwe dibirgîn. Hana bîst sal in ku hewûdu nedîne. Neskî sêset mêr, jin, keçik, lawik li şevê bûn. Govend kişandin. Deng kirin. Gilî û gazincî xwe kirin. Wextê ku ez rawûm herim mala xwe gundê Celîkan hîn li salone bû. Kesî nedixwast ku vegere here mala xwe.

Gökmen Uzuner,

Gökmen Uzuner

Denimark, Webmeister

Bîstheft salî me. Li Denimark dijîm û dişixulim. Webmastere malpera Cayvakê me.

Daxwazîyekê min ji we heye. Wûn ê hendik şûnê tedine ji problema xortan û keçikan. Li Ewrûpê hezaran ciwanen Anatoliya navîn hene. Nizam, Birnebûn şûneka va xorta û keçika bine ba hewûdû û naskirin bida. Komînikasyonê çêke. Serkeftinê ji ve ra dixwazim.

Xort û Keçkên gund gowendê dikşînin.

Osman Doğan

Îsviçre, Kardan

Ji deh û heft salan vir de li Îsviçrê me. Karsaz im. Şûnê min bi xwe heye. Ji bo şeva gundê me hatime vira. *Bîrnebûnê* jî hejmara yekemîn da tekîp dikim û dixwûnim. Gundê me ji kûderê hatine, em jî kijan eşîrê ne, min wana gî di kovara *Bîrnebûnê* de xwandin. Niha jî malpera (sîte) wê heye, ji vir teqîp dikim.

Osman Doğan

Hayrettin Özdoğan

Holanda

Karsaz

Dehûdû sal in ku li Ewrûpê me. Berpirsyarê waqfê me. Li Holandê teme. *Bîrnebûnê* jî hejmara yekemîn ve dixwûnim. Kovar kete destî min siftê li nivîsên araştîrme mezedikim. Nivîsên bi kurdî ma pir bin. Min bi kurdî xwandin paşê ewîsîm, tenkî ne rind e. Ma biwe. Hûn berdavam kin. Pirseka min ji we heye, hûn şûnekin her meyê kovarê derxin. Ê hîn rind be. Ji we gîya re silava dişînim.

Nuran Yıldırım

Almanya,

Jina malê

Min *Bîrnebûn* xwand, xerê kûriklixî min te ber çavên min. Em e çûk bûnî, Dayê min ji me ra çîrok digot. Him jî ber lambe îdare. Çend sala şûn da va çîrokna min li kovarê dî. Pir şa bûm. Je we bi şûn da nivîsên Bekir Dari pir terine xoşê min. Bi kêf dixwûnim.

Her sê jiyânên Altunê

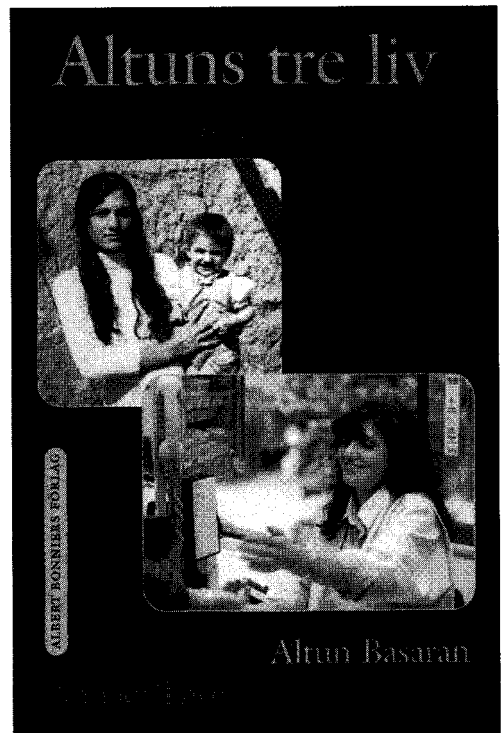
Jineke kurd a ji Anatoliya Navîn, jiyana xwe ya tîrajîk ji nivîskara swêdî Annika Thor re vekir, yekê got yekê nivîsî; di encamê de berhemeka wiha jê derket ku weşanxaneyêke swêdî ya bi navûdeng Albert Bonniers ew weşand û çapemeniya swêdî çî ya seranserî çî jî ya mehelî be li ser pirtûkê berfireh nivîsî. Hevpeyvîn bi wan re hatin kirin, civîn ji bo wan hatin amadekirin.

Navê pirtûkê *Altuns tre liv - från Anatolien till Alby* (Her sê jiyânên Altunê ji Anatoliyê heta Albyê). Kitêb biyografîyêk e, dramadokumentereke nivîskî ye.

Xwedana wê jiyana trajîk Altun Başaran e. Ew kurdeka Anatoliya Navîn e ji gundê Altîlara ye. Ji malbateka halxweş a kurd a patriarkal tê, ku malbateka tîpîk a kurd e. Bavê wê ji bo ku lawîk (kur) dixwest pênc caran zewicî. Her çendî di pirtûkê de tê gotin "bavê bi pênc jinan re zewicî" jî, ev piçekî ne rast e, ew li ser hev pênc caran zewiciye lê bi her pêncan bi hev re nejiyaye, pirtirîn sê jin bi hev re li gel wî jiyane. Malbateka halxweş e, xwedan pez û zevî ye, ji berêvkê de jî dikandariya gund dike. Li malê her emrê bavê derbas dibe, ya ew bêje ne kes dikare biguhere ne jî yeka wî bike dudu.

Di panzde saliyê de bavê Altunê bêyî dilê wê wê dide mêrekî ji gundê cîran. Ew cara pêşîn mêrê xwe şeva zîfafê nas dike. Jiyana wê bi mêrê wê re ne pir bi serketî ye. Mêrê wê bi kumarê dilîze. Ew du caran dixwaze ji mêrê xwe veqete bavê wê nahêle.

Çend sal piştî darbeya eskerî a li Tirkîyê

berê mêrê wê pişt re ew û zarokên xwe tên Swêdê.

Li Swêdê jiyana Altunê ya duduyan dest pê dike. Ew dixwîne, kar dike jiyana Swêdê nas dike, li zarokên xwe mêze dike, dixwaze wan rind bide xwendin wan bike xwedan kar. Keçeka wê û du kurên wê hene.

Havînekê biryar didin ku bi Mercedes a xwe herin welêt, di rê de, li Yugoslavyayê qezayeka trafîkê çêdibe ku keça wê û mêrê wê tê de dimirin ew û kurên xwe ji birîndar dibin. Jiyana Altunê a sisiyan bi vê trajediya

"Karekî wiha ji bo jineka kurd cesaretekî mezin dixwaze"

– *Altun tu dikarî behsa serboriya xwe bikî, gelo ew tiştê da dilê te û te ji yana xwe nivîsand çi bû?*

– Jiyana li hemberî min gellek dijwar û bêdalet bû. Ez di dema jiyana xwe de pêrgiyî sê dewrên dijwar bûm min ew di kitêba xwe de wekî sê jiyânên cuda anîn zimên.

Jiyana yekemîn jiyana min a zarotiyê û ya beriya hatina Swêdê ye. Ez ji malbatekê rêm ku min bavekî bi pênc jinan hebû û em diwanzde xwişk û bira bûn. di 15 saliya xwe de ez bi merivekî re hatim zewicandin ku min qet ew nas nedikir. Dijwariyên jiyana min a yekê li wê derê dest pêkirin.

Di jiyana xwe ya duduyan da ez behsa jiyana xwe ya Swêdê a berî qezayê dikim. Ez pêrgiyî kultureka nuh û zimanekî biyanî bûm. Pê re jî min îmkan û firsendên

xwendin, karkirin û xwepêşdaxistinê dîtin ku jineka kurd kare bi dest xe.

Jiyana sisiyan dewra herî diwartir bû ji bo min. Wê wextê qeza pêk hat û jiyana min bi tevayî hat guhertin.

Piştî qezayê min havîngehek ziyaret kir ku ya nivîskara swêdî ya naskirî Moa Martinsson e. Berê jî min filmek li ser jiyana wê dîtibû, nişan dida ku wê çewa du zarokên xwe wenda kirin, wê bi çi awayî bi mêrê xwe yê alkolist re îdare dikir û çi dijwarî derdiketin pêşiya wê.

Wê gavê min dît ku bi dijwariyên xwe ve ez ne tenê me, hinên din jî wek min hene. Çîroka jiyana wê alîkariya min kir, ez fikirim ku jiyana min dikarî alîkariya hinên din bike, loma jî min ev kitêb nivîsî.

mezin a malbatî destpê dike.

Ew vedigere Swêdê lê krîzeka mezin derbas dike, rûbirûyê gelek êş û problemên mezin tê, herdu kurên wê jî pêrgiyî astengan tên, lê di encamê de ji bo her du kurên xwe Altun biryar dide ku rabe ser xwe û her du kurên xwe xelas bike, teslîmî dijwariyan nebe.

Kitêb bi swêdiyeka sivik a rewan li ser van her sê jiyânên Altunê ye.

Helbet di kitêbekê de meriv nikare behsa her tiştî bike û hin tişt jî hene ku belkî nayên bahskirin. Lê gava meriv pirtûkê dixwîne,

dibîne ku gava Altunê biryar daye ku behsa jiyana xwe bike biryara wê yekê jî daye ku behsa piralîtiya jiyana xwe bike, sade be ne mezin bike ne piçûk bike, him aliyên xwe yên xurt him jî yên zeif pêşber bike. Him xweşbîniya wê hem jî bedbîniya wê car bi car di pirtûkê de rû dide. Bi taybetî têkoşîna wê ya ji bo jiyane, wek têkoşîna jineka kurd a li Swêdê hêjayî pesinandinê ye. Divê ji herkesî pirtir ev pirtûk ji bal keç û jinên kurd ve bê xwendin.

– Dema te dest bi behsa jiyana xwe kir tiştê herî zor ji bo te çi bû? Gelo bêyî ku xwe sansur bikî te behsa jiyana xwe kir an na?

– Ya herî diwartir ew bû ku ez li ser qezayê binivîsim. Helbet meriv nikare behsa her tiştê jiyana xwe bike, hin tişt hene ku meriv tenê ji bo xwe dihêle.

– Tiştê herî hêsan çi bû?

– Ya herî hêsan û xweş ew bû ku gava min behsa zarotiya xwe dikir.

– Piştî ku kitêb hat weşandin çi hîs li cem te peyda bûn?

– Ez him kêfxweş him jî bi heyecan bûm. Min digot qey min zarokek aniye dinyayê

– Reaksiyonên der û dora te, malbat, heval û nasên te çi bûn?

– Her çendî hemûyan diwariyên min zanibûn jî, wan gellek meraq dikir û dixwest kitêbê bixwînin. Gellekan paşê ji min ra gotin ku gava wan kitêb xwend ew giriyan û bi rastî jî ez di jiyaneke dijwar ra derbasbûme.

Her kes nikare li ser jiyana xwe binivîse. Qenaeta wan ew bû ku cesaretekî mezin bû jî bo jineka kurd ku bi karekî wiha rabe.

Altun Başaran

Wê diwariyên jiyana xwe,
kul û kederên xwe, rêkoşîna
xwe ya bê westan nivîst.
Çapemeniya Swêdê bi firehî
behsa kitêba Altun Başaranê
dike.

Navê kitêba wê:

Altun: tre liv Från Anatolien
till Alby
Altun Başaran &
Annika Thor

Yekîtiya Ewrûpayê û endamtiya Tirkîyê

Hewce ye ku dawîya sala 2004'an Yekîtiya Ewrûpayê li ser endamtiya Tirkîyê biryara xwe bide. Wek tê zanin, li gora Civina Helsinkiyê a sala 1999'an peywendiyên YE û Tirkîye ketibûn merhaleke nû. Çima ku, Yekîti ji 40 salan şûn da Tirkîye kir berendam(aday). Di destûra xwe da, YE, şartên (krîterên) endamtiyê dane ber Tirkîye. Yek ji wan şartan ji ew e ku, Tirkîye krîterên Kopenhagê bine cih.

Peywendiyên YE û Tirkîyê pir dûr û dirêj in. Dema ku Yewnanistan di sala 1959'an de xwest bibe endamê Civata Ewrûpayê, Tirkîye bê program û amadekirin peşnîyaza xwe ji bo endamtiyê da Civata Ewrûpayê. Li sala 1963'an di navbera YE û Tirkîyê de Peymana Ankarayê çêbû. Li gora wê, Tirkîye di 25 salan da ji aliyê sîyasî, aborî û civatî nêzikê Yekîtiyê bibe û heqê endamtiyê bi dest xwe bixe.

Lê rewşa Tirkîyê ya sîyasî û aborî ji bona amadekirina şartên endamtiyê çênebûn. Ji bona vê, endametiya dewleta Tirkîyê heta îro tenê bû armanc, lê ne realîte.

Di 1980 de cûnteya faşist hat ser hukum. Peywendiyên YE û Tirkîyê demek dirêj hatin qetandin. Di sala 1986'an de tekiliyên wan dişa dest pê kirin. Ji 1963'an heta îro YE, ku bi şeş endaman destpêkir, dewletên nû kirin endam û bû civatek sernetewî (supranational) bi 12 welatan. Yek ji wan dewletan jî Yewnanistan bû. Tirkîye di sala 1987' a da nişan da ku, armanca xwe ya endamti zû biqedîne. Daxwaznameya xwe da YE. Ew gav ji bo her dû aliyan jî girîng bû.

Di navbera du aliyan da ditînên li ser endamtiyê ji hev cuda bûn. Çima ku, Tirkîye li gora rewşa aborî, sîyasî û civatî ji YE pir dûr bû. Ji bo vê yekê YE, di 1989'an da endametiya Tirkîyê red kir. Bingehê wê biryarê raporek Komîsyona YE bû.

Di salên pişt ra Tirkîye dest ji armanca xwe ya ku bibe endamê Ewrûpayê, berneda. Di sala 1995'an de, di navbera YE û Tirkîyê da Yekîtiya Gimrûkê hat avakirin. Li gora Peymana Ankarayê wa Yekîtiya ji alî aborî da di 1985'an da gerek bihataya çekirin. Lê, Tirkîye ji aliyên aborî û sîyasî şertên wê nikarî bine cih.

YE, di civîna xwe ya li Luksemburgê ya di sala 1997'an de biryar da ku dewletên rojhilata Ewrûpayê bike endamê Yekîtiyê. Ew tişt ji bo hikûmeta Tirk bû sedemek girîng ku, endamtiya Tirkîyê gerek nebe dûr û dirêj. Bona vê, heta civîna li Helsinkiyê aliyê Tirkîyê karê xwe yê dîplomasi û sîyasî xurt kir.

Konferansa Helsinkiyê ya YE perspektîfek nû da ber Tirkîyê. Gora vê, ji endamtiya Tirkîyê ra Krîterên Kopenhagê bûn mecbûrî. Wek dewletên din, Tirkîye dema ku şartên tîn xwestin bine cih, ew dikare bê şikl bibe endamê YE. Biryara Civîna Helsinkiyê ew bû ku, YE ji aliyên aborî, finans, teknoloji, sîyasî û hwd. alikariya Tirkîyê bike. Daxwazeke din a ji Tirkîyê jî ew bû ku, programeke netewî di rîya endamtiyê da bê amade kirin.

Ji sala 2000'an vir da Tirkîyê heft caran qanûnên xwe bi navê "reform" an guhartin. Ji aliyê îdarî, aborî û huqûqî ve bû nêzikî YE. Ji

aliyê din, YE bi milyonan Euro alîkariya aborî û malî kir. Lê, rewşa Tirkîyê ya sîyasî, aborî û civatî îro jî ji sazûmana YE pir dûr e. Ji bona vê yekê pîrsa endametîyê ê pêvajoyeke dirêj be.

YE di dawîya vê salê da divê bîrbara xwe li ser muzakereyên endametîyê bide. Ev tişt ji bo rewş û pêşeroja kurdan jî gelek giring e. Heta niha YE daxwazên kurdan bi pirranî neda ber çavan. Lê, kurd netewekî bi 40 milyonî ne. Di nav dewletên YE 1,5 milyon kurd dijîn û gelek ji wan hemwelatî ne. Dîsa jî nasnameya netewî ya kurdan nayê qebûl kirin. Di muzakereyên heta îro da kurdan cih negirtin. Divê jî aliyê YE kurd bi nasnameya xwe bîr naskirin. Pîrsa endamtiya Tirkîyê û çareserkerina pîrsa kurd û Kurdistanê bi hev ra girêdayî ne.

Siyaseta YE li ser kurdan dema îro di bin tesîra Tirkîyê da ye. Divê partî, rêxistin, komel û kesên kurd bi hev ra kar bikin ku, YE guh bide daxwazên kurdan. Mixabin di nav kurdan da jî li ser vê pîrsê dûbendi û hevqetandin heye. Ev ne tiştek baş e û nikare bê qebûl kirin.

Di pêwendiyên YE û Tirkîyê da kurd gerek cih bigrin û daxwazên xwe bidin naskirin. Ji bona vê konsensusek netewî lazim e hebe. KONGRA-GEL û PNK-Bakur, INSIYATIF û KNK, DEM-KURD û YEK-KOM, Enstîtuyên kurd li Ewropayê, DEHAP û HAK-PAR gerek di nav hev da li ser endamtiya Tirkîyê û çareserkerina pîrsa kurdan hevkarî bikin. Kurdên Başûr jî dikarin alîkariya me bikin ku, YE mafên gelê kurd jî qebûl bike û bide ber Tirkîyê.

Di tarîxa 7.3.2004'an da Platforma Kurdên li Ewropayê bangek ji bo YE û Komara Tirkîyeyê derxist. Ev bang dikare ji bo KONGRA-GEL û rexistinên din jî bibe bingehek daxwazên kurdan ji bo YE û Tirkîyê. Çend daxwazên di vê bangê da pîr giring in û gerek her dem bîr gotin:

"- Divê heta tarix dayîna ji bo muzakereyan bi KT (Komara Tirkîyê) re di bin berpirsiyariya YEyê de dezgeheke çavdêriyê ya ji Rêxistinên Civakî yên Sivil / NGO yên kurdî û Ewropayî pêkhati bê avakirin. Ji bo ku di vê pêvajoyê de neheqî li kurdan neyê kirin û di muzakereyan de kurd weke teref beşdari muzakereyan bibin rêya mekanizmayên beşdarbûyîne ji bo kurdan bîr dîtin.

- Pêwistîya zarok û jinên kurd bi bernamayeke alîkariya taybetî heye. Ev kar û xebat divê di bin kontrola YEyê, bi beşdariya NGO yên kurdî û rêxistinên taybetî yên zarok û jinan de were meşandin.

- Azadiya fikir û serbestiya damezrandina rêxistinên sivil, demokratîk û sîyasî bi nasnameya kurdî divê wek mafên bingehîn di qanûna esasî ya KTYê de bîr bicîhkirin û garantîkirin.

- Herweha, divê qedexeyên ku heta îroj jî li ser mafên axaftin û propagandaya sîyasî ya bi zîmanê kurdî hene, werin rakirin.

- Divê nasnameya kurd, zîmanê kurdî û welatê kurdan Kurdistan di qanûnaesasî (destûr) ya KTYê de bê bicîhkirin û garantîkirin. Divê hemû maddeyên îdeolojîk û fanatik yên ku di qanûnaesasî ya KTYê de hene werin derxistin û qanûnaesasiyêke nû û demokratîk bê amadekirin. Divê enstîtûtiyêke taybetî ji bo parastin û bipêşdaxistina zîmanê kurdî were damezrandin. Divê Dewleta Tirkîyeyê, ji bicîhanîna van erkan berpirsiyar (mukellef) be.

- Divê li hemû welatên YEyê mafên kulturî û kêmneteweyî ji kurda re bê naskirin. Li civata kurd ya li welatên YEyê dijîn weke civateke ku di cihana nuha de ne xwedî dewleteke serbixwe ye bîr nihêrin û alîkarî û dostanî di vê çerçovê de bi kurdan re bê kirin.

- Divê pêwistiyên peymanên navneteweyî yên bi pîrsa kurd û Kurdistanê ve girêdayî bi cih bîr. Da ku mîletê kurd li ser pêşeroja xwe û welatê xwe bi îradeya xwe ya azad bîr yarê bide."

Cînayetên ji bo "namûs"ê û xwekuştina jinan-1

Gava ku dibêjin namûs, di civakên wekî civaka me de, tiştê ku pêşi tê bîra mirov, jin û şideta li diji jinê ye. Di nava van salên dawî de li Kurdistanê bûyerên bi vî rengî gelekî ketin rojevê.

Li metropolên Tirkîyeyê û herwisa li Ewropayê, kiryarên kurdan yê di bin navê namûsê de û cinayetên wan ne tenê raya giştî ya wan welatan mijûl kir, herwisa raya kurdan jî mijûl kir û li gel vê yekê jî îmaj û navê kurdan xiste nava kesên cinayetkar.

Vêca namûs çi ye? Ji bo çi li ser navê namûsê cinayet pêk tên?

Gelo cinayetên bi vî rengî berê jî hebûn, nedidan der û raya giştî pê nedihesiya, yan jî nû pêk tên? Mirov dikare gelek pirsên bi vî rengî bipirise.

Lê, berî ku em li bersiva van pirsan bigerin, bi ya min ku em hinekî li ser mijara şidetê rawestin û şirove bikin, dê baştir bibe.

Vêca şidet çi ye?

Şidet metod û rêbazeke ku bi riya êş û janê, bi riya zererdayîne ber bi tunekirinê ve dibe.

Pirsporên ku di vî warî de lêkolîn kirine, di warê derûnî û piskolojîk de jî li bersivan digerin.

Ew kesên ku nasnameya wan nayê qebûlkin, kesayetiya wan cidî nayê girtin û nayê hesabkirin – bi zanebûn an bêzanebûn-şidetê wekî metod û rêbaza rizgarkirin û qezenckirina nasname, kesayeti û hebûna xwe dibînin.

Şidet metod û rêbazeke e ji bo wan kesên ku cidî nayê girtin, ku takekes dixwaze nasnameya xwe.

Du awayên şidetê hene. Şideta dijwar û şideta sade û nerm.

Şideta dijwar metod û rêbazeke e ku zerere, êş û janê dide hin kesên din û heta ji holê radike û têk dibe.

Mirov dikare xwekujiyê jî di nava vê kategoriya şidetê de bi nav bike. Vêca xwekujî awayê herî tûj û dijwar ê şidetê ye.

Ji ber ku di vê şidetê de, takekes bera xwe dide kesayetiya xwe, ne tenê qîma xwe bi redkirin û nedîtina nixrêna xwe yê mirovahiyê tîne herwisa kesayeti û hebûna xwe jî bêçine dibîne û red dibe.

Şideta nerm û sade jî tenê takekes zerere dide kesayetiya xwe û êşê dikişîne û dikeve riya xwekujiyê û întihar dibe.

Xala hevbeş di nava her du awayên şidetê de, hebûna pergalekê ye ku nixrêna red dibe.

Xaleke din a hevbeş û girîng jî ku di nava her du awayên şidetê de tê dîtîn, hebûna ezperestiyeke dijwar e ku di binhîşeya kesan de bi awayekî derûnî bi cih bûye û bi awayekî din mirov dikare bêje ku egoîzm e.

Gava ku mirov bi vî rengî bera xwe dide şidetê, mirov dikare baştir cinayetên ku li ser navê namûsê diqewimin, fêma bike.

Ferq û cudahiya ku cinayetên di bin navê namûsê û xwekujiyê ji hev vediqetîne, ew e ku jiyana kî hedef hatiye girtin.

Li gorî îstatîstîkan, kesên ku serî li rêbaza xwekujiyê didin, ango kesên ku di kategoriya şideta sade û nerm de cih digirin, tûşî nexweşiyên şîzofrenî, bordelayan û depressîf in...

Em li vir li ser awayê nexweşiyê û çawa peydabûna van nexweşiyên nasekinin.

Lê, di nava civakên bi vî rengî de (civakên Rojhilata Navîn), şêwe û awayên şidetê ku têne dîtin, ji ber nexweşîya deperessîf e û ev yek ji hêla pisporan ve hatiye îsbatkirin.

Rewşa depressîf demî ye lê dibe ku bi caran dubare bibe.

Tengasiyên aborî, koçberiya bi zorê, mirina ezîzekî malê, kêşe û pîrsgirêkên hestiyarî, kêşeyên sosyol, civakî û hiqûqî, pevçûnên civakî û malbatî, cudabûna jin û mêran, nivîşkanbûna zarokan û gelek tiştên bi vî rengî, dibin sedem ku rewşa depresîf derkeve holê.

Rewşa depresîf dikare nexweşîyêke rûhî ya bêhêvîtiyê û rênedîtinê ji bi xwe re bîne. Ev yek jî rê li ber xwekujiyê vedike.

Gelo ev kêşe û pîrsgirêk hemû bi serê xwe bi pêş dikevin?

Jixwe na. Nakokiyên herêmî, nakokiyên aborî, rewşa şer hemû warên jiyânê birîndar dike û ji binî ve dihejîne lewre jî kalîteya jiyânê kêmtir dike.

Nexasim li Kurdistanê û berdewamkirina şerê qirêj ê 15 salî bû sedema koçberiya bi milyonan mirovên kurd ku dest ji warê xwe berdan û ketin çol û çiya, metropol û diyazporan. Berê xwe dan cihêkî ku qet nedîtin û nas nakin.

Di serî de pîrsgirêkên aborî, tendurustî û lihevnekirin û gelek pîrsgirêkên din hêdî hêdî derdikevin holê.

Ev yek bandoreke çawa li ser rewşa derûnî û ruhî ya mirovan dikin, ezê di nivîseke din de li ser vê yekê rawestim.

Cinayetên di bin navê namûsê de jî mirov dikare di vê çarçoweyê de binirxîne. Lê pîrsa ku dibêjin, gelo cinayetên bi vî rengî tenê ne vê serdemê diqewimin, bê guman na, ev pîrsgirêk duh û berî hingê jî hebûye.

Lê gava ku mirov bala xwe dide normên civakî yên berê, ligel ku di warê qanûnên olî, li gorî şert û mercên îro û qanûnên îro, tu ferq û cudahiyeke wisa tunebe jî, lê di warê kalîtiyê de cudahî heye.

Lê, çî berê û çî jî niha li welatê îslamî, qanûn mirovan teşwîq û motîve dikin ku di bin navê namûsê de cinayetên pêk bînin.

Heta duh Tîrkiye jî wisa bû.

Ez dixwazim li ser cinayetên namûsê hinekî din bi mînakê berfireh û ronî bikim.

Li bakurê Kurdistanê di salên 70'yî de malbatek ango bavek ligel deh zarokên xwe tê û li bajarekî Almaniyayê bi cih dibe.

Rojekê, keçeke wî li komeleyê yekî elewî nas dike û biryarê didin ku xwazgîniyan bişînin mala bavê keçikê. Lê, tenê ku xort elewî ye wekî sedem nîşan didin û xizimtiyê qebûl nakin.

Lê keç û kur ji bo ku bizewicin ji malê direvin, ango hev direvînin. Êdî çî diqewime, piştî hingê diqewime. Meclisa malbatê kom dibe û biryarê didin ku divê namûsa xwe paqij bikin.

Di serî de jî keçikê re xeberekê dişînin û dibêjin ku ew hatiye efûkirin, bila bê û bi cil û bergên bûkaniyê jî mal derkeve û bi destgirtiyê xwe re here.

Li ser gotina birayê xwe ya bi rengê "were em herin ji te re cebêz bikin" ji malê derdikevin û di nava daristanê de cenazeyê wê tê dîtin ku li ser çokan danîne û guleyek li serê wê dane. Li gorî raporên polîsan, tê zanîn ku keçikê pir li ber xwe daye û lave kiriye.

Lê, bi vê yekê jî bi dawî nabe û birayê ku xwişkê xwe kuştî, piştî 15 salan xwe dîkujê û întihar dike. Bi vê yekê jî naqede û di nava malbatê de zarokên ku ji xwişkê xwe biçûktir bûn, rastî nexweşiyên pîskolojîk hatin û derûniya wan nebaş e.

Min ev mînak pir kurt kir û ez neçar bûm ku bikim anonîm û kurt bidim, lê dîsa jî jî mînakê mirov dikare derkeve rê û aliyê derûnî û ruhî yê vê yekê baştir fam bike.

Bûyerên bi vî rengî dikarin bandoreke çawa li malbatê û derdorê bikin, ezê di nivîseke din de li ser rawestim...

Hacî Akman:

"Me hemûyan berpirsiyariyeke kurdî heye divê bê bicîhanîn"

Hacî Akman kurdek e, xwedî rêwîtiyeke dûr û dirêj a salan e. Ew kurdeki Anatoliya Navîn e, lê Anatoliya Navîn ne warê wî ye hegavîna e. Wek her kurdeki serboriyeke wî û malabata wî ya berî hatina Anatoliyê heye û serguzeshteka wî ya ber bi penabneriya Ewropayê jî heye. Ew niha li Norwejê, li bajarê Bergene dîjî. Doktorê etnolojiyê ye û li Universîteya Bergene ders dide. Li Instituya Lêkolîna Kûlturî û Dîroka Hunermendiyê kar dike.

Gelek lêkolîn û zebatên wî di warê etnolojiyê de bene. Berhemeka wî bi Signe Solbergê re derketiyê ku navê wê ev e:

Etnisk Atlas- Kulturell diaspora i Bergene Byrom (Atlasa Etnîkî- Diaspora Kûlturî li Bajarê Bergene).

Honor, Feuding, and National Fragmentation in Kurdistan. Tournaments of power. Honor and revenge. (Namûs, şeref û perçebûna neteweyî li Kurdistanê. Rîkeberiya hêzan. Namûs û tohildan.) London 2003

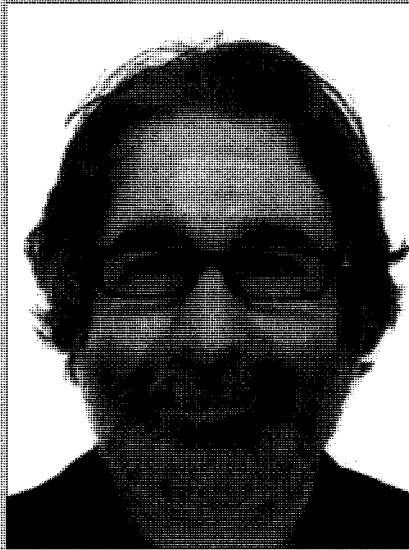
Norwegian Refugee Atlas. (Atlasa Penaberên Norwejî) Forlaget Migrasjonslitteratur, Bergen 1994

Landflyktighet. En etnologisk undersøkelse blant vietnamesiske flyktninger i eksil. (Li Xerîbiyê, Lêkolîneke etnolojîk li nav vietnamiyên penaber) Forlaget Migrasjonslitteratur, Bergen 1994

Norges Ansikter. (Rayên Norwejî) Forlaget Migrasjonslitteratur, Bergen 2000

Hacî Akman berxvên xwe bi norwejî dane, me ew wergerandine kurdî.

Bîrnebûn

– Wek tê zanîn malbata te berî gelek salan jî devera Agiriyê bar kiriye, hatiye Anatoliya Navîn. ji kerema xwe re dikarî hinekî behsa malbata xwe ya berî vê koçberiyê bikî?

– Dîroka koçkirina malbata min ji ber gelek diyarde û bûyerên tarîxî têkilhev û dûr û dirêj

e. Ez dixwazî bi kurtebiriyekê behs bikim ka malbata min jî bo çi mecbûr maye jî welêt bar bike û bi çi awayî hatine li Anatoliya Navîn warên xwe vedanîne. Berî ku jî nêzîkayî ve ez di meselê kevîm, ez dixwazim bahsa esl û fêslê malbata xwe bikim.

Em jî eşîra sipkîya ne, ku ew li dorberê

Agiriyê dijîn. Gellek dijwar e ku meriv karibe li ser mezinahiya vê eşîrê tişteki bibîne, ez bi xwe rastî belgeyên nivîskî ên li ser wê nehatime. Tu agahiyeka min a temam jî li ser dîroka vê eşîrê tune. Tiştê ku ez dizanim ew çîrok û rîwayet in ku me ji devên merivên xwe bihistine.

Malbata min ji alî bavê de ji Gomiqa qezaya Eleşkirtê ya bajarê Agiriyê tê. Merivên diya min jî ji Patnosê, Tutaxê û hinek jî ji Melezgirtê ne. Her du aliyên malbata min sipkî ne.

– *Paşê malbata te bar kir hate Anatoliya Navîn. Malbata te çi wextî hat û li kuderê cîwar bû? Dikarî behsa vê koçberiyê biki?*

– Wan tevî gellek malbatên ji qebileyên dîtir sala 1919an welatê xwe bicih hişt. Merivên mayîn jî yek bi yek dan pey wan heta salên 1930an.

Sedemê koçbarkirina malbata min ew bûyerên trajîk ên 1919an in ku tesîr li ermeniyên kir, ku di dîroka wan de bû birîneka xedar. Ev her du grûbên gelan, ermenî û kurd, bi sedsalan di vê herêmê de bi aştî di nava hev de dijyan. Tevî ku ji kulturên cuda dihatin jî tu carê dijayetiyên mezin di navbera wan her du grûban de peyda nebûn. Siyaseta tirkên a herêmê bû sedemên dijberî û neliheviyan di navbera kurd û ermeniyên de jî.

Tirkên stratejiyên qurnaz meşandin da gelan parçe bikin, ku heta niha di nava aştiyê de bi hev re jiyabûn. Yek ji siyasetê ew bû ku mesela dîn bi kar binin. Biratiya misilmantî bû alê wê yekê ku dîwarekî dijminatîyê li hemberî ermeniyên bê avakirin. Tirkên, her wiha ji bo kurdan bixapînin sloganên mîna "Kurdistan dibe kafîr" jî bi kar anîn. Bi vê dixwastin bêjin ku ermenî kurdan mecbûr dikin ku herin ser baweriya wan. Siyaseta dîn jî ew bû ku tirs û xofê peyda bikin. Rîwayetên ku rûs bi rê da ne, tîn, hatin belavkirin, "yên ku xwe ji ser riya wan nedin alî wê li bin piyan herin" digotin. Propagandaya çavtirsandin

û tirstêfirandinê dibin sedemên panîkên bêbingeh û gellek caran encam tirajediyan mezin in di dema ferman û koçbarkirinan da. Reva ji Agiriyê bû sedem ku gellek endamên malbatan wenda bûn ku kes nizane çi bi serê wan hat û ew bi ku de çûn.

Sala 1919an koçbarkirina eşîrê dest pê kir. Gellek eşîrên din jî bi vê seferê re bûn. Tenê berpîrsiyarên dewletê biryar didan ku sefer heta ku, bi çi awayî bê kirin û li ku bê rawestandî. Ev bû seferê gellek dirêj a bi bûyerên trajîk dagirtî. Barkirina ji Kurdistanê bû felaketek hem ji bo eşîrê hem jî ji bo Kurdistanê.

Piştî rêwîtiyeka bênavber ew axiriyê gihîştin Ankarayê. Li vê derê eşîr li herêmekê hat bicihkirin ku niha jê re Yenîşehîr tê gotin û dikeve merkeza Ankarayê. Li vir ew li rex hin eşîrên koçbarkirî yê din ku li Yenimehmetiyê (li ser Polatîyê) bicikirî bûn man.

Piştî demeka kurt eşîr hat perçekirin ser bi grûbên piçûk û hin ji wan hatin şiyandin ji bo Haymanayê, yê din ji bo Adana û Kayseriyê hatin birêkirin. Yê ku li Haymanayê man xwe li Burunagilê bicih kirin. Li vê herêmê (Gundê Şereffî û Bumsuzî) eşîrên kurdan ên ku hê ji sala 1863yê hatibûn van deran, diman. Wan ebûrên xwe bi çandiniyê bi taybetî jî bi ya garis (misir) dikirin. Kurdîtiya wan ji a me cudatir bû, lehceya wan û rabûn rûniştina wan ji yê me ferq dikirin. Kesî ji wan behsa dîroka xwe ya kevn a Kurdistanê nedikir. Eslê xwe û welatê xwe ji bîr kiribûn. Ji xwe re digotin eslî û ji me re jî digotin mihacir. Ji ber van sedeman dijwar bû ku eşîra me xwe li van deran bicih bike. Mihawela bicihbûnê bû sedemên berberiyên mezin di navbera wan ên ku digotin "em" û "ew". Berberiyê dijminatîyê mezin peyda kir, heta wê dereceyê ku wan pênc kes ji me kuştin. Peywendiyên navbera eşîran bi zeman re nerm bûn, lê ev bûyer perçeyek e ji

dîroka bi êş a eşîra me.

Îro, herêma ma ya Burungilê ji 70 malan pêk tê. Piraniya wan li pey hev barkirine bajarên mezin, bi taybetî Ankarayê. Hin endamên eşîrê pişt re zarokên xwe girtin, vegeyriyan Kurdistanê.

– *Dê û bavê te di derbarê vê yekê de ji te re çi vegotin?*

– Ev mesele, ji bal endamên eşîrê yên welêt, ji me re; yên ku li derveyê welêt çêbûne bi devkî dihat gotin. Ji bo me Kurdistan xeyalek bû, cihek ku ne mimkin bû mere xwe bigihîne. Bi saya bahskirinên bav û bapîr û merivên xwe min rismekî Kurdistanê yê xeyalî di sere xwe de nexiştand, ku di dema zarotî û gêncîtiya xwe de ez pê re mezin bûm û min jê re digot “memleket”.

– *Tu li vê deverê hatî dinê. Di derbara salên xwe yên zaroktî û xortanîyê de çi dikarî bêjî?*

– Zarotiya min bi wan çîrokan dagirtiye ku li ser jiyana bav û bapîrên me nişteciyan dor û berê Agiriyê ne. Piraniya bi biranînên xurt ew ên li ser wan kesa ne ku wenda bûn, hatin kuştin, mirin û yan li pey me; li Kurdistanê man. Êş û keder û xewn û xeyal bû jiyana me. Bi taybetî jî xewnên bavê min. Bavo, gelek bi apê xwe, Apê Husnî ve girêdayî bû. Ji bo bavo gotina Apê Husnî hema hema gotineka pîroz bû. Di dema koçberiyê de bavo û çar xwişk û birayên wî hem dê hem jî bavê xwe wenda kirin. Ew li bajarê Vartoyê hatine gorkirin, lê kes nizane ku gora wan li ku ye bi çi awayî ye û çi pê hatiye. Her pênc zaro di hustuyê Apê Husnî de man. Apê Husnî di wê jiyana rebeniyê û hejariyê de ew xwedî kirin. Ew xwedîlêderketina ku Apê Husnî kir hîn û hîn jî bi ihtîrameka mezin tê bahskirin. Bêyî wî zaro ê nejiyana. Apê Husnî di nîveka salên 1930an de vegeyriya Kurdistanê. Malbata min

û merivên me li şuna xwe man. Gelek merivên dayê û bavo li Agiriyê dijîn. Pirtir têkiliyên me bi merivên bavo re hene. Merivên me yên li Kurdistanê û yên Anatoliya Navîn bi ser hev da diçin û tèn û ji hev dizewicin.

Cara pêşîn ku ez çûm Kurdistanê ez 14 salî bûm. Ji bo min bexteweriyeka mezin bû ku ez Apê Husnî, qehremanê bavo bibînim. Şeva pêşîn min li kêleka wî xew kir. Ez bawer dikim ku di jiyana min de ev şev, şeva herî bextiyar e. Hiseka taybetî bû ku min pismamên bavê xwe û zaroyên wan dîtin, gorên bapîrên xwe ziyaret kirin û her wiha ew xaniyê ku bavê min tê da hatibû dinyayê lê wê gavê kavilek bû. Ya ku li ser piyan mabû tendûrek bû ku di nav xirbeyekî de bû. Ez guhê xwe didim dîrokê her tiştê ku baş e û hêjayî guhdanê ye, lê buyerên dilêşin û xedar her bi ser dikevin. Ji bilî dêya min tu kes naxwaze li ser wan xeber bide.

Dêya min serboriyên xwe hebûn, her wiha ew bûbû şahida qetlîama ermeniyana, kuştina zarok û jinan. Gelek zaroyên ermeniyana yên ku dê û bavên wan bi xwînxwarî hatibûn kuştin ji bal eşîra me ve hatin hêwirandin. Qedexa û xetera bû ku meriv xwedî li zarokên ermeniyana derketaya, lê kesî guh nedayê. Hin jî mîrên eşîrê pişt re bi keç û jinên ermenî re zewicîn. Ew zarokên ku di nava eşîrê de mezin bûn qet xwe bi esl û koka xwe nedidan nasandin, çimkî wê gavê ji wan re wê bigotana “dola ermeniyana”. Mesela wan tabûyek bû ku her gav nerasterast li serê dihat qisekirin.

– *Paşê tu hatî li Norwejê cîwar bûyî û ev çend sal in tu bi malbata xwe ve li vî welatî dimîni. Gelo vê koça dawîn di jiyana te de çi rolek list û çi bandor li ser te hişt?*

– Ez sala 1980yî ji welêt hatim Norwejê û ji wê demê vir de ez li Gergenê dijîm. Penaberî û koçkirin bi xwe proseseke dijwar e ku barekî giran li hustuyê meriv siwar dike. Koçkirin têkoşîneke şexsî ye ku cuda ye ji wê têkoşîna

mişterek a ku divê bê dayin. Xerîteya welatê ku tu lê dijî divê rast û bi diqet bê xwendin, çimkî ew ji welatê ku tu jê hatiya gelek cuda ye. Têkoşina bi xwe re, têkoşina bi biyanîbûnê re, têkoşina ku ji bo meriv bê keşifkirin û qebûlkirin gelek enerjîya meriv digre ku esas diviya ji bo têkoşina welat bihata dayin.

Penaberîya min di jiyana min de xwedan roleka mezin e. Eger zerara wê ji qezenca wê mezintir be jî ew ji bo şexsiyeta min a kurdî xwedan maneyeka mezin e. Wê şexsiyeta kurdîtiya binpêkirî ya ku bi min re hebû bi kompleks û kaosin bû. Zimanê min ê kurdî, dîrok, cografya, kultur û folkor hemû elementên ku şexsiyeta min a kurdî pêk dianîn di nav kaosê de bûn. Mayîna li Norwejê îmkanek da min ku berê di destê min de tunebû. Min bihnedanek da. Hemû pirsên ku min kirin bersivên wan ez vegeandim demeka darbasbûyî ku ez aîdî wê bûm, demek ku min berê ew nas nedikir, demek ku zahmet bû meriv xwe bigihîne, lê ez mecbûr kirim ku li xwe vegerim, li xwe, li şexsiyeta xwe, aîdiyeta xwe û darbasbûyîya xwe ya kurd vekolim. Loma jî mayîna li Norwejê girîng bû ku ez îmkenê bidim xwe û xwe wekî şexs pêş da bixim. Ku kesayetiya min a kurdî xurttir û ihtiyaca qisekirina bi kurdên din re zêdetir bû, min peywendî bi şexsiyetên kulturê ên kurd re danî. Evan hemûyan sal bi sal alîkariyek mezin bi min re kirin da ku ez kesayetiya xwe ya kurdîtiyê xurttir bikim.

Meriv li ku dijî bira bijî wekî kurd divê meriv lêkolîner, lêger û lêpirs be, pişkdarê xebata pêşdexistina kultur û zimanê kurdî be. Gotineke filozofê Çînî Konfuçyus heye ku dibêje; "bi xwe dest pê bike, tiştêkî bi xwe bike". Me hemûyan berpîrsiyariyêke kurdî heye divê bê bicîhanîn.

– *Tu niha çi karî dikî û projeyên te yên pêşerojê hene?*

– Her du salên dawiyê min li muzexaneyên Londonê lêgerîn. Bi taybetî min wextê xwe da muzexaneyên Yahûdiyan ên li Londonê. Amanc ew e ku ez lêkolim da bi çi awayê yahûdiyên li Ingiltereyê li vir bêyî ku asîmîle bibin li vir jiyana xwe berdewam kirine. Kirêbê di payiza 2004am de amade bibe

Bihara 2005an ez ê dest bi projeyêke nuh bikim ku li ser veavakirina diasporaya kurd a li Londonê ye.

– *Di derbarê kovara Bîrnebûnê de dîtîna û ramanên te çi ne?*

– Bîrnebûn ji bo kurdên Anatoliya Navîn û yên Kurdistanê karekî gellek hêja dike. Bîrnebûn rêberiyekê li gelekî wendabûyî dike ku vegere li paş xwe mêzeke, xwe û kultura xwe ya bi zorê ji kokê veqetandî nas bike. Divê em hemû alîkarî bikin ku ew kultur û zanîna di nava gelê kurd de vaşartîmayî derkeve ser ruyê erdê, derkeve ronahiyê. Da Bîrnebûn pîrekê di navbera kurdên Anatoliya Navîn û yên Kurdistanê de ava bike.

MERIVÊ PAK

Danê êvarê, Heyder li kerê siwar bû, da rê, ku here bi ser zevîya xwe ra, ya ku li qûnê çîyê bû, mêz ke. Mîna merivê bi derd û keder, wî stû kiribû ber xwe û li ser kerê du ta bûbû. Ji ber çîle û talîyan bi mirûz bû.

Berê, Heyder merivekî bextxwaş bû, lê nûha di halekî xerab da bû. Berxweketî û dilşikestî bû. Salê wî hîn nû gihêştibûn penceyî, lê ew mîna yekî şêst-heftê salî xûya dikir.

Hetanî panzdeh-bîst sala ber vê, ew li ba xelkê gund, wekî merivekî bê derd û kul, bê qusûr û kêmanî bû. Şîp û şandî bû. Bi şûler û şûxilên xwe jîrek û li ser xwe bû. Cîrana û heval bi çêra wî bûn. Wana ew, wekî merivekî dilpak, xêrxwaz, vêrik, bi wîjdan û merhemet, dil û xatir çavkirî dipesandin. Digotin, qet destdirêji nekiriye û doxina xwe li ber heramiyê venekiriye û di deftera wî da, lekeyeke tenê jî tune. Bi nefsbîçûkî û kehîliyê di ser ra mêr tune ne. Li dînyê wî alî, şûna wî, ji sedî sed bihuşt e.

Ev pesn li dilê Heyder dihatin, ew pê pal palî dibû û rabûn û rûniştinên xwe li gora wan tenzîm dikir. Wî xîret dikir, ku layiqî rola ku civatê dabû wî bijî. Dilpakî û kehîliya wî, ji hêla din da, li hen kesan bi qahr dihat, mîna ku tê gotinê, di wana ra diçû. Wexta ku qal dihat ser Heyder, wana zema wî dikirin, digotin, veqas dilpakî jî pirr e, zêde ye û tiştê zêde jî bê fêyde ye.

Heyder dîndar û softî bû. Bi nimêj û abdest bû; bi bismillâhî radibû û rûdinişt. Awaxxwaş bû. Şûngerê Xoçeyê gund bû. Wexta ku wî carîna şûnê Xoçe sela dixwand, guhdar pê digrîn.

Hetanî sî salîya xwe, Heyder bi kewanî û heyşt kur û keçên xwe va bextxwaş jinî. Lê demek hat, derdek lê pêyde bû û bi salan ji derîyê wî nebû û jîyan lê herimand. Wî du xewn dîtibûn, pê heyata wî di ser û bin hev ra bûbû.

Di xewna siftê da, wî xwe li Zêwa jinebî, ya ku cîrana wî bû, girtibû û bi wê va bûbû yek. Halbûku Heyder bi wê ra digot, xwangê û wexta ku wî ew didît, berê xwe wê da dikir, tenê di bin çavan ra lê mêz dikir. Ew ji wê dîr disekinî, te yê bigota, ew î jê ditirsê. Bi ser xewnê da, wî xwe nedida rûyê wê, her çû jê dîr diçû.

Wexta ku ew bi xwe hêsiya, di nav nîvîna da pêçekê rûnişt, serîyê xwe li rast û çep hêjand û di ber xwe da bi pilte pilt got, "towbe towbe... Va çi xewneke neçê bû, lo...! Şeytan bi min kenîye, lenet lê be!" Paşê, ew ber berbangê bi lez û bi dizikî çû ser kahnîya sipî, ya ku li der gund bû, xwe şoşt, cinebetîya xwe derxist.

Mêrê Zêwê bi qezayekê miribû. Zêwê li ser her du sêwiyên xwe rûniştibû. Di wextê da, wê û mêrê wê şor dabûn hevûdu, ku yek ji wana mir, yê din nezewice, li ser zarokan rûne, wana xwedî bike. Zêwê jineke pirr bi şuhret bû: Çavên ji rengê ezmên, çikên çava yên mîna hêstêrkê sibê, lêvên xûrmeyî, pêsirên bel, sîng û berê tijî û bejna dirêj heş li serên mêran dibirin, ew ji rê derdixistin. Çavên pirr mêran li wê bû. Wana li ser wê gilî û gotinên ecêb dikirin.

Yekî digot, "ma Zêwê bi min ra bizewice, ma çavekî min kwîr bibe!"

Yekî jî digot, "ma di xewnê da, maçeke tenê bide min, ez ê simbêlê xwe kur kim!" Hîngê, simbêl nîşana mêranîyê bûn. Yên bê-

simbêl dikirin qirfan.

Yekî din jî digot, "ku Zêwê bi min ra bizewice, ez ê jê ra qonaxeke rengîn çêkim û wê bikim keybanuya qonaxê û li ser textê zêrînî û çarling bidim rûniştandin. Di şevên tarî da, ez ê mûm û şemedanan li dorê vêxim û bi xwe jî bibim dîndarê wê û li ber rûnim hetanî sibê lê sêyr kim, pê sermest bibim!"

Ji mêrên gund, hena aşkere, hena jî bi veşartî zewac teklife Zêwê kiribûn, lê Zêwê teklifên wana şûn da veğerandibûn.

Xewna Heyder bi wî pîrr bi bed hat û ew pê bi ber xwe ket û derheqa dilpakîya xwe da kete gumanê. Wî xwe bi xwe ra got, "ter ez î doxinsist bûme, lê min hay jê xwe ne bûye. Madem ez merivekî dilpak û şîrpak im, lê va xewnê neçê çî bû!? Ne serî û ne bînî, min çû xwe avetê hembêza jinebîya ku bi nemûsa xwe li ser sêwîyên xwe rûniştîye." Wî xwe nêtxerav dît û nikanî ku meneyeke din bide vê xewnê.

Heyder xewna xwe wekî sirrekê veşart, ji Xoceyê gund bêtir, ji tu kesî ra kat nekir. Ew û Xoce him hemsalîyê him ji destbirakê hevûdu bûn. Ew çû cem Xoce û xwest ku Xoce aqilekî bide wî. Xoce jê pîrsî û got, "wexta ku bi Zêwê va bûn yek, te jê tam helna yan na? Fedî meke, em destbirakê hevûdu ne, rastî bibê."

Heyder sor bû, çav ber bi jêr kirin û mîna ku bi herdê ra deng bike, got, "walle ku ez derewan nekim, min jê tam helna, him jî tameke weng xweş min cara nedîtiye. Mîna ku bibêji, ez î di bihûştê da, di hembêza horîyekê da bûm. Towbe, towbe...Heram ne ye, bi meriva xweş tê, şîpê Şeytên e. Ma tu jî ê bizanî, wexta em xort û cahîl bûn, me zerdelên darên xelkê didizîn, ew bi me çiqas xwaş dihatin, mîna ku bibêji, me hengif dixwar. Va jî, tiştêkî weng bû."

Di dû van gotinan va, Heyder hîn li herdê mêz dikir û guh belkîrî dipa, ka Xoce î ku bibê çî.

Xoce, ji sivik kûxînekê şûn da, bi bismûllahîyê dest bi şorê kir û got, "her tişt bi destê Xwedê ye. Madem Rebbê Allemê va fikra avêtiye dilê te, tê da miheqaq xêrek heye. Meneya xewnê te ew e, ku tu herî Zêwa jinebî bixwazî, nîkeyekê bavî ser û wê li xwe mahr kî û ji sêwîyên wê ra bavitiyê bikî."

Bi ser şorên Xoce da, Heyder tenekî rihet bû. Wî Xoce bi dizikî şande mala Zêwê ku ew wê jê ra bixwaze. Xoce teklifa Heyder bir avête ber Zêwê, li Zêwê va teklifa jî qebûl nekir. Xoce li ber gerî, lê wê tim got, "nirç."

Di pêşîyê da, şorên Xoce li dilê Heyder hatin. Paşê, wexta ku Zêwê teklifa wî qebûl nekir, ew lê kete gumanê. "Madem Xwedê dixwazê, ku ez bi Zêwê va bizewicim, ma wî nedikanî, fikra zewace bixista dilê me her duyan!?" Wî xwe bi xwe ra got û pê ra, serî ba kir û got, "towbe, towbe!" Wî va, ji xwe dizanî û mîna lekeyeke li ser rûhê xwe didît.

Çend sal derbas bûn şûn da, wî xewneke din dît, pê jîyana wî di ser û bin hevra bû. Şevêkê, bi xewn dît, tê da marekî reş û dirêj dida dû wî. Ew ji ber direvîya, mêr dida dû. Ji tîrsa, jûnî di bin da sist bûn, nigên wî herd nedigirtin. Wexta ku mar gihêste wî, ew bi xwe hêsiya. Di bin xwîyê va bûbû. Dilê wî, "kut" û "kut" dikuta singê wî. Ew pêçekê di nav nivîna da rûnişt û li ber Xwedê gerîya. Ya neçetir ew bû, ku wî bi salan, va xewnexofa sê-çar rojan carekê didît. Bi ser vê xewnê da, jîyan li Heyder herimî. Ji tîrsa ku ewê xewn bibîne, carina ranediket. Ew xerab bû, jar ket, teqet tê da nema, ji xwarin û vexwarinê hate birîn û bizûtî bû.

Wî tu hekîm, xoce û ocax nehîştin çû ba, ku ji vî derdî ra dermanekî bibîne. Lê wî, ji dermanên hekîm û ocaxan, due û nûsqeyên xoceyan tu fêyde nedîtin.

Ew bi xwe, di wê baweriyê da bû, ku marê reşî ku di xewnê da dide dû wî, marê Zêwê ye. Di dilê xwe da digot, "şeytan bi min kenî,

ez ji rê derxistim û kirim hembêza Zêwê. Marê reşî ku dide dû min, cezayê doxinsistîya min e.”

Li gora bawerîyeke hîngê, heger yekî nerindî an neheqîyek li yekî din bikira, marê yê ku neheqî lê hatiye kirin, ê bida dû wî. Li gor vê, her merivekî marekî xwe heye û ew wî diparêze.

Ji hecî û xoceyên wê cîwarê, hena digotin, şêytan î ketiyê bin çengê Heyder û xêrê pê nakê. Hena jî digotin, Xwedê î wî di imtîhanê ra derbas dikê û zati jiyîn bitûn imtîhaneke mezin e. Hena jî digotin, çavên neçê pê va dane.

Sala çûyî, Heyder çûbû cem pîrejina bi navê Fatika Qedera ya ku li wê cîwarê, bi nav û deng bû. Sewa ku ew jin bû û li qedera mêz dikir, wî berê dil nehebû ku here cem wê. Paşê, ji neçarîyê û bi ser şor û şîretên cîran û hevalan da, çûbû ba wê jî.

Fatê bi Heyder ra wer gotibû: “Nerindî û neheqîyên ku merivan li merivan û li mexluqatên din kirine, ew ê bi awayekî din û li vê dûniyê, li wana vegezin. Marê reş î di xewnê te da, nîşana vê ye. Dera ku, meriv heşar be û her dem li jiyana xwe ya rabirtî hûr binêre, ka wî çi xerawî kirine û wana binase û dêv jê berde. Pîrr kes hene, hay ji nerindî û neheqîyên ku wana kirine, nîne. Lê meriv heye, dilpak û can tenik e û bi rêya xewn û bîranîyan, ji nerindî û neheqîyên xwe haydar dibe.”

Heyder, qirara seetekê şûn da, gihêste zevîya xwe ya li qûna çiyê. Wî ker berda nav çeyîr çîman, bi xwe jî li ser kevirekî li kêleka zevîyê rûnişt. Mîna kalên li ber dîwaran, çoyê xwe yê zoxele bi poz berda herdê. Her du destê xwe, li ser serîyê çu dane ser hev û çenge xwe jî da ser destan. Wî çav li ser zevîyê gerandin. Bayekî hênik û sivik li zevîyê dixist û jê “xiş” û “xiş” deng derdixist. Zevî li ber çavên Heyder, geh vir da, geh wir da, mîna pêlên deryakî kehîl, dihêjîya. Çel deqer bû zevî. Heyder tovê (toxim) wê bi dest; çeng bi

çeng, bi pulixê hesinî û cotek hespên kûmêt rişandibû. Gênim serî derxistibû, lê hîn stû lê xwar nebûbû. Der bi der rengê morikî ketibû nav. Bi milyona tayên gênim, bi sebir û şev bi ro, di çiyê xwe da dipan. Benda roja çîninê, roja ku serîyên wana were jêkirinê dipan.

Li navberê, mişkek bi ber çavên Heyder ket. Ew li kêleka zevîyê, çar-pênc gavan dûrî Heyder, li ber qula xwe dawestibû. Wî xwe li ser nigên paşiyê dana û bi çav û guhên belkîrî li dora xwe û li Heyder dinêrî. Wexta ku Heyder mişk dît û pêçekê bi wî va li hevûdu mêz kir şûn da, bûyerek hate bira wî.

Ew panzdeh-bîst salan di ber vê, eynê li vê derê û van çaxana qewimibû. Hîngê jî, Heyder hatibû ku bi ser zevîya xwe ra mêz ke. Çi mêz ke, mişka ji axzê çiyê da, veqasî du bihosta zevî qûrçimandibûn. Dora dine rojê, Heyder û lawê wî biroşên kinca û tenekeyên helavê tijî av kiribûn û bi erebeya hespan hatibûn nêçîra mişkan. Wana av berdidan qûlên mişkan, ku mişk ji qûlê derdiketin, bi çoyên zoxele li serîyên wan dixistin û dikûjtin. Wê rojê, wana qasî bîst-sî mişk kuştibûn; koka koma mişkên wê derê anîbûn.

Qirkirina mişkan, wekî şîrîta filmekî hate ber çavên Heyder. Deng û qîrîniya mişkan, yên ku wana, wexta ew ji qûlên xwe yên tijî av bûbûn derdiketin û ji ber Heyder û lawê wî direvîyan, derdixistin û pê merva wekî, “çîst” û “wîst” dihatin, ketin guhê wî. Laşên mişkên mirî û dev û pozên bixwîn û çîlkên xwîna wana yên ku pişkîbûn çoyê wî, jê va xuya kirin.

Heyder gavekê, bixwedeketî nelivî, di şûna xwe da, mîna ku cemidî be, ma. Paşê, kesereke kûr berda û ji şûna xwe rabû, çû nav zevîyê, çend serî genim qurçimandin û bir avête ber qûla mişk. Dû ra, li kera xwe siwar bû û da rêya mal. Wî xwe, li ser pişta kerê, sivik hîs kir.

DU BERAN

Çi hebûye çî tunebûye, di zemanê berê da xortekî bêkes hebûye. Ew xorta li nav çîyan jîyayê. Rojekê dadikeve nav bajêr. Dema ku li ber mala mîr ra derbas dibe, qîza mîr dibîne û dilê wî dikeve wê. Çend roj, çend hefte derbas dibin ew nikare qîza mîr ji bîr bike. Ew baş dizane ku ew wê bi emrê Xwedê ji mîr bixwaze, mîr nade wî. Rojekê ew li nêzikî mala mîr, di taldeyekê da xwe vedişêre. Dema ku qîza mîr bi şev derdikeve derve, wê davêje ser milê xwe û dêv dide çiyê. Qîre-qîra qîza mîr kes nabihîze. Dema ku mîr û malbata mîr pê dihesin jî, pir dereng e.

Xortê bêkes qîza mîr dibe dike holika xwe a ku di nav çîyan da ye. Şîn û giriyê qîza mîr tu feyde nake. Xortê bêkes dema ku li mal derdikeve, zinarekî dide ber deriyê holikê ku qîza mîr bila nikaribe bireve. Roj, hefte û meh bi vî awayî derbas dibin û qîza mîr lawikekî tine dinê. Navê lêwik Emirdirêj lêdikin. Ne qîza mîr ne jî lawik qet rûyê derva nabînin.

Lawik dibe deh salî. Rojekê bavê wî zinar baş nedaye ber derî û tîrêjên rojê di qelişên derî ra dikevin hundir. Lawik ecêp dimê û bi wan dilîze. Dilê dîya wî bi wî dişewite û ew her tiştî bi wî ra qal dike. Lawik dixwaze bavê xwe bikuje. Dîya wî bi vê yekê razî nabe û wî ra dibêje: "Ku tu dikarî, vî zinarê ku li ber derî rakî ku em li ji vir birevin."

Lawik bi destekî tenê wî zinarê mezin radike û davêje. Ew û dîya xwe bi destên hev digrin û nav çîyan da ber vî deştê dibezin. Ku ew li nav çîyan xelas dibin li çol û banîyan

rastî şivan û cotkaran tên. Ew şivan û cotkar nas dikin ku ew qîza mîr a ku çend salan berê ji nişka va wenda bûbû. Kî ji wan cotkar û şivanan, ji bo ku ew tahzî û xwesî ne, sol û kincên xwe li wan dikin. Ku nêzikî bajêr dibin Bêkes xwe digîne wan. Dixwaze ku wan bi xwe ra dîsa bibe holika xwe û rûye rojê rê wan nede. Lawê wî li hember wî derdikeve û daxwaza wî qebûl nake.

Bêkes dibêje: "An hûn ê bi min ra dîsa werin, an jî ez ê we bikujim."

Emirdirêj di hundir zemanekî kin da bavê xwe dakuje û bêtirs bi destê dîya xwe digre û dibe mala kalê xwe yê mîr. Mîr ji bo ku çend sala şun da qîza xwe lê vegeyîyaye, şenanîyan çêdike, li dolê dixê û nênin dide. Emirdirêj jî xwe ra heval dîtine û tim li cem wana ye.

Çend roj derbas dibin mîr dibihîze ku Emirdirêj li hevalên xwe dixê, li wan zordestiyê dike. Ew wî tahzîr dike û şîretan li wî dike. Lê qet roj derbas nabe ku kes lomên Emirdirêj neke. Her roj bavên zarokan tên cem mîr û lomên Emirdirêj dikin. Kî ji wan dibêje: "Emirdirêj serê lawê min şikandî." Kî dibêje: "Emirdirêj piyê lawê min şikandî." Mîr mêze dike ku paşîya lome û gilîyê Emirdirêj nayê, dibêje: "Bîrekî kur bikolin û wî bavêjin binê bîrê!" Kesên ku her roj lomê Emirdirêj kiribûn bi vê yekê pîr şa dibin. Tîrsa wan ew bûye ku Emirdirêj mezin bibe, ew ê bibe mîr û qet nehêle ku kes li kesî zordestiyê neke. Ew zarokên ku lomê Emirdirêj kirine wek bavên xwe derewîn û zordest bûne. Ji bo wê

Emirdirêj li wan xistiye.

Lê qerara mîr qerar bûye. Bîr hatiye kolan. Çiqas dijminê Emirdirêj hebûne hatine li doralîyê wî civîyane û ew avêtine binê bîrê. Mîr gotîye: "Bila kes qultek av û parîyek nan nede wî. Bila ew ji birçîna bimire." Dujminê Emirdirêj pîrr caran kevir û hîman berdidin bîrê, lê Emirdirêj xwe ji wan diparêze û wan dîsan davêje derve. Emirdirêj di binê bîrê da tî û birçî ye. Ji bo ku dîya wî û dapîra wî ji wî pîrr hez dikin ew jî xwe tî û birçî dihêlin. Dîya Emirdirêj difkire ku wuha nabe, bi dîya xwe va tevhev şivan çêdikin. Wan şivan dikin tûr û kûzekî jî tijî av dikin û li bên girêdidin, dadixin binê bîrê. Vî karî herşev pêk dînin. Mîr û dujminê Emirdirêj çav dikin ku ew bimire, lê ew jî roj bi roj bi xwe tê. Şevêkî dîya Emirdirêj xewn dibîne ku li binê bîra ku Emirdirêj tê da ye du beran; yek reş, yek jî gewr peyda dibin û dengêk tê: "Ku tu li beranê gewr siyar bibe ew ê te derxî ronahîyê, ku tu li ê reş siyar bibe ew ê te daxê tahrî û reşîyê." Sibe dibî dîya Emirdirêj xewna xwe ji dîya xwe ra dibêje. Wê rojê dû şîva ra herdû diherin ser bîrê nan û ava Emirdirêj didinê û vê xewnê jî li Emirdirêj ra dibêjin. Nivê şevê dibe Emirdirêj dibîne ku ew beran hatin, ew dema ku xwe bavêje ser beranê gewr, beranê reş bi qoçên xwe yê gir û tûj li beranê gewr dixê û Emirdirêj li piştê xwe dike. Emirdirêj xwe di nav tahrî û mîrikê da dibîne. Emirdirêj pîrr di rêh da dihere û rastî gundekî tê. Li perê gund li derîyê malekê dixê. Derîyê malê jinek pîr vedike. Emirdirêj ji pîrê ra dibêje: "Ez li rêyek dûr tême û mêvanê Xwedê me. Hûn mêvanê Xwedê qebûl dikin."

Pîr dibêje: "Cîhê mêvanê Xwedê li ser serê min e."

Û wî dibe hundir malê. Ji bo ku ew pîrr westîyaye dixwaze ku nav cîhê keve û bi xew va here. Lê ku hîn neketîye nav cîhê xwe, ew

avekî ji pîrê dixwaze. Pîr avê piçekî dereng dîne. Emirdirêj tîna şewitiye. Ava ku pîr dide wî di du qultan da vedixwe. Cî da hundirê wî li hev dikeve, devê wî tahl dibe. Pîr li wî pîrs dike: "Çiyî te heye? Tu nexweşî?"

"Na na, tişteki min tune ye, ava ku te dabû min hundirê min li hev xist" dibêje Emirdirêj.

Pîrê jî dibêje: "Lawo, rûyê min bi te va reş e. Ew ava ku min dabû te ava feraqan bû. Em ava xwe mehê carekî digrin. Ew jî bi çî zorê. Av di qelişa navbera zinaran da dizê. Lê ew qelişa ji aliyê cenawir da têye girtin. Cenawir mehê carekî wê qelişê vedike. Hercar ku qeliş vebe gundî keçîkekê û sinîyek hevrişk didin wî. Heta ku ew cenawir hevrişka xwe dixve em dikarin ava xwe hilînin. Ku wî hevrişka xwe xwar, xelas kir keçîkê digre û dikeve nav zinaran, qeliş jî dîsa têye girtin. Sibe roja me ya avê ye û dor a qîza mîr e."

Emirdirêj dibêje. "Ez jî dixwazim bi te ra werim wê derê. Destûra we heye?"

Pîrê vê daxwaza wî ji dil qebûl dike. Ji bo ku ew sibê zû da rabin û Emirdirêj jî westîyayî, dikevin cîhên xwe û radikevin.

Sibê zû da radibin diherin çiyê. Dibînin ku gundî bi zar û zêçên xwe va li ber zinê civîyane. Pîrr wext derbas nabe dengê cenawir tê. Qeliş wedibe û cenawir jê derdikeve û ber vî keçîka xemilandî dihere. Keçîk sinîya hevrişke li ser sêrî ye û ji ber tirsan ra dilerize. Ku gavek dimê ew xwe bi keçîkê gîne, Emirdirêj bi şûrê xwe li serê wî dixê û jêdike. Xwîna cenawir wek kaniyê diherike. Keçîk destê xwe di xwîna ra dike, seqoyê Emirdirêj bilind dike û li piştê wî dixê. Gundî dibînin ku cenawir li erdê ye û xwîn ji wî dihere, şaş dimên. Mîr pîrr şa dibe û dibêje: "Kîjan camêrî ku li wî xist bila derkeve maderê." Çiqas xort li wê derê hebûne gî diherin cem mîr. Keçîka mîr yek bi yek li piştê gîya mêze

dike. Emirdirêj tenê li perekî sekîniye. Ba wî jî dikin. Ku seqoyê wî bilind dikin, dibînin ku kirasê wî bi xwîn e, keçik dibêje: “Ew camêra va ye.”

Mîr dibêje: “Te jîyana qîza min xelas kir. Çi dixwazî bixwaze ji min.”

Emirdirêj dibêje: “Ez tişteki tene ji we dixwazim: Hûn ê min derxin welatê min ê ku herdem ronahî ye.”

Mîr dibêje: “Welatê ronahîyê pirr dûr e. Wê derê taûs tenê dizane. Ew teyrek e. Le belê her sal vê wextê çêleyên wê dibin. Hîn ku ew çêle nikarin fir din, heywanek bi xof wan dixve. Niha dîsa çêleyên wê hûr in. Ez bawer dikim piçekî zor e. Dîsa jî ez ê cîhê wê nîşanî te bidim.”

Mîr cîhê taûs nîşanî Emirdirêj dide. Emirdirêj xwe dide benda taûs. Dema ku çêleyên taûs dikevin xewê, nişkavan da heywanekî bi xof wekî hirçan peydah dibe û xwe ber dide ser çêleyên taûs. Emirdirêj dîsa xwe digîne û bi şûrê xwe serê wî jî jêdike. Vê gavê taûs qîre qîra çêlan dibihîze û bi bayê bezê xwe digîne çêleyên xwe. Dibîne ku kesekî bîyanî li cem wan e. Ew difkire ku dujminê wan ew e. Xwe berdide wî lê çêleyên wê nahêlin. Dibêjin: “Wî em xelas kirin.”

Taûs spasdariya xwe li wî dike û dibêje: “Tişteki ji min bixwaze.”

Emirdirêj dibêje: “Tu ê min derxî welatê min ê ronahî.”

Taûs dibêje: “Erê ez ê te derxim, lê gêreke ku tu çel kun av li ser baskê min ê çep û çel dûyê kaviran jî li ser baskê min e rastê kî.”

Emirdirêj dibêje: “Temam, ez ê herim wan tiştan ji te ra bînim.”

Li wê derê vediqete dihere cem mîr. Ew daxwazê taûs mîr ra dibêje. Mîr wan tiştan hundir zemanekî kin da hazir dike û dide wî.

Emirdirêj tê cem taûs. Wan tiştan li baskê taûs dike. Taûs li wî ra dibêje: “Dema ku min te ra got qang tu dû bavêje devê min, dema ku min got qung jî avê bide min.”

Emirdirêj li taûs sîyar dibe û dikevin rê. Her carak taûs dibêje qang ew dû davêje devê wê, cara ku ew dibêje qung jî ew avê dide wê. Bi wî awayî pirr zeman derbas dibe. Herçik dihere dû û av hindik dimê. Emirdirêj ditirse ku ew xwarin û vexwarin qîm neke. Ji bo wê tim jî taûs pirs dike ku ew qet tîrêjên ronahîyê dibîne an na. Cara paşin ku ew pirs dike, taûs dibêje ku ew qasî derziyekî tîrêja rojê dibîne. Lê wê gavê jî dûyekî tenê maye. Taûs carek din dibêje qang, Emirdirêj dûyê ku maye jî diavêje devê wê û carek din pirs dike.

Taûs dibêje: “Hindik ma, ku min carek din got qang temam e. Em ê derkevin welatê ronahîyê.” Piçek din zeman derbas dibe, taûs dibêje “qang.” Emirdirêj bi şûrê xwe li hêta xwe jêdike û davêje devê taûs. Hîn ku taûs carek din negotiye qang ew derdikevin welatê ronahîyê. Emirdirêj li piştta taûs peya dibe. Ew xatir ji hev dixwazin. Lê taûs bi rê nakeve. Taûs li Emirdirêj ra dibêje: “Bi rê va here ku ez bibînim kanê tu çawa bi rê va diherî!” Ku Emirdirêj gaveki davêje ew ba wî dike. Ew bin zimanê xwe da wî goştêk wî ji hêta xwe jêkiribû, derdixe û dîsa bi heta wî va dike û zimanê xwe tê ra dike û carek din bi wî ra dibêje: “Bi rê va here!” Dibîne ku ew xweş bûye, carek din xatir ji hev dixwazin. Taûs li Emirdirêj ra dibêje: “Bila xwedê tim alikarê te be, tu qet tengahîyê nebînî.” Taûs baskê xwe gir vedike, fir dide û dihere. Emirdirêj jî tê welatê xwe. Kê ku li wî zordestî kirî, wana dikuje û dibe mîr. Qet zordestî û nerindîyê qebûl nake. Heta mirina xwe bi milletê xwe va jîyaneke azad û bêxem dijî.

GERMÎYA ARÊ ŞIVANAN

Di jiyana gelê kurd de, şivanan û şivanîyê cihekî mezin girtiye. Cihekî ewqas mezin girtiye ku, gelê kurd her derd û kulên xwe, her êş û nalînên xwe, her dilşadî, her şên û şahîyên xwe bi şivanan ve parva kirine. Li stranên kurdan yên dila mêzekin, kilamên wana yên şîna mêzekin, tim û tim gilîyên xwe bi şivên kirine, hawarên xwe li şivên kirine. Di jiyana wana de şivan û şivanî mîna sazîyek e; bi her derd û kulên wana ve, bi her êş û nalînên wana ve hempar e.

Keça ku ji dilgirtîyê xwe re, hezkirina xwe dîyar bike, gotîyê:

*“pezê xwe areng bike
wûne li ser sîngê min mexel bike”*

Di wê gotinê de, sîngê xwe yî gewr î kal ji pezê şivên re dike mexel, şewata dilê xwe û hezkirina xwe wisa tîne ziman.

Şivan û şivanî di jiyana kurdan de sazîyên ewqas mezin in ku; dayîkek kurdan li mirina lawikê xwe di kilama xwe de dibê:

*“ro ji bana narin bana
tu keriyên şukirê neman hatin dana
Donik û Zurik çima newûn qurban
Xwîna ku mayî li dev-didana”*

Û lawikê xwe di şexsê şivên de dide nasîn û dipesîne. Mirina wî ya bi şewat; mîna şivanê pezê xwe di fêzê da, bê xwedî mayî tîne ziman.

Keçên kurdan yên, ji hezkiriyên xwe, ji yarên xwe tu xêr nedîtî yî, yên ku dilên xwe ne çûyîne sêri jî gotine:

*“here lo lo ker şivano
sal biçûk î dil nizano”*

Yê nerind şivan e, yê nezan dîsa şivan e. Yarê xwe, hezkiriyê xwe, evîndarê xwe di şexsa şivên de rexne kirine. Bengînên kurdan, mêrxasên wana qehreman û cêmerin wana şivan e, nerindên gelê kurd, tirsonekên kurdan, nemêrên wana, nekesen wana jî şivan e.

Li mirinên giran û bi şewat miriyê kurdan şivan e, li sevda û dilgirtinên wana evîndar şivan e. Roj hatine pezên şivên, berxên wî, bilûra şivên, di kilam û stranên kurdan de tîne ziman û derd û êşên wana dîyarî dikin. Mîna;

*“pezê kekî min mazmane
pîlî paşiyê yî bi qetrane
kekî min salê sê cara dadikete Semûlê
huro çima bi orxanê xwe nikane.”*

Bizbenda şivên, kerê şivên, hewan û bilûra şivên, çarix û dalaxên şivên, di sevdayên kurdan de, di şînen wana de, di êş û nalînên kurdan de, di şên û şahîyên wana de bi kurtasî di jiyana kurdan de tim û tim hene. Dem hatiye, ji malê dinê dev berdane û bizbenda şivên ji xwe re kirine hêvî, jiyana xwe bi bizbenda şivên girêdane. Gotine :

*“kuda kuda şivan kuda
şivên pezê xwe berda pêda pêda
çavê xelkê malê dinê
çavê min bizbenda belek benê bi pi da.”*

Û bi dil û can eşq û sevdayên xwe dîyarî kirine. Dem hatiye kurdan hêvîyên xwe li ber arê şivanan germ kirine. Dem hatiyê hewanên şivana ji sevdayên xwe tiji kirine. Dem hatiyê

Apê Yakûb li ber agir

tirsên xwe yê n civakî bi gurên dihatin pezên wan binav kirine.

Ji bo vê yekê ez çûm cem şivanekî Xelikî, çûm cem Apê Yakûb. Apê Yakûb huro heyştî salî ye. Yakûbê Elifê qasî pênçe salî şivanî kiriye. Navberekê mîna herkesî ew jî, jî ber tuneşîyê çûye Ewrûpê, lê jî wir, jî jiyana li wir hez nekiriye. Dest jî Ewrûpê berdaye, hatiyê gundê xwe, hatiyê Xelika û bi şuva dest bi şivanîyê kirîyê. Huro bi kurikên xwe ve li dawîya Çiyayê Înê Gewr, li Bêşaxila li cem pezê xwe jiyana xwe berdevam dike. Min jî bo we, jî bo xwendavanên *Bîrnebûnê* pîrsin lê kirin. Pîrsên min li ser jiyana şivanan û peyvên şivanan wûn. Ziman û peyvên şivanan taybetîyên xwe hene. Min, xwast ew wenda nebin û min ew jî Apê Yakûb pîrs kirin. Bawer im hun ê bi kêfxweşîyê bixwînin.

– *Tu yî çend salî wûyî, te dest bi şivanîyê kir?*

– Ez î kurik wûm. Ez diçûme kuleka, serî kulekê sinîyek ard didane etikê min.

– *Tu yî çend salî wûyî?*

– Panzde salî wûm.

– *Te tev û hev çend salan şivanî kir?*

– Çel- pênçe salî.

– *Tu li navberekê çûyî Ewrûpê jî...*

– Erê, ez çûme Austuryê. Heyşt sala li wir mam, bi şuva ve gerim.

– *Çima ve gerî?*

– Ew dera ne yê jî min re wû. Ez pîr geriyam, min pîr pere jî qezenc kirin. Min got; ez ê herim peznî xwe bistînim. Ez hatim min bîst û heyşt mî standin.

– *Apê Yakûb, axzên şivanîyê yê bi qar çiwûn?*

– *Tîştêkî şivanîyê yî bi qar tunewû. Ji pêz qoletir tîştêk tunewû.*

– *Wexta we çêre nedidî, we zikê pêz têr nedikir, li we bi qar nedihat?*

– Me hesabê pez têrkirinê tim dikir. Kê derê bi çêre ye, me di çav xwe re dikir. Emê ku da herinî, me dizanî. Pezî me birçî ma, li me biqar dihat. Lê, me ew hesaba tim dikir. Te got

herdê şivanîyê yî biqar; berf-baran barî, li şili û şepeliyê em pêrişan diwûnî. Rokê, me êdin haziri dikir em herin ser mala. Keriyên pir çune gund, ez û Hemê Hecî Oxçî em diçûnî bêla. Berfê lêkir, rê li me girt, me pez li paş Çiyayî Înê Gewr kire Înê Mihî Ûsif, berf pir barî, deriyê Înê jî li me girt. Nan û ava me hewû, me ar jî dada. Lê em sê roja damîş bûnî.

– *Va çend sala berê wû?*

– Welle si-çel salî berê wû.

– *Paşê?*

– Paşê, sê roja şuva, hevalê min Hemê mêzkir kesek bi ser me de nehat, kulavê xwe li serê xwe pêçand, qulek di derî yê îne de ji hev kir. Deriyê îne berfê girtî bû. Me pez di îne de cihîşt, em her-du şivan jî îne bi derketinî.

– *Pezê kê wû?*

– Em diçûnî bêla. Pezê Ûsikê Qume, yê Osmanî Hecî û çend cîranên din wû.

– *Sê roja di îne de we çikîr?*

– Me pezek serjê kir, nan û aw jî hewû. Em jî îne derketinî şuva, em hatinî neqevê Êlnix, me kire qîrini. Şêxê Husnê Kero, Kerîm û çend gundiyên din bêr, yawe heyran çûn derê îne jî hev kirinê kirin berfê û pez anîn gund.

– *Taybetiyên şivanîyê çi ne? Şivanekî baş yê çing we? Qural û qaidên şivanîyê çi ne?*

– Şivanî rind ê qarok we. Ê pezî xwe rind biçêrine, têr bike, pezî xwe yê bi goşt we. Yêk hate nava pêz dixwaze bêje “maşella, çi pez çêrandiyê” ku pezî xwe çê newû yê bêje “ha, durzî te pez neçirandiyê, pez gî qîr bûyê” salên bê baran û çêre nediwûyî; me xwe bi zorê digihande zeviya û xermana.

– Şivanekî rind, rindiya vî ne pez çêrandin tenê ye. Dixwaze pezê xwe biparêze, nede gur û diza... Ha gura gura, kuçikên me hewûn. Fersend nedidane gura. Kuçikên raserê kin, yê birevin herin. Min carekê, du gur kuştin.

Ez, bi Elê Hecî Oxçî ve wûnî. Rokê di ber wê, gura mîyeke min xweriwûn. Mest hevalê min e, Hesî Besê ji hevalê Elê wû. Em du kerî wûnî. Li çatiya Gomê Mestê, Elê mêz kir ji axza Kostongilê de du gur ê têne, Elê go; yê te yê têne. Min, kuçik kirine kortê. Gur giran giran berve me dihatin. Rind nêzik bûn; min kuçik berdand, yek li neqeva Kevire Gevr vebçirîn, yê din meydan stand û revî. Lê kuçika ew jî li Hewşoyî Şebên girtin û ew jî kuştin. Min herdu gur avêtin ser kerê; anin ber camîya gund. Gund li me civîya.

Bektaşê Qumê heyfa mêra got; “yê ku bi xwe pêz dixwîne, gura çing dikujine.” Dûwa peren dane me, min û Elê me li hev par kir.

– *Gêçim (dewar) ê bi qar bû. Perê ku didane me hendik wûn, xwarin û vexwarina me, kincên me li ser axa wûn. Perê ku didane me jî, me pê kurik xwedî dikirin. Pere jî yê wingê bi qîmet wûn.*

Ez çûme eskerê, pênc qayme ji min re berhev bûn, ez ji wir da, bi pir pera hatim.

– *Te pere ji ku anîn?*

– Min qaçax derbase Suriyê dikirin. Wana jî pere didan min. Ez bi pir peran vegerim. Ez hatim gund, bi wan perena min sê-çar parsel standin. Min ew dirîşandin nerustin. Me bi tîranê kar dikir. Ew perana jî weng wenda bûn çûn.

– *Apê Yakûb ji min re qala pêz bike. We digot “li gerem diçêre, alêş ke, fêz ke, koz ke” manayên wana çi ne?*

– Li gerem çêrîn; duzgûn li rêzekê çêrîn e. Pezî nêr; bi nivro me dida fêza, ku te pez ji fêzê rakir ku here çêrê; tê bêjî alêş ke. Ji fêzê rakirin û berdana çêrê ye.

– *Wekî din peyvên mîna vana hene, ji min re bêje.*

– Ku berve neqevêkî te pez bir, tê bêjî hemilî ke. Kozkirin; ji dankirinê şuva berx ji pêz

Kûçikên Apê Yakûb ên her pêz li dora wî diherin û tên.

vedane. Bême çî, nizam.

– *Axakî rind, ableke rind yên çîng bin?*

– Axakî rind yê şivanî xwe çav ke heqê vî nexwe, pera pira bide. Kêmayî yê mala şivanî xwe bike. Able jî a nanê wî, rûnê şivên pirê dêke, qîmetê vî bizane, şivan ê jê xwaş be. Abla nanê şivanan rind nedanê, şivan ê li çolê hê pir pezi serjêkin. “Na, lo”, me digot “mirar bûyê”, me post (eyar) dianî mal.

– *Cirî çî ye?*

– Tu çuyî pezê axakî, nanî te mala axa yê bide. Tu çuyî bêla, her rokê malek a nê n bide şivên, ew cirî ye.

– *Bêl çî ne?*

– Bêl; pezê heft-deh cîrana ye. Ne pezê maleke tenê.

– *Lê bêrî, bêrîvan...*

– Bêrî, pez dotin e, ya ku didoşe berîvan e, yek ê serî pêz bigire, yek jî, yê bibêrîye de. Pez pir bû, du merî yên bidoşin. Bêrî xilas bû, tê

berxa berdî pêz, ew, dankirin e, jê bi şuva jî tê koz kî, berxa ji pêz vedî.

– *Vî meriyên pêz rind didoşin re digotin çî?*

– Helebî. Li gundî me, Heciyê Mestî Nazê û Bexda jina Êsivî Mala Hecbekir ve herdu yên helebî wûn. Wana pez didotin gûstilk diavitin helbê şîr, diketin qare hev ka kijan pît didoşe û gûstilkê bi ser helbê, bi ser şîr dixê.

– *Serê pêz girtinê û pez dayînê bêrîyê jî taybetine xwe hewûn?*

– Serigirtinê ne, lê dayîna bêrîyê bi qar wû. Pez qole nê bêrîyê. Osî Qewê rind yek bi yek dida bêrîyê.

– *Apê Yakûb, te qe pez bire Samûlê?*

– Erê. Hetanî Polatliyê çêre bi çêre me dibir. Li Polatliyê, me li tîrenê bar dikir û dibire Samûlê.

– *We pez li wir dida kê?*

– Me dida qomîsyonê.

– *Li rêya Semûlê qe tişteke hate serê te?*

– Na.

– *Ji min re qala pez dankirine bike.*

– Mîyek za; siftê, em ê şîrê dakê bi devê berxê de bidoşinî. Va qoçkirin e, jê bi şuva berx a bi xwe rabe ser xwe bimije, têr xwar em ê berxê ji ber dakê bigirin têkinî kozê. Li dankirinê berx ê li nav pêz belav bin. Her yeka daka xwe bi xwe bivîne. Ez î nasber wûm. Min ji Bektêş re sêsed pez dan dikir. Min yek bi yek dizani kîjan berx a kîjan mîyê ye.

– *Şevîn çi yê?*

– Şevînê!Pez ê bi êvarê were hewşoya, mexel be. Tu yê nanî xwe bixwî, bîstekê rakevî,destek xewî xwe heynî. Ji nivî şevê şuva; tu yê rawî, pêz ji hewşo bikişinî û berdî çêrê. Biçêrînî, hetanî têr xwar. Dûva tê wûnî hewşo, ew şevîn e.

– *Berxê makmij?*

– Berxin ê hene ji dan hatine birînê jî, kîjan mî rast hatê a wê yê bimije. Vi wê re dibên berxê makmij. Li herdê me, vi merîyê binar

re dibên mîna berxa makmij e.

– *Lê, beremak?*

– Ji bo ku berx rind goşt bigirin û çê bibin pez nêdotin û berx ê teve pêz him biçêrin û him şîrê pêz bimijin, ewa beremakkirin e.

– *Kulek çi ne?*

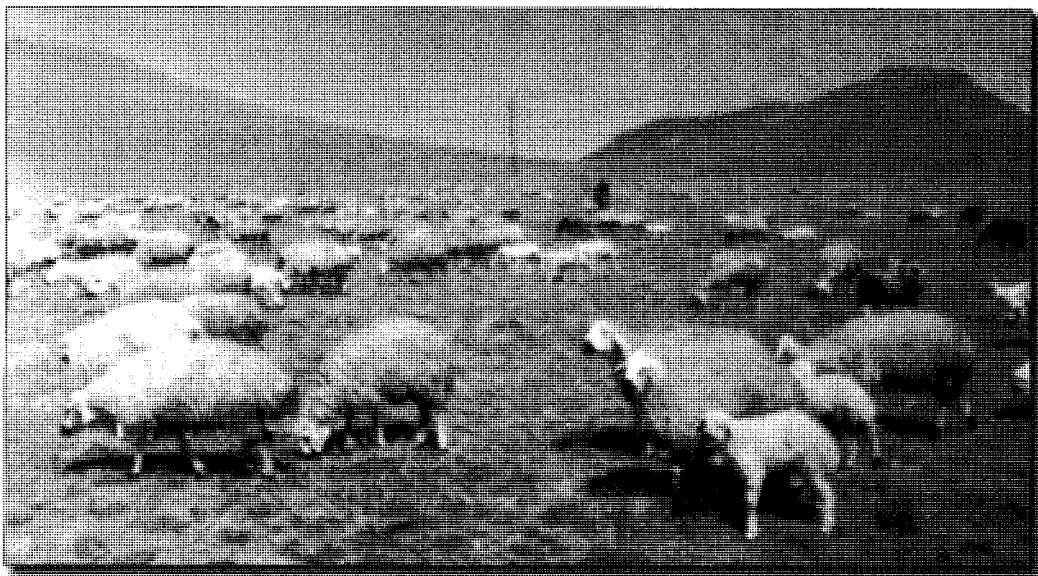
– Berx û kavirên jar in.

– *Ketina kûyê, gîskê oxintî, serê pêz, manayên wana çi ne?*

– Li germê pez ê serê xwe di ber hev ke, bi rê nare. Ew ketina kûyê. Vi gîskên jar re, dibên gîskê oxintîyê. Li dol û daweta ku oxintî dişandin; ji oxintîyên bêdil re gîskeki jar, pezeke jar dişandin. Ji bo wê merîyekî xiş û xalî ne yî li ser xwe re, dibên mîna gîskî oxintî ye. Serê pêz jî, pêz dest bi zayîne kir em ê bêjin serê pêz ketê.

– *Apê Yakûb dajo (dûajo) karê xwe çi wû?*

– Dajo berdestikê serşivên e. Dajo xwê dihêrî, pez xwê dida, av tîna, şiv dikeland. Serşivan

Pez di dema çêrê de

Ciyê avdana pêz

çû gund li cem şivanê din alikariya vî dikir.

– *Xwêdan ê çing wû?*

– Li çolê, li ber mala, li ber goma kevirê xwêdanîyê hewûn. Me pez li wir xwê dida. Dixwaze xwê kêrn li berkî, te pir xwê kir û pêz ava xwe jî rind heynana yê ber bavê.

– *Bizbendgirêdayînê ji min re kat ke.*

– Mîya bizbendê yê belî ye. Ne gerek e bi goşt we. Me zengilek bi sûve dikir. Mîya bizbendê te, ben avitê dixwaze nelive. Peznê hene xêrê bi şivên nakin, yê tim rawin û xwe rakişînin. Ew, nawe mîya bizbendê. Nîle tu rakevî, peza bizbendê, gur hat, diz hat û pez ji fêzê rawû, ya xwe bikişîne û şivên ji xewê rake, şivên bi xwe bihêsîne(şiyarke). Mîyeke mine bizbendê hewû, pez rawû, çû, bi lingê xwe serê min dixurand û ez ji xewê radikirim. Mîyeke wiqas bîaqil wû.

– *Ciyên pêz; gom , hewşo , hwd. ji min re navên wana bêje.*

– Hewşo ji qamiş çêdikirin, me zivistanê pez dikirê. Fêz, çarnaxeke pan e, dûz e, pêştê fêza ya were bê. Fêze li dervayî gund in. Pezê li wir mexalê û fêsê. Şivan jî, yê kûçikê xwe yalke, kerê xwe biewirîne û têr bike, nanê xwe bixwe. Dor olî fêza yî ji heve li dor alî fêza tu

harim û tiştêkî din tune ye.

Gom ê hene, gom ê li gund in. Mala ke pezî xwe heyî, heryekê gomeke xwe jî heye. Gomê, mîna mala sergirti ne. Li çîya in ê hene, li dupîyê me pez dikirê. Mexal jî yê nêzikî gund in. Bi nivro me pez dibir ser mala, pezî sewr, pezî nêr me li mexela mexel dikir. Pez î were dotinê û pez î dang we yê here ser mala. Li gundê me, Mexelê Kaşo, Mexelê Malê Hec Reşîd, Fêza Morik, Îna Mihî Ūsif, Hewşoyê Bêşaxila hwd. hene.

– *Te qe li gundên yad jî pez çêrand?*

– A. ha... li gundên Polatlîyê, li gundên Haymanê. Axlera li wana gundana herd me ra disitandin. Hewşo dadinan, hetanî bihar dihat me pez li wir bi xwedî dikir û diçêrand. Bihar hat, me radikir, hewşo dixelandin û em dihatin dor alîyê gund.

– *Te li kîjan gundan pez çêrand?*

– Li Palancî min çêrand. Ez û Heciyê Oxçî me li Palanciyê çêrand.

– *Lê Boxazqeya?*

– Na, ez qe neçûme wira. Pezê mala Hec Reşîd pir diçû wira. Li Boxazqeyayê Mala Simo; meriyê wana wûn, şivanên wana diçûn wire.

– *Di kilamên me de Hewşoyê Mixkê derbas dibe; ew li kêderê ye?*

– Ew li Palancîyê, nêzikê Polatliyê ye.

– *Li wê wextê dizi pir diwû?*

– Ha, me dizi pir dikir. Em, di bin şevê re dadiketin kerîya, me sê-çar- pênc pez vetiqetandin, dianîn nava pezê xwe. Hen me dixwarin, hen jî me difirotin. Tuneyî wû, me dikire xerclix. Me bi diziyê debara mala xwe dikir. Pezê Mala Îdê, gî şivana xwar.

– *Pezê hûn li ber jî dihate dizînê?*

– Dihate dizînê lê.

– *Axa ew ji heqê we da nedibirî?*

– Na, na me ew pê ne dihêsandin.

– *Lê, çima dibêne şivan dikişandin hoda, lê dixistin.*

– Erê, dikişandin hoda lê, wana înkâr dikirin. Hesenê Mala Hecbekir pir li Memedê Zêwê Osê xist. Memed li Qirpoxli panzde pezên wana firotine. Şivanekî Qirpoxli xeber dayîbû wana, ji pezê Memed panzde pez bir kirin birin. Ez diçûme cem Hecî Malê Hec Reşid min digot; li ser kavirêkî pera bide min, perê bidana, paşê min rê lêdikir. Min postekê (eyar) bi mala Axe da. Min digot; mir, gur xwar. Me rê lê dikir.

– *Kerê şivên?*

– Kerê şivên; hevalê şivên e. Semerî li pişt wû, têrê li pişt e, kulav î li ser e, nan î di têrê de ye. Kerê û têra şivên; mitfaqa şivên wû. Kerî rindê vi pez re bigere, nareve.

– *Di hewanên şivan de çi hewû?*

– Çi hewê? Nan, pizav, qampîr, hêk, mast, goşt, rûn, hertiştêk hewû.

– *Li herdê me, beranberdanê şên wû?*

– Beranberdan li herde me ne, li Hec Bekirê yê pire şên wû.

– *Weng e...*

– Wexta wana beran berdidan; beran dixemilandin. Dol û zirne ya were yê berana areng kin. Nênik û morî bi sû berana de dikirin.

– *Hec Bekirê kurmancê weng ne?*

– Erê, yê girêdayîyê Balayê Hêcibîn e. Me pez her ro sibê dihêcmard. Şivanekê rêzke, yek jî yê bihec mire. Zo yek, dudi, şeş fer, heft fer.

– *Zo çi ye? Fer çi ye?*

– Zo bi zo; dudi bi dudi. Fer yek e, zo dudi ne.

– *Apê Yakûb, li kilame kurda mêske, derd û kulên xwe tim bi şivan re parva kirine, çima?*

– Ez wê, nizanîm. Tu here wê ji Tetê pirs ke.

– *Çima Tetê?*

– Welle nizanîm. Ew a ji te re kilama şivên bêje.

– *Bilûr...*

– Bilûrê ez nizanîm. Çîno, rind lê dixist. Çopir, Hecî Memî Turing; ew ên bilûrvan bûn.

– *Ji min re ji berxê de bigire, yek bi yek navî pêz bihec mire.*

– Mê; berx, kavirê xam (yekberî) bijajtir (berdîr) mî

Nêr; berx, kavir, mazman (kavirê nêr û xesandî ye) û beran

– *Lê bizin?*

– Mê; kar, gîsk, bizin

Nêr; karê nêr gîskê nêr nêrî (seyîs)

– *Apê Yakûb navê zengila jî bêje...*

– Çan, yêdeg, gumbirdaq, zîl, tiq, zengil, çaqirdaq.

– *Qolît çi ye?*

– Ciyê berxa ye. Berx kozkirin; dikirine qolîta. Herd dikolan, ser bi qamiş û kayê digirtin û xwelî dikirin, berxê virnî dikirinê.

– *Lê koz?*

– Koz; ji dankirinê bi şuva, berx ji pêz vedayîn (veqetandin) e, ew; kozkirin e.

– *Tiştêkî serê te re derbas bûyî, te ji bîrnekirî tê ji min re kat kî?*

– *Qe jî tiştêkî weng serê min ra derbas newû. Mest, bi ber dûpiyê keti wû, rêya xwe wenda kiriye, çûye Girê Qocê, kirik bicemide. Li Girê Qocê kiriwûn nava kong. Hê li herdê me vi wî hefteyî re dibên; “Dupiya Mestê”.*

– *Qe tiştêk serê tere derbas newû? Te dizi jî nekir?*

– Ha, min dizi pir kir. Tosinekî Kostangîlê hewû, çavên min tim di dû vî wûn. Em sê kerî wûn; ez, Hecî Mûsê, Mehmedê Allê, Mehmedê Şixî Kaşê, Hus Keçel, Qarto hevalê hev û dû nî, em ê li çiyayê gund wûnî.

Rokê, ez û Hecî Mûsê me kêndirek heyna em çûnî. Me tosin li ser Kanîyê Hesî Mille girt, me anî navê çave çiyayî Înê Gewr

serjêkir. Me goşt ji hestîya kir û hesti dibin zinara de veşartin. Me goşt, bire Fêzê Morik, me heftekî dixwar. Di biroşa de, di ecema de me dikeland, ge jî me dibraşt.

– *Hûn ê birçî wûn we dizi dikir?*

– Na lo, me zati dizi dikir. Ew goştê tosin; bi ro me li siya zinara rêdixist. Rokê goşt; diber Hus Keçelê de ma, kirik fetise. Me, bi kutê li gepirê xist û ji qirikê bi derxist.

– *Arê şivana, carekê qala arê şivana bike...*

– Arê xwe; me ji kerma, ji sêp, ji dar û ber dadida. Me, ar di berve dikir û vêdixist. Me çay û şiv li ser dikeland. Rojên sar û serma, me xwe li ber germ dikir.

– *Pir spas dikim, bi vê kalbûna xwe te ez neşikandim û te sohbetekê xwaş kir. Tiştêkî din î tu bêjî heye?*

– Na Xwedê îşê te rast wûne, de here, lê rokê were Bêşaxila ji tere berxekê serjêkim, em dîsa deng kinî.

Apê Yakûb li kera xwe siyarbûyî daye ber pêz.

Tarîxa eşîra mikaîlîyan li Polatliyê

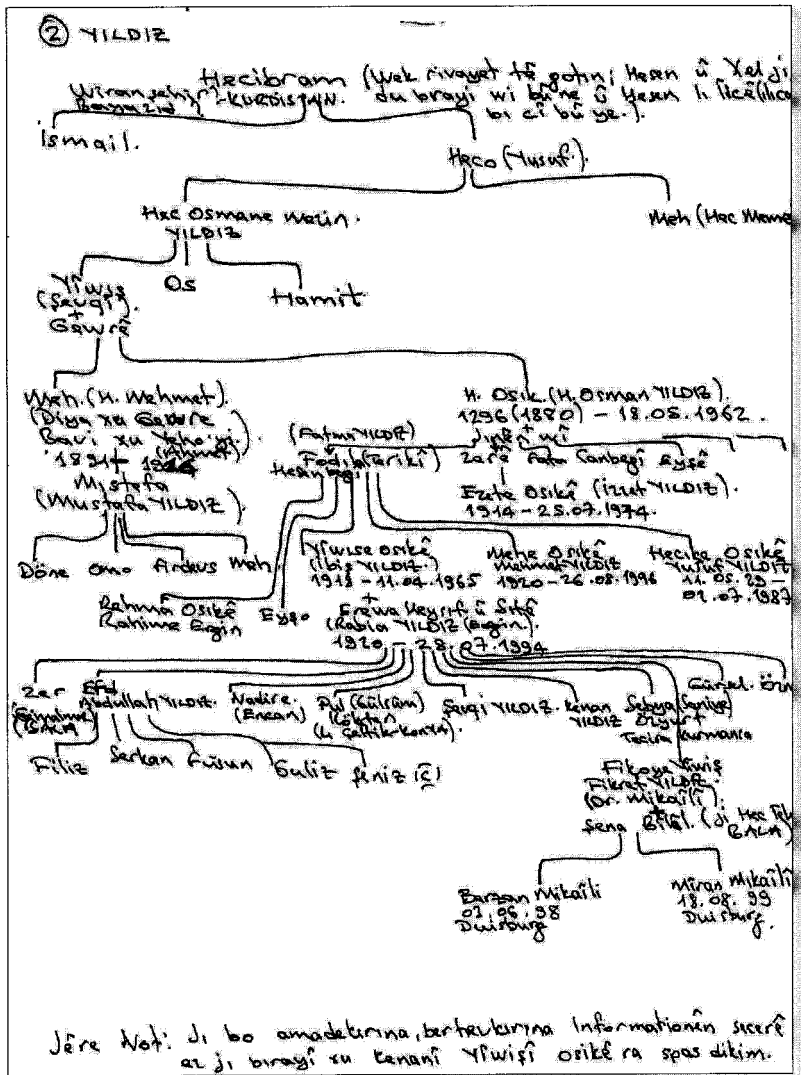
Mikaîla, Gundê Îna, Inli Katranci, Xidira, Inler

Gundiyên mikaîlî, 1950

Gundê me bi va pênc navana de tarîxa xu da tê nasîn. Gundên Ruta ji me ra Xidira jî diwêjin. Gundî bi xu, diwêjin ku ji Urfa, Viranşehirê hatine vira. Çima, ji ber çê hatine, gundî vê nizanin. Tarîxa hatinê jî ji hêla gundîya da rind nê zanîn. Gornê herî kevn li gund, ji sala 1802 (1222) da maye. Ew mezele ku li quncî Goristana berê bi du kevirî herî gir û bilind e. Dîsa li ser kevrî gornî Hec Ehmedî Mehê (Yildirim) 1274 (1855) û li ser kevrî birayî Hec Osmanî Mehê (Ergin) (Oço) jî 1271 tê nivîsandin. Va tarîxana bi tarîxên de “Eski Köy Kütük Defteri” yê va hevudu digrin, yek in. Yanê wexta ku G. Perrot hatiye

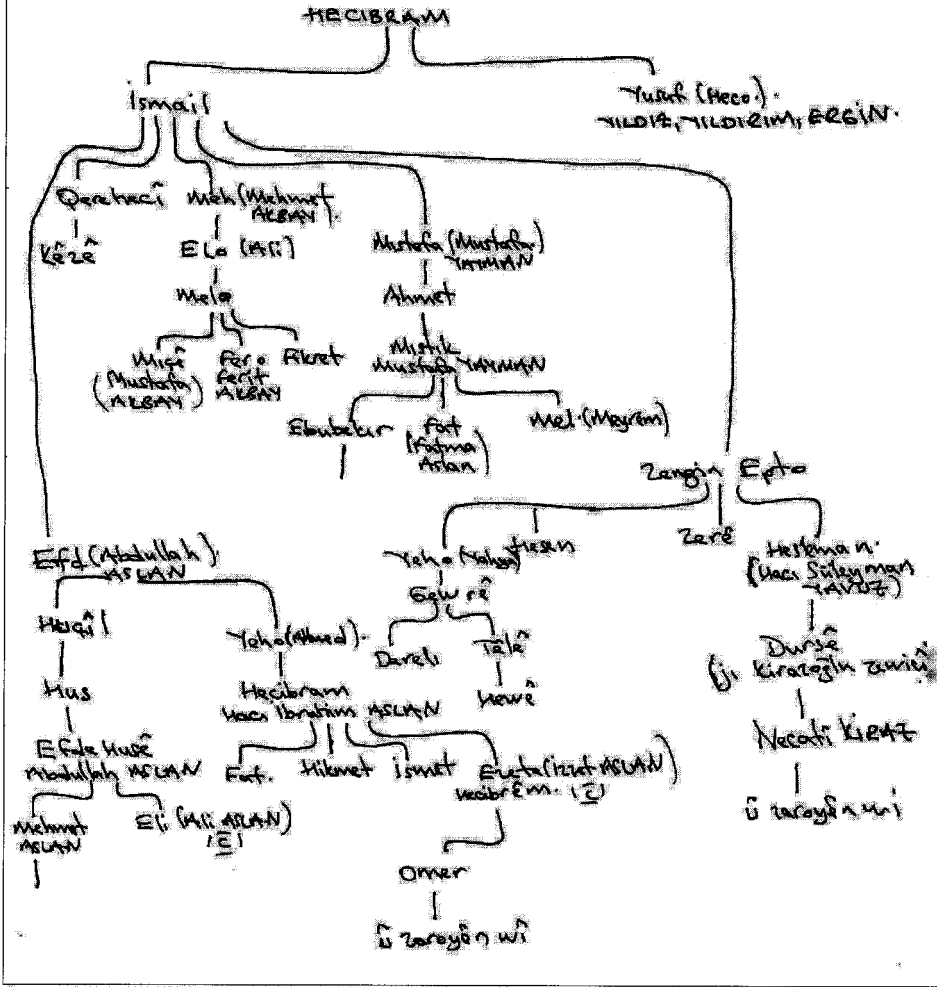
gundî me, Hec Ehmedê Mehe (Kale Mehe Yiwis-Mehmet Yildirim) 6 salî wû yî. Bi ihtimalek mezin G. Perrot di oda bavî Mehe Heco (Hace Yusufe Hecibrêmî Mezin) yan jî de oda apî wî Hec Osmanî Mezin da bûye mîvan. Dîsa li ser kevrî camiya berê bi romî 1258 (1837) tê xwandin. je ber ku tê zanîn ew camiya (mizgefta) ji hêla Hec Osmanî Mezin da hatiye avakirin, ev herdu tişt jî hevudu digrin û serrast dikin. Ew kevrî iro li mala birayî min Kenên e. (Kenan Yildiz). li gor gotina Ezetî Osikê (Izzet Yildiz) gund bi resmî de sala 1227 (1806) da hatiye avakirin. Mala gund ya herî pêşin ji de dewra Bavî

Hecosmanî Mezin (Hace Osman Yildiz) û Hecoyî Hecibrêm da hatî avabûn. (Çavkanî: Mehe Yiwîş) Geroke Fransî Georges Perrot ji di sala 1861ê 29'î meha Îlonê (29. 09. 1861) da hatiye gundî me (Binêre; Kurdên Heymanaye-G-Perrot, Wêşanên APEC). Di tarîxa Cevdet Türkay da tê nivisandin ku gund ji Agri-Doğu Bayazîte hatiye û li vir îskan bûye. Disa di kitewa wî da Mikailiya li Ankara Sancage, Haymana, Adana, Çerkes, û Milli ji li Çorum Mecitözû, Amasya Kürt Sancage, Hamit Sancage, Kirşehir û

Sivasê hene. Le mikailiyên ku hin iro jî li Dogubayazîte dijîn, hene, Kurdên Şaftî ne, ne hanefî ne (Binêre, Aşîret Raporlari, rûpela 48-49-Kaynak Yayinlari). Ez texmîn nakim ku Mikailiya di 250 salî da ji şafîtiyê derkevin û biwin Hanefî. Je bo wê jî mesela hatina ji Dogubayazîte pîr ne realist e. Disa di kitêwa Aşîret Raporlari-Kaynak Kaynak Yayinlari da qala mikailiyên li Kurdistana Başûr-Irak jî tê kirin, yên ku birekî ji Aşîreta Cafa ye. Le aşîreta Cafa jî bi kurdiya soranî deng dikin. Kurmancên ku Hanefî ne li Kurdistana

③ ASLAN, YANMAYAN, YAVUZ, ALBAN.

İroyin tenê li dorberê Kars û li dorberê Urfa, Diyarbekir Adiyaman û Entebê hene. Je ber ku mezinên me tim ji me ra digotin û hîn ji diwêjin ku em ji Urfa-Viranşehirê hatine, ew yeka hîn nezîkî rastiye diwe. Ku îro li wir bi navî mikaîliya tu eşîr yan jî qabîle tunewin ji. Diweku zemanî berê ew eşîr yan jî qebîle bi giştî ji wir hatiye rakirin û barkirine, hatine Anatoliya Navîn, Heymanê. Komik ji wana jî heta Edirne çûne. Dîsa wek zanînek hûr lazîm e ku mere biwêji; Navî Malatya-Dogaşehir

ji berê Viranşehir yan ji Viranköy wuyî. Tarîxa avabûyîna gund bi tarîxa Heymanateyn Fermanî 1804 va hevudu digrin. Bi vê fermanê Sultan Mahmudê IIyê gotiyî: wê wextê şunva bila tu eşîr, ektrat û etrak (Kürt ve Türk) ji şuna xu bar nekin. û wana li kudere wûn, li wir bimînin û cî war bin. Zaten tarîxa avabûna gundên kurda yê din li dorberê Heymanê ji wek ê me ne. Dîsa tişteki pir bala meriya dikşîne ji, min di kitêwa Abdulmelik Fîrat da dî (Çavkanî:

binêre Mezopotamya Sürgünü-Rupel 32). Ew torinê Şêx Saîd e û şêxê herî mezin ê Naqşibendiyên kurda ne.

Di 1925'an da kale wî Şex Seîd li hember Kemalîsta ji bo heqê kurda serî rakir û li Diyarbakirê hate dardakirin. Ew diwêje ku Nêqşibendîti bi destî Şex Mewlana Xalid de, nav kurda da belav bûye.

Şêx Mewlana Xalid jî ji eşîreta mikailîya ye û ji Kurdistana Iraq li Bajari Süleymaniye-Karadagê ye.

Je ber ku berê da hinek mal li gund xu wek Melle û Xoce dihesiwînin, diwe ku ew bi va yekê va jî girêdayî be.

ERF EDET Û RÛSIMÊN MIKAÎLÎYA

Hêvarinî; di hevare inê da digotin ku mirî tèn mala û xêrê dixwazin. Bo yî vê, va royana xêr dihat kirin.

Porî ku tê kurkirin nê avêtin, tê veşartin. Ku yek mir, mêr rûyî xu kur nakin, kince xu vaja li xu dikin, cil û gelt tèn vajakirin. Dawat nawin û radyo tv wenawin. Keç û jin gulîya berdidin.

Kirivî, birê axretê, birê xûnê hene. Vana jî hev nazewicin.

Yater, moriya çavê, dara zîyaretê, pîrik, kawus, mahre qoçzerîne jî edete gund in. Vana tu bi islamîyetê va eleqadar ninin.

ZEWAC

Çend halî zewacê hene, an jî hewûn:

Berdêlî, biskbirî

Serda rûniştin

Lixu markirin

Hêwianîn

Zewaca bî ya

Reva keç û xorta

Xwastin

Berdêlî: du mal li dêla keça xu keçeka

mala din ji lawî xu ra dixwaze û keça xu jî dide lawikî wê malê. Be vî avayî herdu mal jî qeling dayînê, mesrefa dawatê xelas diwin. Dawat de yek royê da diwe. Herdu bûk jî de rokê da sîyar diwin.

Biskbirî: je bo ku keçik û lawik ji nav mere û eşîreta bizewicin, hîn ku ew de derguşê da ne, biska keçikê tê birin û didin mala lewik. Ku ewna bûn xort bêyî dil û xwastina wan dawata wana dikin, lê ev edet hende nemaye. **Serda rûniştin:** Keçik û jinên ku hatine xapandin yan jî de mala bavê xu da bi zaro mane, bi xu terin li mala merik yan jî lêwik rûdinin. Wê da tu dawat, şênayî nawin.

Lixumarkirin: Eger mêrê bûkê bimire, bûkê li tîyî wê yî nezewicî (azep) mar dikin. Eger zaro jî hewin, wengê ku tî ne azep bi jî lê mardikin. Ew ji bo zarya pir muhîm e. Ew jî iro tu nemaye.

Hêwianîn: Zewaca hêwianîn ê hindik jî be, hîn heye. Eger merikî zaro xu newin yan jî lawike xu newin, di ser jina xu da dizewice. Piranî bi gor dilî jina xu ya berê, a yekê dizewicin. Ji jinên çuk ra diwên fêrîk. Ji bo zarya jî navî dîya duduya Damare ye. Zaro jî damariyê ra jî diwên "Eyê". Zarye jinê duduya li ser jina yekê tèn qeydkirin. Ji bo jina duduya dawat nawe.

Gotinek mezîna ji boye wê zewacê warge: "Eşa tiliyê, derdê hêwiye."

Zewaca bîya: Nişanik sade diwe. Qeling tê dayîn. Dawat nawe. Berê jî bo jinê zêr, bazin û kinc û kol dikirîn. Îro ku xadan mal wûn, li bajêr xanikî li ser jînikê qeyd dikin. Eger jînik jî gundikî din e, çend jin û mêr bi şênî jina bî tînin mala mêrî wê.

Reva keç û xorta: Lawik û keçikê va dilî xu dikin hev, dil digrin. Eger dê û bav ji vê qayîl newin, bi alîkarîya hevalan lawik keçikê direvîne. Yekcara jî bêyî ku keçik bixwaze, tê revandin. Lê ew nika pir kê m e. Va keçikana

piranî ji malên bêxadî û fiqare ne. Hinik jî bi bo ku qeling nedin bi hev ra direvin. Berê ew diwû sewewa dijmuniya mala û eşîreta. Dû ra ku mezin diketin navberê bi qelîngekî mezin ji wana ra dawat dikirin. Ku keçik yan jî lawik sêwi wû, dawata wan jî dikin. Kesên ku reviyane, ji bo yî ku bav û meriyên keçikê li wana xerawikê nekin, xu davêjin pişta kesekî, malikî mezin yan jî camêr. Va malana jî bedela vê mirin jî be, wan nadin û wan li hev tînin. Keçika reviyayî çend meha nare mala bavî xu. Paşî ku zaro ji wan ra diwe, tîn mala bavê, li dîsa qiymeta keçika reviyayî de malê da kê m diwe.

Bi emrê Xadê xwastin: Berê keçik de 15 saliyê da lawik de 17 saliyê da dihatin zewicandin. Dewletî, yan jî malmezin ji mala mezin dizewicin. Ew ji gund jî diwû, ji gundikî cîran jî. Mikailiya bi piranî jî Qirpoli (Şihahmetli), Basika (Temirözû), Koçka (Karabenli), Ruta Jêrin (Yenimehmetli), Ruta Jorin (Hace Musul), Tecira Kurmanca (Kürttaci, nika Özyurt), Ilce (Ilica), Têrika (Sirçasaray), Bacihesarê-Heymane, Kirşehir-gunde Hatunoglu, Terziya, Incow (Yeniceoba), Yayla Kurê (Güzelyayla), Sina Şuşê (Şişe Sinanlı)-Yunak dizewicîn.

Mala ku keçikên xu zêde ne, pêşta a mezin didin mêr. Yek cara ku a çuk xazgîniyê xu derketin, bi dizika şora wê dibirin, heta ku a mezin nesîwe xu derdikive.

Berî xwestina eşkere mala lewîk çend nasa ji diya keçikê ra dişinin ku ecewa didin yan jî nadin. Eger dilê keçik û malê hewû, bi mera ra jî diwên û mezinê qebilê terin dixwazin.

XAZGÎNÎ

Jin pêşta şorê hildigrin û dû ra bi mêra va terin, dixwazin. Ruspiyek li dû xoşbeşê diwê "Em ji bo tiştikî xêrê hatini! Be emrê Xadê û qawlê Pêxember em keçika we.. ji lawî xwe ra dixwazin."

Piştira bavî lewîk jî teve şorê diwe. Bavî

keçikê li gor edet û rûsim hema nawe „Erê“. Gavik şunva diwê; „Hûn ji bo keçikekê hatine mala me, bira biqurbana we be..“

Paşê ew keçikên ku di paş dêre va guhdariya wan dikin, ji xazgîniya ra qehwê tînin û tîn destî miyana. Cimat gî ji radiwe pê û diwêjin; „Xadê fedikirin nede, bira bi xêr we!“

Hende herdu mal bi hevra diwin xisim û mere. Wê hevarê roya nişanê jî dibirin.

Di Hevarikê da mala zavê bi keçik, bûk û meriyên xu va tîn mala bûkê. Ji bo ye bûkê cotik guhar, gîstîrek, şarpe, kinc û ji bo dê û bavê jî xelatên din, wek topik qumaş û îşligêk û ji xwarinê ji kakil, kuncê, piskut, loqim, şekirê kewkew û fisteqa bi xu ra tînin. Keçik, bûk li oda bûkê klama distirên û govend, bazdan û koçekî dilîzin. Bûkê dixemilînin, şarpeke sor yan jî kesk davêjin sere. Keçikê ku dane mêr hende nikare serqot bigere, şarpê dide serî xu. Xase jî hindê bûkê pêva govendê dikşîne. Dû ra şîranîya dixwin. Xaniyê jin û mêra ji hev cihê ye. Hinik jine pîr û bî jî teve cimata mêra diwin, bi wana va cixalê dikşînin. Ku mêrê wan mirî bin, ew saqoya wek mêra li xu dikin.

ŞERBET VEXWARIN

Ew ji dû nîvro dest pê dike, heta şevê dikude. Herdu hêl jî bane meri û cîrane xu dikin. Ji nişanê pirtir kes tîn. Li nişanê ji xencî mala zêve tu kes xelatê nade, li şerbetê oxinte gî xelatê pêda dikin. Şerbet ji şekirî şerbetê, î sor û lete ye, tê çêkirin û vewxwarin. Li dû vewxwarina şerbetê geltik yan jî bêjîngikê didin nava oda jina û jinek jixuxweş û henekçî yek bi yek kê çê daye bûkê bi dengikî bilind, bang dike. Herdu hêl jî xelatê pê da dikin.

DERGÎSTÎ

Zave û bûkê va, yanê dergîst nikarin eşkere hevûdu biwînin. Ewna yek caran bi dizkiya, yek caran jî bi alikariya dê û cîrana hevûdu

diwînin. Ku bav û birayê bûkê ne li mal we, xeberê ji wan ra dişînin û zava berêvarê hînik tişt dikire û tê mala dergîsta xu. Je xasiyê ra şekir, fisteq û kakil-kunce, ji dergîstê ra ji şarpek, neynik û şe yan jî ji bajêr tiştîkî din tîne. Du sê saeta li hindê dergîstê dimîne û dû re derdikeve tere.

QELING Û XELAT

Zemanî berê pez, hesp, mihîn, mange, heri, çek (sîleh), zêr û ziv wek qeling didan yan jî distandin. Nika qeling bi pere û mobilye malikê ye. Ew pereyên ke didin jî, pê tiştî malê dikirin. Heta li hin dera hinik tiştta jî mala bûkê dikirin. Bûk û zave û ji her alî jî mêr û jin tevûhev terin bajêr û mobilye dikirin. Kesên bêimkan vana bi deyn heta xermanê dikirin.

Qeling qiymeta, dewletîbuna mala bûkê va jî girêdayî ye. Mala zêve dewletî be, ewna him pir zêra pê va dikin him jî tiştî rind dikirin. Îro hinik jî li bajêr dairekê xelat dikin.

Xerckirina qeling pir eyb e. Tenê kesên ku fiqare ne, yek cara heqî şîrî diyê dixwazin.

Qeling di navbera şerbet û dawatê da tê berrîn. Bavê zêve bi rûspîya va terin mala bavî bûkê û qeling dibirin. Bavî bûkê peşta çiçîkî zêde dixwaze, dû ra mêre din diwêjin hele ji bo xatirî me jî çiçîkî bixînin. Ew jî vê yekê nake dudî û li hev tên. Birik ji qêling wêngê didin, î ku mayî jî wexta kirîna ciz didin.

Xelatdayîn îro pir kêmbû ye. Berê bavê zêve diçû mala ap û xalî bûkê û xelata wana didan. Ew berê sîleh, hesp, mihîn, pez bû. Îro kinc in.

DAWET

Pirani li dû xermanê, serî payîzê def lê dikeve. Je pêncsemiyê heta yekşemî (pazar) yê diwe. Berî dawetê cize bûkê li mal tê raxistin. Cîran û merî, xisim tên li mal, li ciz mêze dikin û yek xelata, wek cil, gelt, zêr, betane, davêjin ser. Eger li gund wa nêzikana kesek mirî, terin jî

wana desturê dixwazin, xêtir hildigrin. Dîsa li gund gî digerin û wana dawet dikin. Qawa wana vedixûn.

Je bo kelandîna şivan, kewanikê digrin û ji bo qawê jî qawecîkî. Ku dawet dest pê kir, darîkî bi ser xêni va dikin, paçê rengîni pê va dikin û sêv yan jî pîvazîkê jî bi tûjik ra dikin. Îro şûna wê, ale (beyraq) girtîye. Piştî ku al dardawû, jinên malê tîrîrîyê dikşînin û dev û zirne lê dixê. Berê sîleh jî davêtin. Dûra gund gî xu li dengî dev û zirne digrin û tên dawatê. Mêr li derva, keçîk li hundir govend û bazdanê dilîzin. Di dawetên Mikailîya da keçîk û mêr tevhev jî baz didin. Him govendên jina him jî ên mêra hene. Mêr nakevin govendên jin û keçîka. Berê de govenda da him mêra him jî keçîka kilam li ser hev distran, kilam diavêtin hevudu. Di van kilaman da him bi hev dikenîyan him jî qerfên xu bi hev dikirin. Wê jî dawet hîn şên dikir. Eger bûk û zava ji du gunden din bûyana, îcar jî di kilama û strana da li ser gund û gundîyan digotin. Şor davêtin hev.

Sergovendên her gundî hewûn û ku ew radiwûn govend û bazdanê tu kesî din baz nedida. Herkes li pê disekinî û bi dilike xaş li govenda van sêr dikir.

Çend kilamên kevn ên dawetên Mikaila ew bûn; Ibramo, Kinê, Meyremê, Şindik Şahan, Zeko.

Berê cîrit, ture û sing sing jî dilîstin. Îro ew pir kêmbûye. Di kilamên govendê da yek pêşta distirê û qore govendê li wî digerîne. Dû ra jî def û zirne li gor aweyî kilamê dewam dike.

Keçîk û xortên ku dilê xu kirine hev de dawata da bi dîrva hevûdu dinêrin, ji hev ra bi çava nîşan didin. Pir keç û xort jî de dawata da ji xu ra ji bo yî zewacê li keçîka digerin. Dê û xangê wana jî ji bo wana li keçîka mêze dikin. Kî rind govendê dikşîne û bi edeb e wê mêze dikin.

Berê keçik û bûka di dawata da xeftan li xu dikirin, zêr dikirin stûyî xu. Xasi û xenzûr dikin serî govendê.

Govendên Mikailîya pêşta bi giranîyê dest pê dike, dû ra bi bazadanê dimeşe. Di salên dawiyê da koçekîya tırka jî tê lîstin. Lorkê, sêgavî, dugavî, çepkî, tekdizqirme, cotdizqirme, delilo, zeko, çingirli, çend ji govendên berê wûn. Îro govend ji her derê Kurdistanê tên kişandin. Heta ji Kurdistanê Başûr jî (Irak Kürdistani). Ew ji tesira televizyonê ye. Eger kesekî ji hevudu su hewin, def û zirne tere yan jî diçu, li ber malî wana jî lê dixê û wana jî kince xu li xu dikin û tên tevî govendê diwin, li hev tên.

Di dawata da reqî vewxarin berê pir hindik wû. Îro zêde wûye.

Şivên dawatê li derva di sîtîlên gir da tên kelandin. Şîva klasîk ew bû; şorbe, zad, goşt, dew, xoşav, şirani (helaw-heside). Xwarin li erdê li ser sinikê diwû. Nanê hişkeva jî dihat pêtin. Vê ra digotin nanê dawatê. Mîvanên ku ji gundên din dihatin û hal wexta wana li şunê wûn, mîyik, tûrik şeker, çay û qawe bi xu ra dihanin. Mîvane gundî din gundîya li hev par dikin. Ku mezina, mêra xwarin, dû ra jî jin, keçik û zaro dixwin. Xwarina dawatê zû bi zû tê xwarinê.

ŞEVA HINÊ

Gorim û keçik, bûkên gund bi dev û zirne terin hinna bûkê. Hinnê lê dikin. Govenda xu dikşînin û tên. Gorim bûkê dixemilînin. Şarpeke sor davên serî bûkê û klama bûkê distirên. Bûk wêngê digrî. Yek cara dê û xangên bûkê jî digrîn.

KLAMA HINNÊ

Xaniye bavî te yî kort e
Dilop dike şorte şort e
Delal megrî zava yî xort e
Bûkê megrî zava yî xort e

Delal moriya gewr e
Xelkê xerîw xu ra bire
Delal digrî îske îske
Paşila xu tije nîsk e
Delal megrî zava yî xort e
Simêla xu boça gîsk e

ÇÛYÎNA SER BÛKÊ, SÎYARKIRIN

Siwê zû cizên bûkê li derva tên raxistin û darxistin. Ji bo ku herkes biwîne. Def û zirne li awayî ciz û sîyarkirinê dixîne. Ew awekî pir bi dilşewat e (zirava bûke). Dû ra melle (xoce) tê û dua ciz dixwune. Ku bûk ji gund wû, peya bi def û zirne û xoce va tevhev berbû terin bûkê binin. Dû ra jî li ber mala bûkê jî govendik bi coş dikşînin. Sîleha diteqînin. Paşê ciz li ereba dikin. Yek cot gore jî didin xoce û Aşîqa (defçî û zirneçî). Bûk bi dê, bav, xang û birayên xu helalîyê dixwaze, serhev da digrîn. Xasiya bûkê tê wana ra diwêje ez jî wek diya wê me û wana teselî dike. Keçik û bûk tîrîrîyê dikşînin û bûkê sîyar dikin. Berê li hespa sîyar dikirin. Îro bi ereba ye. Berî ku bûk derkeve, bira yan jî xangik bûkê dikeve paş dêri. Heta ku ew pere yan jî xêlatikê hilnegri, dêre venake. Bave bûkê û gorimik wê dikevin pîyê wê, bûkê seri de berda, kelgirî mala bavî xu diterikîne.

Berbû ji mala bûkê tiştî bi qîymet didizin û diwin didin zêve. Zave jî pera dide wana. Paşê zave ew tiştî ku hatî dizîn, dîsa bi jina ra dişîne mala xenzurî xu. Ew jestek e. Be vê ew ji mala xenzurî xu ra dixwaze biwêje ku ew kesekî binamus e û hende bûye meriyekî rind ê wana. Li nivî rê da bave zêve tê bavî bûkê jî pîyî bûkê derdikeve û ew dikeve pîyî bûkê û bûkê diwe, dike Erebe. Jinik ji malê Bûkê, pîranî Meta xu jî bi bûkê va tevhev tere malê wê ya hinû. Av li dû wana tê rijandin, Bûk di dor goristana gund da tê gerandin, çexkîrin.

Hinik xort jî ku ciz hat, ji vê balîva zavê didizin û diwin didin zavê, beşîşa xu

hildigrin. Mala ku zave lê ye herkes nizane. Ji ber ku Hevalzave wî vedişêrin. Hîn kes zavê dikarin birevîn, yan jî solik wî bidizin, û pera ji wan hilgirin. Bi wan perana jî ji xu û hevale xu ra zîyafetikê bikin. Ku Bûk peya bû çend Xort bi Bêjînga pere hûr, kakil-kunci û şekira belawdikin. Zaro gî wana pişiq pişiqî dikin. Berî ku Bûk di mala xu keve Lawikîki didin hemêza wê, Quranê bi ser va digrin ji bo ku biwe Bermali ku baş, êrd dikin mistê û doxikê didin desta.

Bûk li quncikî da li pê diseke. Li derva şênayî, govend dewam dike. Piştî nanî nivro mîvan belaw diwin. Hêvarê birezave zavê tînin male. Xocê jî tê. Zave du rêkat limê dike. Paşe duayê xoce, ew jî ducar dike. Bêyi bûkê, xoce wana bi olî (dîni) li hev mehr dike. Bûk li paş dêri diseke û ew jî li wir va duana di zikî xu da dixwune.

Birazava û hevale zavê bi kulma li piştî wî dixîn û dişînin hundir, hindê bûkê. Bûk li pê sekinî ye. Zave zêrekî yan jî zêra bi bûkê va dike û bûkê diwîne. Piştî zîfafê zave sîleha xu diteqîne. Bi wê ew diwe; ez mêr im û bûk jî keçik wû. le Mikailîya dîtina edeta çarşeva bixwinî tune ye yan jî bi zûva hatiya terikandin.

Eger zave û bûkê va du-sê roya nekevin zîfafê, diwêjin "Lê hatî girêdan". Eger bûk ne keçik be, di tavilê da, roya ewelîn hema dişînin mala bavê. Ew eybeke pir giran e ji bo bav, bira û qabîla bûkê. Ew edeta jî hende pir kêmbûye.

Bûk heta 6 meha nare mala bavî xu. Paşê mala bavê tèn keça xu biwînin û dû ra bûk tere mala bavê.

Bûk li hindê xasî û xenzurî xu dengî xu bilind nake û şivê naxwe. Zaroyê xu nade hemêzê xu û jê hez nake. Zava jî li hindê xenzurî xu zaro xu nade hemêzê xu û hez nake.

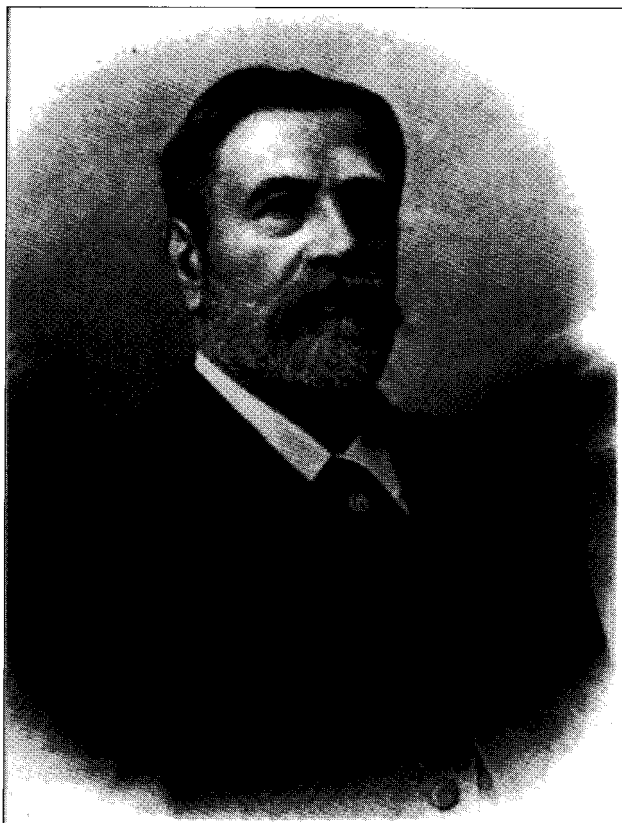
Jêrenot: Min de nivîsandina edeta da ji nivîsara Meçoye Darê pir feyde dî. Ji ber ku ew bi xu jî kurmancê Balayê ye û kurmanciya

wana, erf, edet û rûsimên wan bi ê Mikailîya hevûdu digrin yan jî meri dikare biwêje, yek e. (Çavik: Birnebnun 2, Edetên Zewac û Dawatê -Meçoye Darê)

BI ÇAVÊN GEROKEKÎ FRANŞÎ GUNDÊ MIKAÎLA – 29. 09. 1861

Di 29ê îlona sala 1861 da fransiyekî bi navî Georges Perrot bi tirkekî ku va gundana nasdike tevuhev tèn Mikaila û wêkina qala gund dikin:

"Pêncî êvara 29. 09. 1861ê ez gihîştim Katrance Înlerê, (Şikevta, Îna Katranci), gunde herî mezin yê kurdên Heymaneyê ku min dîtewû. Gund li kêleka çemekî çuk bi navî Gökpinar e û ew çem dirije Seqarê (Sakarya nehri). Çend mal hîn li bin konên xuyî reş î mezin mane, yên din hende vege-rîyane xaniyên xu ên zivistanê. Piraniya van xaniyana piştî xu didin zindar û îna ku nave xu li gund kirine. Gundîya va înana ji xu ra kirine ode, qewar û embarên xwarinê. le vê derê, min bi çavî serî xu dîmenek taybetî (manzarakî özel) ji dîmenên Rohilatê dî. Zinarên rût û bejî, kevirên şewitî, di zikî newalê da, hozek bi cîl û qamişan hindik hindik diherike, çêreyekî ne hêşin e li ne berê hêşun bû û hêşin biwe. Meri ji vî rengî kesk ê ku li ser gîhayî şewitî hîn maye tê derdixî li vê çêrê, va mîna hêşinahîya Normandiya ye. Meri li mexel nêzike sed hêştir, tevahîya kerwanekê de dema bihnberdanê da diwîne. Di quncikî vê dîmenê da, li dawîya çêrê girek serî xu ber bi jor bilind dike (Dr. Mikailî: Kura Eftêr-Gazî Tepe) Wê derê tenê darik çinarê (tekdar) heye û li dorberî darê jî xaniyên ban-rast (serxali û qamiş) û li ser ji nivîn û cile wan hene. Ber bi jêr jî hîn konên reş li ser stûnên xu, vekirî hene. Di nav konan da jin terin tèn, xwarinê çêdikin. Zaro li ser erdê, xaliyê dilîzin.

Penes û pulên ji zîvê li eniyê wan in, coniyên pir çuk dihîrin, bang diyên xu dikin. Gava di nav konan da me bere xu da gund, jin gî ziq bûn li me mêzekirin, bala xu dan me. Kofiyên ku wana li serî xu girêdawûn, peçawun, carikê jî li Enqerê bala min kişandîwû. Mîna gulokê mezin, bêguman bi pême tijikiri, bi vê girêdanê serî wana wek beroşekê yan jî wek serî dîka bûwu. Kitanek spî bi ser kofiyê va girêdayî û li sermil û piştê da dadîkeve. Hînik ji va jinana rind û delal in, le piraniya wan ji mêren xu jî xov û xeraw xanê dikin.

Mêr ji xencî devrûyî wana tu tiştik wana ji mêri tirka cihê nake, mîna mêrên tirka ne. Tenê kincên wana bêtir dibriqin û war xanê dike ku wana pir û pir ji qutikên sor bi zêr neqşandî hez dikin. Kume li ser wan kovikî ne, ne mina tirkan e. Wana dev ji puşiyên

Kurdîstanî berdane.

Le gor tê bîra gundiya ez ewropayîye yekê me, ku tîm vî gundî. Gava ku ez li ber mala mezinî gund peya diwim, gundî gî li dor me dicivin. Ji mezinî gund ra beg diwêjin û xadiye keriyên pêz e. Dewletî ye. Le li gor ve dewletîwûna wî malê wî jî mîna malên gund ên din in. Odeke dirêj û teng e. (Gotina Dr. Mikailî; G. Perrot li vir tenê oda beg diye, bi wî kenê ku ew mala wî ye. Wek em dizanin berê kesên ku hal waxta xu li şunê wûn, ode ji bo rêwiya û gundiyan xadî dikirin. Siwê ji mala xu derdiketin û li va odana rûdiniştin. Mîvane xu jî li vir mîvandikirin. Le bi gor G. Perrot kenê ew dera mala wî ye.) Di zikî odê da li ber dêri, argûnek heye û herdem tê da arik wêdikeve. Ji bo ku bila qawa mîvana û titûna mivana

tim bizotek hewe û zû çê be. li her hêla xeni da kulav bi ser dirêjiye dîwêr raxistinî. Mîvanên ku tim tîm li ser vira rûdinin û mîvanên wekî me ra jî balgîh û doşek datînin. Di navbera du kulavan da tu ji erdî kutayî bêtir tiştik tune. Gelek gundî tîm li dorbera min rûdinin. Em li benda şivê, xwarinê dengdikin. Li bêyî werger-Qawasî min î ku ji Xerpûtê yî min nedikirî bi wana hevudu fehm bikin. Di nav xu da gundî tenê bi zimanî xu, kurdî (kurmancî) deng dikin. Jin û zaroyên wana ji xencî kurmancîye tu zimanên din nizanin. Mêr ji tenê qasî ku wana li Stenbol û bajarên din pezî xu bifroşin û hacetên xu bikin, tirkî dizanin. Piştî saetekê wekî li ba tirka ji tê qalkirin, bermalî xwarinê ji me ra tînin. Mivandarîya wana li nav tirka jî tê pesandin. Pêşta bermalîyek li ser juniya rûdine ku em ranewen pê. Ew bi legan- misîn

avê li destî me dike. Paşê ew peşgîreki nerm û dirêj li ser milê wê ye, dide me. Sinîyeke 30 cm ji erdê bilindtir, didin ber me. Ez û Qawasê xu, du-sê kurdên din li dorê rûdinin. Xwarin bi zûzikê da gî li dû hev tên.

Ji wa xwarinana yek avgoşta tolikê û pelên turi bi riza xêşandî wû. Le şîva ku min hîn zêdetir xar ew bû; Nîvîyek berxekê bi riz û mihuja va dagirtî wûn, tijikirî wûn. Min ji Enqere ji bo xu tenê kevçî û çetelek hanî wû. Le eger ku ez hatiwûm dawetkirin, ji bo xatirî wana min jî wek wana dixwar. Ez destî xu dirêje xwarine dikim û bi tiliyê rastê dixwum. Rohilatî di bikaranîna tiliyên xu da gelek şik in, zîrek in. Ez tu cara nikarim bigijim wana û mîna wana bi tiliya bixwum. Piştî ku wana ji şîva gîstika xwarin, tenê serî tilîk wana çîçikî şil diwû. Ji bo vexwarina şorbê, xoşavê û rizê wana kevçiyên darikî bi kar tînin. Li dawîye, gava ku dor tê qawê ez kêfa va kurdana giştika tînim. Ez qutiya tituna herî baş ji Enqerê didim navçe. Ew ji destekî dikeve destekî din. Ode zû tije dû diwe. Bermalî di argûnê da êr dadidin, li ew ara tenê qîme kesen ku nêzikî wî rûniştine, dike. Yên mayîne di nav dû û şevreşiyê da dimên.

Ji nav gundê kurdên Heymanê, gundê Katrancî Inler yek ji nav yên herî ava ye. Nêzikî 600 deveyî li vî gundî hene û xadanî wana wan bi kirê didin kerwanan. Her devekî gihaştî 8 hezar qirûşî, yanê nêzikî 1600 Frankî frensî dike. Li Heymanê cotik ga bi hezar qirûş e. Gayî ku hîn nikare cot bike 600 qirûş e. Devê wana gî ji Suriyê, Helebê tên, li vir nên dunê. Li gor kurdên Heymanê ewna nikarin li ser vê axê, erdê bizên. Diwe ku deve li Suriyê çêtir û erzantir be, kurdên vira boy vê, wakîna biwêjin.

Va kurdana Heymane ji xu ra mîna welatekî duduyan dîtine. Tirk li her alî li dor wan in, de nav wanda ne. Desthilatîya giştî

de dest tirkada ye. Maye ku em de va halî kurda ya hîn nû û nerûniştî da eşkere bikin çito ew herdem serbilind û jixuxweş dimînin, çito bi tirsî û sistî û tembelîya tirkan ew hêz û çalakîyên bêhempa dîyar dikin.

Xuna ku de reh û tamara(racik) wan da digere, dicoşe, ew xun bersiva van dide û mezinahî û bilindîya nijadê (soy) wan nîşan dike.”

MALÊN GUND

Malen ku ji Kurdistanê tev û hev hatine û gund jî bi hevra çêkirine vane jêrin in. Ji vana komek li dû yên din hatine. Le hatina vana jî ji 100 sale kevntir e. Ji boyî wê em vana jî wek avakirê gund diwinin û dihesiwinin. Rastî ji ew e. Bi sere zewaca jî gund iro gî bi hev ra bûne merî û xisim. Em e pêşta qabilê gund bidin nasinê, dû ra jî paşnavê vana yê tirkî binivîsin. Em dizanin ku piranîya nesilê hîn nû xwendina kurmancî nizanin. Ji ber wê jî bixwazin ku em vê rûpelê bi tirkî jî binivîsin. Le wêngê em tirkkirinê û tirkbûyîne qebuldikin. Diwe ku hîn kes meraq kin û kurmancî, kurdî hû bikin.

1-Mala Hecibrama: Yildiz (Mala Osikê), Yildirim (Mala Yîwişî Hecehmed), Ergin (Mala Heysifî Oco), Aslan (Mala Hecibrêm), Yayman (Mala Mistikê), Akbay (Mala Meloyî Elo), (Mala Heslemên)Yavuz, Karabulut (Mala Omoye Mawê).

2-Mala Kose: Dû ra wek Mala Axê jî tên naskirin. Li gor gotina Mehmedî Hecîbegê kale wana (Abdulgafur) ji gundî Basika hatî Mikaîla. Kahraman (Mala Hecîbegê), Özbey (Mala Alişerî Bahrî), Beyhan (Mala Fêzîl).

3-Mala Huse Xanê: Öztürk (Mala Heysif û Heydoyî Façikê), Yakinoğlu (Mala Mehmedî Silo), Sargin (Mala Hecalî û Yehoyî Usî Melle, Mala Efde Guzo, Mala Hemîte Gewrê, Dölcü (Mala Tozo). Çelik (Mala Bilduxî Eptilê). Yüce (Mala Mehî Fetteh). Izdas (Mala Fata

Qolik yan jî Mala Qeremên).

4-Mala Molla Halil: Kaya (Mala Hesesên), Bülbül (Mala Mehî Selo), Efeoğlu (Mala Mehî Bêzêd), Özel (Mala Edoyî Elê).

5-Mala Topaloglu: Vural (Mala Mewludî Elê), Özcan (Mala Hecesen), Karaoglu (Mala Elikî, Duran û Heciyî Mertalê, ji wana ra mala Yanto jî diwêjin).

6-Mala Silî Kindo (Sari Halil): Encan (Mala Eşrefî Zêwê), Kiliç (Mala Eşrefî Avdo û Şewketî Hedê)Top, Sertkaya (Mala Eşrefî Eşyotê).

7-Hecşêkir (Şatirogullari): Dinç (Bekoye Hecşêkir), Şentürk, Mala Kino û Usî Yehmedî Hesigo). Güngör û Çetinkaya (Mala Fazil û Weyîsi Meyrê, Mala Kole Musa ji digotin), Önder (Mala Cumoyî Reşit), Mercan (Mala Ruto)

8-Mala Mehmedî Gulê: Akgöz, ji Bala, gundî Birê hatine.

9-Mala Silî Xoce: Hocaoglu, Yaşar. Ji Çataxê wek Mêlle hatine.

11-Mala Kor Osmên:

12-Mala Tollê: Türkoğlu. Kale wana Qadir de sala 1914 da ji Kirşehir, Tosunburnu ye hatî. (Li gor Qadirî Memîs).

13-Mala Remezenî Awzer: Sezgin, (Mala Remzî û Mehî Remezên) Pisxaltiye Kalî min in. (Osike Yiwiş).

14-Mala Hêmit: Ince (Hamit û Hote Mehcir), ji Bingolê di sala 1912 da hatine gund. Di dewra Mixtariya Bavî Cumoyî Reşit da li gund mane. Li dû mirina dê û Bavî wana du birayî wana dîsa çûne Bingolê.

15-Mala Musa: Bingöl (Mala Ziya û Avdoyî Musa)je Bingolê hatine gund.

16-Mala Şêxoyî Usî Bilêl: Aydın (Mala Ezet, Yîwis, Heco û Mehî Şêxo).

17-Mala İsmailî Hecmusa: Akça. 1920 da ji Serçesaray. ê hatiye gund. Têrikî ne.

18-Mala Huse Hesên (Mala Tehiko): Bircan (Mala Yehoyî Qutê Kewo), Kapkac (Mala

Yehoyî Teho). Ünal (Mala Sabitî Teho), Eminoglu (Mala Yîwî Teho).

19-Mala Aşıq: Ji Çekirgê hatine. Kartal (Mala Mehko, Mala Piço, Mala İbrahimî Qopik, Mala Meço)

20-Mala Taşoyî Yehmed : Ji Muş Malazgirt ê hatine, li gor gotinên Taşoyî Yehmed Navî malê li Malazgirtê Mala Qulî Reş bû ye.

21-Mala Osoyî Qollo: Bağlan, ji Basika hatine.

22-Mala Qerece: (Mala Behoyî Zeyê), Karaca

23-Mala Bayremî Mehî Uskotiyê:

24-Mala Arife Nure: Erdoğan, Li gor Lawî wî Özkan, ew ji Tekmane hatine.

25-Mala Mistefaye Use Sebit (Mala Sîrimciya ji diwejin): Ener. Kolcu, 1950 da ji Basika hatine. Qadire û Comert.

26-Mala Kerfirata (je ber ku wexta barkirinê bar û kere wana de ava Firatê da bi beravê ketîne, wana war diwêjin.): Özel (Mala Edoyî Elê), Olgun (Eşrefî Erif-Lorte).

27-Mala Xêro: Karayel. Eşrefe Xêro, Ezete Xêro, Giloye Xêro, Qajoye Xêro.

28-Mala Yîwoyî Mehçir û Tirêfiyê:

29-Mala Efdî Silê: Berê Vurkaç wû, nika kirine Özkan (Mala Remoyî Evdî Silê)

30-Mala Sediq: Remoye Sedik 1950 da ji Tokat Zilê hatî.

31-Mala Yîwişî Xellê. Vuran, Mala Ebit.

NAVÊ MIXTARÊN MIKAÎLA

Nika 2004 Taşoye Yehmed (Mehmet Karatepe)

2000-2004 Qadire Erif (A. Kadir Olgun)

1990-2000 Ekrem Karaca (Ekreme Beho)

1986-1990 İzzet Aslan (Ezete Hecibrem)

1983-1986 Osman Kahraman (Osmane Hecibege)

1976-1980 Mehmet Yüce (Mehe Ferteh)

1972-1976 Bulduk Sertkaya (Bilduxe Eysote)

1968-1972 Yusuf Karayel (Giloye Xero)

1960-1968 Yusuf Yıldız (Hecike Osike)

1956-1960 Abdullah Sargin (Efde Guzo)
1952-1956 Izzet Karayel (Ezete Xero)
Ji ber wana jî Izzet Yildiz (Ezete Osike),
Mehmet Yildirim (Mehe Yiwiş) û Yusuf
Mercan û Bave Cumaye Reşit li gund
Mixtarî kirine.

Di dewra osmaniya da Axaye here dawîye ji
Bave Alişer Özbey, Bahrî Bey wû yî. Nave wî di
qeyden Heymane da hin ji derbas diwe. (Çavik:
Tarih İçinde Haymana-H. Ibrahim Uçak)

DI DEMA HATINA MIKAİLÎYA DA ÎMPARATORÎYA OSMANÎYA

Li dû nivîsandina ew tiştên jor, meri nika
dikare biwêje, mikaîlî kînga ji Kurdîstanê
hatine vira, Anatolya Navîn, bi taybetî jî,
Polatliyê. Ew tarix, dem dawîya sedsaliya 18,
yanê du sed sal berî vê ye. Le sebaba hatina
wana çî bû, we dewrê da kijan padişah li ser
textê wûn, li dunê çî diwû?

Ku em lê dinêrin; wêngê ji 1789 da heta
1807 Padişah III Selim li ser textê yî. Ew bi
avakirina Nîzamî Cedit te naskirin. Nîzame
Cedit yanê bi tirkîya iro Düzenli Kuvvetler.
Li dunê li Fransayê 1789 da Şoreşa Burjuvazî
yê diwe û Destpêka Dewlet û Komarên
Neteweyî tê avêtin.

Li dû Selîmê III, yan, Mahmudê II, yan
diwû Padişah. Dewra wî ji 1808 heta 1839a
ye. Ez dixwazim li vir dîsa bînim bîra we ku
kevra mezeli en kevn li Mikaîla ji tarixa 1804
da û avabûna gundî Mikaîla jî di 1806 da wû.
Yanê de dewra Mahmudê II, yan da. Ew, Sul-
tan Mahmudê IIyan kiryarên Selîmê IIIyan
berdewam dike û ji ber ku Osmanîya li roava
erd wanda kiriwû (Yunanistan. Balkan) bere
xu çerxe rohilat dikan. Li vir jî de wê dewrê
da Kurd û Ermenî hewûn.

Di nav Ermenîya da hereketên serbixweyîyê
û jî qetindana Osmanîya bi piştgiriya ewrupayî
û emeriqîya dest pê kiriwû.

Dîsa erewa jî hende desthilatdariya os-
maniya nedixwastin û li hember wana bi
alîkariya îngilîza rawiwûn pê.

Kurd wêngê de nav xu da bi serbixwe
wûn, wek dewlet wûn. Li Kurdîstana Rohi-
lat Şêx Ubeydullah Nehrî û dû ra li Botanê
jî Mîrî Bedirxaniya heye. Dîsa Mîrê Soran
û Badîniya jî wek dewletikê serbixwe ne. Ji
vana Bedirxanî waqas peşta teren ku, bi serî
xu li Cizrê xutbe didin xwandin, fabrika topa
didin avakirin û wekî berê tu hende leşker
(esker) û bac (vergî) nadin osmaniya. Dîsa li
roavaye Kurdîstanê Mîrtiya Mîr Mahmudî
Rêşîya (Riştvanoglu Mahmud Bey, wana iro
wek Turanlı ten nasin) jî wek serbixwe ye.

Sultan Mahmudê II, yan dixwaze va ser-
bixweyîya kurda hilweşîne û Kurda û Er-
menîya bi Senbolê va girêde. Vê jî bi Piştgiriya
İngilîz û bi pirane jî bi Elamana dike, yê ku
ordiya, artêşa tirka jî bo yî menfaata xu mod-
ernîze dikirin.

Wêngê li Ewrûpa Şoreşa, dewrîma Sa-
nayîyê dest pê kiriwû û ji ewrupayîya ra pet-
rol, nefî yan jî rune erde hewce wû.

Ew jî bi piranî li ser erdî Kurdîstanê wû.

Sultan Mahmudê II, yan bi leşkerên xu jî
bo disazeftkirina Kurdîstanê, dikeve rê û yek
bi yek bi piştgiriya elman û îngilîza mîrtiya
kurdan jî holê radike. Ew peymanan ku di
navbera Mîrê kurd İdrîsî Bitlisî û padişahî
osmaniya Yavuz Selim da wû, bi destî Sultan
Mahmud II da jî holê tê rakirin. Eng doyê jî
mîrtiya Bedirxaniya hildikeve. Li dû vana jî
li hember ermenîya şer dikan û bi milyonan
kurd û ermenî tî qirkirin. Ku tarixê 1915,
a, li Anatoliyê û li Kurdîstanê jî xencî Dersîm
û çend deren çuk ermenî namînin. Û nîfusa
Kurdîstanê jî ji nîvî zêdetir tê kuştin û valaki-
rin, barkirin. Ji va kesên ku barkirine jî pîr
kêm meri digihejin derik bi emniyet.

Ew kurdên ku piraniya wana di bin

Mîritiya Rişvanoglu Mahmut Bey da wûn, tèn Heymanê, Konya û Kirşehirê. Ew bi ihtimalek mezin di dema Sultan Selim III da dest pê dike û de dewra Mahmud II da tê xelaskirin. Pêşta nêzikî 30 salî kurdên ku ji Kurdistanê hatine sirgunkirin li derikê bi çih newûne. Mesela Mikailî tim diçune Çiyayên nêzikî Bolu û Çankiri ye, çiyayên Aydos Dağlari. Bi Heymanateyn Fermaniyê, di sala 1804 da padişah nahêle ku va eşîr û qabilena hendu barkin û dawiya vê tê û gundên kurda yên nû li Anatoliya Navin ava diwin. Wekî me li jor jî nivîsîwû, Mikaila di 1806 (1227) da tê avabûn. Le gora pîr kesî kurdên vira berê da koçber wûne û tim li dû pêz digirîyane, ew yeka em îro dizanin ku ne rast e. Piraniya va kurdana di dewra mîritiya kurdan da li gund û bajaran rûdiniştin. Zaten zûavabûna gundan û kultura xwarin, rawûn û runiştina wana jî, vê yekê ra me dide. Ji qalkirina gerokan jî ew tişt warg (wakina) xanê (Xuya) diwe.

KESÊN JI MIKAÏLA KU UNÎVERSÎTÊ XWENDINE

Hecosmanî Mezin, (Newiye Hecibrane Mezin) li Senbole (Istanbul) di salên 1830-1840 da medrese xwendî.

Li dû wî jî Mehî Yîwis. Ezetî Osikê demek li Senbolê 1929 da di Fakultra Huquqê da xwendine. Dîsa Yîwişî Osikê jî li Senbol û Polatliyê xwendî. Omerî Heysiv (Ömer Ergin) jî di we dewre da li Hayrunnisa Mektebi (Istanbul Işık Lisesi) yê da xwendî.

Ji gund kese ku cara pêşin universite xelas kirîye Evde Yîwişî Osikê yî. Yanê Abdullah Yıldız- 1965 Ankara İktisat Fakültesi. Ji Muduriyeta T. Vakıfbank emekli (taqaut) bû.

Dû ra bi sala ewna ne; Mustafa Yıldız-Istanbul Gazetecilik Yüksek Okulu

Abdullah Özbey-Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi- İtalyan Dili Hüseyn Kahraman-Istanbul Özel Eczacılık Fakültesi

Mehmet Yıldız-Izmir Maliye Yüksek Okulu, li ber wê jî li Almanya Kimya Yüksek Okulu.

Yusuf Bülbül-Istanbul Yıldız Mimarlık.

Kenan Yıldız- ADMM-Elektrik Mühendise, TEK Müdürü- Polatli

Faik Sargin-Gazetecilik Yüksek Okulu, Emekle Emniyet Amiri

Muammer Yıldız - Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Ön Lisans Mezunu

Rüstem Karaca- Rahmetî bû, Ankara Bankacılık Yüksek Okulu

Av. Celal Sezgin -Istanbul Hukuk Fakültesi Op. Dr. Fikret Yıldız, 9 Eylül Tıp Fakültesi, le Elmanya jinekolog

Sacit Kahraman- Eğitim Enstitüsü. Öğretmen Osman Bingöl-İlahiyat Fakültesi. Öğretmen, İstanbul

Mehmet Mercan-İktisat Fakültesi

.. .. . Kahraman: Keçika Mehmede Hecibeg e, öğretmen, je gund keçika yekê ye ku Üniversite xelaskirî ye.

Filiz Yıldız (Çağlar)-Ankara Dış Hekimliğe Fakültesi

Dr. Eşref Encan-Hacettepe Tıp Fakültesi. Le Heymane yi.

Dr Selma Encan- (Keçika Halis Encan, Samsun Tıp Fakültesi, nika li Diyarbekirê ye.

Mehmet Yıldız (Lawike İsmetî Ezetî Osikê)- Makina Mühendisi. Stenbol

Serkan Yıldız- Makina Mühendisi

Ozan Yıldız-Makina Mühendisi

Derya Yıldız-Gaze İşletme mezunu

Haluk Encan-Ziraat Mühendisi

Yağın Dölcü-Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi (Hîn de wazifa eskeriyê da de şerê PKK û dewletê da şehîd ket, Ew kurdekî

camêr û welathez wû.)

Binbasi Burhan Kahraman-Siverek Tabur
Komutani

..... Aslan -Keçika Ali Aslan,

Gaze Karaoğlu. – (Ji mala Mertale), li Polatli
yê Parezer(Avukat) e.

Diyar Ergin - (Keçika Namik Ergin),
Akşehir Maliye Yüksek Okulu

Baran Çelik- Lawike Faik Çelik, Bursa
İktisat Fakültesi. Fabrikatör.

Firat Özbey- Lawike Efdiye Alşer, Bursa
İktisat Fakültesi.

..... Karabulut-Keçika Mehe
Omo, Bilkent

Sibel Yıldız, Ezel Yıldız û Kecika Cuk a Mistî
Mehî Osikê ji (Mustafa Yıldız) li Senbolê
Fakulyên cûda qedandin û nika li Amerika ne.

Ji wana bêtir jî nêzikî 50 keç û xortê ku
hîn de fakulteyên cuda da dixwînin hene.

Dîsa ji gêhiştîyê nû da kesên xadan imkan
in, zaro xu didin xwendinê.

Ji gund Faik Çelik (Faiqe Bilduxe Eptile) û
birayen wî û Abdullah Özbey (Efdiye Alişêr)
li Bursê xwedane fabrikên mezin in ku tê da
piranî ji gundî me qasî 300 kes kar dikin. Ji
bo wê jî gundî nika ku bar dikin, terin Bursê.
Li gor gundiya qase 100 malî gund li wir e.

Qasî 60-70 kes jî li welatên Ewropê ne.
Piranîya wana li Bajarî Worms-Elmanya dimên.

Li bajarên din ên Tirkîyê Aydın- Ortaklar,
Söke, İstanbul û Antalya jî hînik mal hene.

LÎSTIKÊN GUND

MALTÊTIK

Li Hevara, bi piranî jî de zivistanê da dihat
lîstin. Bi texmînek mezin ew lîstika de dewra
hatina ji Kurdistanê da maye. Ji ber ku tê da
qala quncî Firatê û hêjmara kesen ku têtên
gotin. Ew lîstik bi va gotinê destpê dike:

Malik min ê tê tê

Je quncî w'ali Firatê

Gayî sor linge xu avêt nav avê

Hindik hindik rê da tê

Du jin, du mêr zarok tê

De bizane ew mala kê yi?

Ku kê ew nizanî çirtikik li eniyê diket.

Dîsa ku zaro li ser tiştikî bazdidan ew gotina
distiran;

He hû kestene, dene dene

He hu kestene dene dene

Eger ku yek tirsonek wûya jê ra dihat gotin:

Mistefa, dendik deva,

Çu hêla çema, tir tê nema

Listike xorta jî hene ku navî wana jî; Devkev,
Listika gogê, Tizizika Apî Omer, Beşortek
(Veşortek), Kap, Qînt,

Lîstike dawata; ture, sing sing, pêlwani, cîrit,
rexço.

NAVÊ ÇÊRE, GULGUPIKA Û SEWZE

Newroz (bilbize), pîfang, gizêr, reşreşik, xer-
dele, cehtilik, beftehlik, omax, tirşo, silmasik,
tirpik, pêçek, gîha, eldînik, şîlan, pîrçikle,
xîrok, tegircan, kereng, tûzik, mendik, kumqa-
rik, kumî, sîrimi, cîl, qamiş, genim, ce, çavder,
ulaf, dîw (pincar), pincar, tîrp, tîvaz, sîr, gul,
zeweş, kelek, xillik, kundir, sêv, ture, garis, îsot,
qumpîr, kakil, kuncê, nane çûchê, uzelek, di-
re, diriya çavzer pung, kirpîta gawira,

NAVÊN HEYWANAN

Mî, mange, ga, komîş (gamiş), hesp, kirik,
ker, heştir, deve, çûçik, mirîşk, dîk, kûçik,
cewr, mişk, zûre, mar, beq, kûse, arlaq, qis-
gesk, mehse, mûre, teyr, singselek, golik, pa-
rone, berx, qaz, ordek, gur, ruve, mişke kor,
gornemişk, kund, kevok (gogerçîn), kew,
eftar, hujdiyar, pez, naxir, nêre, bizin, mihîn,
kerguh, mêş, mêşa kera, mêşa espa, vizik,

pîrik, mêşa hungiv, moz, moza sensor, dêl-
gur, pisika beji, sensar, xinzir, juje, çuçikreş,
qirikreş, çuçika çolê, gureçûk, hut,

NAVÊN XWARIN Û ŞÎVA

Mixleme, cilbir, pelur, xoşav, helaw, kilor,
heside, fire, sîrmast, runmot, cimik, şorba
dêw, dan, bilxura bergoşt û şivankî, goşt, zad,
bogarce lobi, lobe,

Nave nê; Nane hişkeva û nane tırş.

NAVÊN JIN Û MÊRAN

Min li vira nave hînu nenivisandin. je bo yî ku
meri li gor nave berê lê bigere, ku mikailiya ji
ku hatine.

NAVÊN JINAN

Eyş, Eş, Eyşot, Nadire, Besê, Sitê, Zewê,
Fat, Fodil, Xezali, Zeyn, Hedê, Gulê, Kido,
Kevot, Kewê, Pulê, Sebya, Gewrê, Guzo,
Dursê, Zerê, Zezê, Gelê, Erêw, Rehmê, Elê,
Atto, Geyê, Topê, Horê, Meqo, Bedirya,
Almas, Mawê, Kizê.

NAVÊN MÊRAN

Yiwiş, Osik, Ezet, Meh, Heco, Hecik, Hecî,
Omer, Heysiv, Hecibram, Efd, Epo, Efdo,
Efdî, Elik, Elo, Eli, Yîw, Hul, Sil, Têro, Tadê,
Heslêman, Alişêr, Behrî, Hecibeg, Fazîl,
Qadir, Taşo, Yehmed, Hemit, Bego, Qajo,
Hecali, Mehko, Piço, Izo, Remzî, Um, Beko,
Omo, Kurdo, Kirdo, Şewqî

BÛYERÊN BALKÊŞ DI TARÎXA

GUND DA

QAYMAQAM Û HECALÎ

Ew mesela rast e û min ew ji xalî Mehmedî
Hecibegê, Rifat Hatunoğlu li Elmanyê
bihist.

Rokê qeymaqamê Polatleyê tê gund. Der-
dikevin mala Axê. Ji gund jî çend kes tên ku
we bixêratî bikin.

Mala Axê li sor qotikî ye û gund gî ji jor
da tê dîtin. Qaymaqam ji wir da li gund mê-

zedike, diwîne ku naxira gund tê û jin jî li dû
naxirê rêxe ji bo yî kerma û tepika berhev di-
kin û bi dest û ninga ketine nave rêxe.

Li ser vê qaymaqam dixwaze yaranîyekê bike
û bi gundiya bikene û diwê;

- Lo Xadê dike hûn çito bi va jinana va ra-
dikevin? Bihna rêxê ê ji wana wari!

Gundî gî ziq diwin li wir disekin. Ew bi
wana pîr giran tê li i ku gotî jî qeymaqam e
yanê dewlet e.

Hecale (Qirdî) jî de nav wana da wûyî.
We tu şora xu ji kese venedêşart. Wî got;

- Qeymaqam Bey ! Sizin karilarla herkes
yatar. Marifet bu kadinlarla yatabilmek!
(Qeymaqam Beg bi jinên we va herkese
rakeve! Marifet bi va jina va raketin e!)

Icar jî Qeymaqam ziq diwe li wir diseke. Le
gundî giştik bi hevra dêw bi bera kên didin.

Namusa gund dîsa xelas bûwû.

OSMÊN AGA MIXTARIYÊ DIXWAZE

Rokê li ber camiyê mer rûniştine, ji vir
da wê da qal dikan. Dewra hilibjartina
mixtariyê yî jî. Hukmatê jî berî qas 5 sala ji
Bulgaristan, Tataristan û Lazistanê qasî 50
malî haniye û li gund erd daye wana û ji wan
ra xane û mal jî avakiriye. Hêjmara wana
hema hema qasî Mikailiya bûye.

Ji vana Osmên jî wek mezine wana wû.

Ku qala mixtariyê diwe, Üsmen ji Ezetî
Osikê (Izzet Yildiz) û vane din ra diwê; "Tê
bi Izzet Aga! Şimdiye kadar Muhtar sizden
ide, tê bu dönem de bizden ossun bê yahu! (Te
be Izzet Aga Heta nika Mixtar ji we bû, bira
wê carê jî ji me be.)

Kesî qe texmîn nedikirî ku mehcîrek bê tirs
vê biwêje û bixwaze. Mêr gî şaş bûne.

Li ser vê Ezete Osikê bi hêrs radiwe çend
şalmaqa li Üsmen dixîne û diwê; "Mayî teres
hîn duha ji Bulxariya hatî, dike ji me ra biwe
mixtar!"

Gundî Osmên Aga bi zorê ji destî we
difilîtinin. Osmên û mehcîre tirk va cardin
qala mixtariyê nakin.

Çend sal şun va jî yek bi yek ji gund bar
dikan terin. Îro li gund tu kes ji wana nemayî
li qasî 30-hezar dônüm erd hîn jî di destî

Kurtejiyan

Rabûm hatim sibê berbang e
 Ne nan dixwazim ne jî dan
 Maçikek bide min ji herdu levan
 Ez diherim, bi xatirê ez heyran

Veke delal deriyê xwe ez hatim
 Xerîb im, bêkes im û dilşewat im
 Ne zêr, ne jî zîv, ez ji te ra xelat im
 Doh usa bû, îro jî bê welat im

Ava kanîyê çiqas sar e
 Birîna dilê min hezar par e
 Ez biyan im dil bi zar e
 Newxeş im laşê min li dar e

Ro çû ava êdî bû tarî
 Hênîk hênîk befir barî
 Ez diherim, bila tu jî binalî
 Bê nav û nişan tirba vî kalî

Usivê Bagoyî Mistê

Gundê Min

Navbera îna û çiya
 Ava bû ji aliyê heft bira
 Tê nî konfederasyona Reşiya
 Gundê min gundê Qemera

Berî sêsed salî bû cîranê Romiya
 Yanzdeh mal bi hev re bûne bira
 Jîn di nav zinar zeviya
 Gundê min gundê Qemera

Car caran bîra te dikim
 Mal bi mal heyal dikim
 Kal û pîr mirin, xorta nasnakim
 Hezar sal jî derbas be te ji bîr bikim

Zivistan e mij û duman e
 Befir heft bosta li ser malan e
 Dicemidim ne ar e ne dar e
 Dil dişewite, pêşî bihar e

Usivê Bagoyî Mistê

Piştî çend salan

Vegarim ser gundê xwe
Di ber çavên xwe da min carek xeyal kir
Rojhilat e li gund
Jin û bûkên nu kare mal dikine
Kaleke li ber duwar
Ruyî xwe dayi ronahî û germiya rojê
Ti desti vî da cixare
Kûr û xemgîn difikire
Keçin nûcan diçin ser kanî
Ava zelal ûşin dikşandin mala
Zarok û zêçên gund li meydanan
Pexas û kilêr
Bi keyf tilîstên di nav tozê da
Araba tihatî ji zozanan ji bo
kîrîna xarinê
Dengê dolê dihat ji dûr da
Şev bû xort û keç xwe xemilandina
Kesk û sor
Govend tikşînên mil di milan da
Hemû yek dil bûn.

Kilam û şîir ti dilên wan da
Şên dikin davatê
Bi hêvî û azat bûn
Şevên estirk li ser ezmanan
Xort qor bi qor digarin
Bi dert û evîndar in
Gilî gazencên xwe bi hev ra dikin
Arabe sikinî li ber dêrî
min mêzkir li dorê xwe
Tîrek kete dilî min
Dest û çokên min lerizîn
Çavên min kel û giri bûn
Hestiyê pozî minşewitî
Bîraninên min hatin ber çavên min
Zarokatiya min, meydanên min li ser dilîst.
birînek kûr kete dilî min
Min tenî tişteke got.
"Ka kaniya malê ute"
û tişteki din negot.

Necip Demirsoy

GUL

dev devê êvarê ye
dengê kilamên xunga
wek bayê payizê
têne guhên min
kî ji jiyanê hez nake
ji bo fikrên ku
bêhna însanan fere dikin
îştah radibe
di siya bextê da
pir pan
ha îro ha sibê
neheq
ne
hat
îmanê
û ne jî
hat merhametê
ji çîyan jî bêhna
biharê dihat

gulên sîngên sor
li ser zinarên stewr
nêzîkî rojê ne
ew çûn axê û vegeyriyan
xelkî zarokên xwe bi wan nav dike
û çavên wan ê di tariyê de wek xwê ya li ber
rojê dikenine.

Seyfi Doğan

SEBÎHE

Canê minê Sebihe, canê
Were can cîgera min qurbanê
Hesar bişewite ê bi dar e
Rinda minê jurda tihate xarê
Sebihe vayê ku te li min kirî întizar e

Bejna Sebihê min dara biyê
A rûniştîye li ser kanîyê li wê sîyê
Sebihe destî xwe destî min ke
Bînega min te texsî ye
Şûna min te Îslehî ye

Dotmam dotmam pismamê te me
Ez î ji konî malê bavî te me
Ez ne tirkekî ji tirkê Savcelîyê me
Canê min Sebihe canê
Were can cîgerê min qurbanê.
Gelerî (Hesar- Kulu)

HESE LAZ (versiyona duduyan)

Dest vî dilî de ketime belakê
Teşome naşome ser min narê bi ava çayekê
Vaye time li mine bi tirs wû
Tê li serê min çêkî belakê
Wûnî serê min qurî sewdakê.

Lawikî min î bi şev hatî bi şev çûwo
Çi bûyî gurê birbangê hewli di dûwo
Lawikî min tizbiya xwe li mala me ji bir kir
Xêrnexwaza tê nekiro
Vi hêla malê ketim serê xwe tere hekando
Lêwik tismal bi derxist hûr hûr bi ser de
barando.

Tizbiya Hese Lazî min sedef e
Şevê heta seda da ser hev e

Were dîno destî xwe destî min ke
A ku paşîya dila wûne rev e.
Hese Lazo here were tim mîna berê
Li arî xeraw şîretekê li te bikim ji bo vê
qederê
Gundî xopano werin vî îşî dikin, bikin
Hun nakine tewê lawikê min î here eskerê
Har bûya dilî min, kor bûya dilî min.

Weng e weng e Hese Lazî mino weng e
Malê me êwirîn li Qere Gulê li ciyekî teng e
Pir silava li Ūsîfî Malê Bêzê kin
Bê dilî te cewahirê yî çing e
Dilî xelkê alemê gî weng e.

Hese Lazo dameweste li ber dûkanê
Kero dîno pišta xwe me de merdîvanê
Çima dûşmiş tewî sewa zêrekî min î nîşanê
Si û sê gulîyê min ji xelkê re me de bin kitanê

Pezê Hese Lazî min areng kirin
Birin li gomê Hemî Mîmkê derbas kirin
Ê ku lawikî min nasnekirî
Hesê Îdî Oskê yî termî zêrkirî
Were dilî min, har bûya dilî min.

Baran barî a li herdê ket
Çilkeka firî li perdê ket
Hûro şivanê Qerecdax gî qele qel ket
Xema dilî xwe re aceb qewlê
Hesê Oskê vi ser kê ket
Were dilî min har bûya dilî min

Lawiko baran barî herd gil gilî
Av li aşê gundê me fitilî
Lawikê min î şeva îşev li çolê bû
Nizam sazê me şil bû lawikê min qefilî
Were Lazo
Kor bûya dilî min, har bûya dili min.

Hêştirê lawikî min heft in
Her hefta su li herdê weke rext in
Gundî xopano werin vî îşî dikine bikin
Hun nakine şev û wext in

Hese Lazo meke xwe tu gumanê
Welle tu nîni tu fermanê
Were tu vî îşî dikî bike
Tê sonî paşî poşman biwî
Tê mîna kerî çerçiya bi tenê bimêyî li şûnê
xermanê
Har bûyo dilî min kor bûyo dilî min.

Erê erê lawiko erê here li qezê
Konyê bi derkeve mum û qelê
Husî Milê yî ku tewin î şor bi perê
Huro li qapî hukmatê şorekê kirîyê, li bûyê
bele.

Gelerî – Gölyazî

LAWIK

Lawiko lawiko lawiko were mala
Ji te re serjêkim cutek karî xezala
Lawiko yek a te dudî yê hevala
Ez a bibim heyrane te û hevala.

Di ber mala me re mere mewo
Xwe ba meke
Ez ê nexwaş im min rameke
Te kezewa min gîştik hêland
Tenak pişke min ê mayê wê ji xera meke

Ez navî lawikî xwe kat nakim
Ez a bêm lawik Ehmed e
Serî şerî xwe re bigre bermede
Bavî min ji derde hat, ez a bêm
Bavo ma min bi te de

Lawikê min î duh le wir bû pêr ji vir çû
Guçkê tismalê xwe yî tiji gul bû

Nekarno ji min lowma mekin
Ez a çi bikim serê xwe yî tim li vir bû

Wenda wenda lawiko wenda
Gul-sosina bi hev re reng da
Ma Xwedê dil-miradê min-te bikira
Min şeveke ji şeve zivistanê
Bejna xwe bi rû lawikî çeleng da.
Geleri- Qerecdax

ALÎŞAN

Alîşano Alîşano
Mîna beranê Kosedaxê
Zik bi nîşano lo lo
Huro çû mehla gawira bi mîvanî
Li lawike min xistin
Ceneze anîn bi qanrîya gano
Lo lo limino lo, lo lo li mino lo.

Wenda wenda Alîşano wenda
Nexwaşê xelkê nexwaş in di nav ciyan da
Nexwaşîya te çima li eyaletê nam da
Ê so gundo ji hev re kat kin
Ê b(iw)ên lawikê kîbar nav kevirê Sariqaya
de can da
Lo lo li mino lo, lo lo li mino lo.

Alîşanê min beraneke ji berane kur e
Welle him lê dixê him paşîya xwe dinêre
Dergîsta Alîşan go vir de were
Go malşevitîyê werime ba te
Pêşîya min çerx kirine navbera me dibire
Lo lo li mino lo, lo lo li mino lo.

Alîşanê min Alîşan temîz e
Min go kîbarê Alîşanî titiz e
Min go Alîşan cakê serê xwe helîne
Xortê bêşêşik bi yara te dilîze
Lo lo li mino lo, lo lo li mino lo.

Canbega- Yunak

Xitmê Xiyar

Hebûye tûnebûye, li gundekê kurikek hebûye.
Navê xwe jî Mîran bûye.

Rojekê dêya Mîran ji wî ra gotiye:

– Mîran here kaniyê ji me ra kûzek av bîne.

Mîran kûzê xwe girtiye û çûye rêya kaniyê. Dûra di rê da kûzê xwe firandîye û destvala hatiye mal. Ji dêya xwe ra gotiye:

– Mîn di rê da kûzê xwe firand.

Dêya wî pir hêrs hatiye û cardin gotiye:

– Lawê min, cardin kûzê xwe bigire û here, ji me ra avê bîne.

Mîran dîsa kûzê xwe girtiye û çûye rêya kaniyê. Cardin kûzê xwe firandîye. Mîran wê gavê pir tirsîyaye, “anuha ez çer herim mal! Dêya min ê jî anika ji min pir hêrs be.” Çûye mal û ji dêya xwe ra gotiye:

– Daye, min di rê da kûz firandîye û êz destvala hatime malê.

Dêya wî pir hêrs hatiye, dest bi nifiran kiriye û gotiye:

– Lawo tu gotina min guhdarî nakî, ez jî te ra çî bibêjim... tu herî Xitmê Xiyarê!

Mîran jî li ser vê gotina dêya xwe dere û bi rêyan dikeve. Xwe bi xwe dibêje “ez gerî herim û Xitmê Xiyarê bibînim. Ez jî gotinên dêya xwe bifilitim”. Dikeve rêyan pir dere, hindik dere, di rê da rastî pîrikekê dibe. Ew pîrik, kerek xwe jî hebûye. Kerê wê ketiye çamurê û nikare bifilite. Mîran ji pîrikê ra dibêje:

– Ez alîkarîya te bikim.

Herdu bi hev ra kerê ji çamurê tînin der.

Pîrik pir şa dibe. Ji Mîran dipirse:

– Law çî karê te li van deran heye, tu jî kuderê hatiye û derî kuderê?

Mîran jî bahsa xwe kiriye û gotiye:

– Ez li Xitmê Xiyarê digirim, dixwazim bibînim.

Pîrikê gotiye:

– Te jî min ra alîkarî kiriye, lomane ez ê jî şûna Xitmê Xiyarê nîsanî te bidim.

Pîrikê jî wî ra gotiye û bahsa Xitmê Xiyarê kiriye:

– Xitmê Xiyarê baxçeyek e, dêwek û heft zarokê wê li wir hene. Baxçeyekî pir mezin li ber mala wan heye. Di hindirê baxçe da tenê xiyar hene. Meriv nikare wan xiyaran bixwe, ji ber ku ew xiyar efsûnî ne. Herkes dixwaze here Xitmê Xiyarê, feqet dêw û zarokên wê, kî tê wê derê, ew dixwin. Kî çûye Xitmê Xiyarê şûn va nehatiye. Loma gere tu diqet bikî ku dêw te nexwe. Wexta ku tu çûyî wê derê dêw û zarokên wê te dixwin. Tu wer bike wexta ku dêw ket xewê, tu jî here bikeve ber singê dêwê û çîçikê wê bimije. Wê çaxê tu dibî wek zarokê dêwê. Dêw jî êdî nikare te bixwe.

Mîran xatir ji pîrikê dixwaze, cardin dikeve rêya Xitmê Xiyarê. Pir dere hindik dere, di dawîya dawîn da Xitmê Xiyarê dibîne. Ber dorî baxçeyî Xitmê Xiyarê xwe vedişêre û li ser dêwê disikine, dêwê mêze dike. Dêw dikeve xewê. Mîran jî şûna xwe derdikeve û dere dikeve binê dêwê û çîçikê wê dimije. Dêw hişiyar dibe. Dibêje:

– Tu kî yî û çîma te çîçika min mijand? Ez anuha çer te bixwim. Tu ji vê gavê û şûn da wek zarokêkî min î. Tu gerî ji vêderê herî. Zarokên min çûne daristanê êzingan jêdikin. Evarî tèn mal. Ku te li vêderê bibînin ew ê te bixwin. Ez ê te vê êvarê veşêrim, lê lazim e tu dû ra herî.

Êvar dibe, zarokên dêwê tèn malê. Di hundurê malê da bînê digirin û dibêjin:

– Dayê di malê da bînek heye, ev çî ye?

Dêya wan pir ditirse. Wê şevê xew nakeve çavên wê. Sibe dibe zarok dîsa terin daristanê.

Dêw ji Mîran ra dibêje:

– Tu gerî herî. Ji ber ku zarokên min bînek girtiye, ku te bibînin ew ê te bixwin. Dere ji baxçê xwe sê heb xiyaran jêdike û dide Mîran. Dibêje:

– Mîran va xiyarana bigire, waxta ku te ev xiyar xwarin, bila li cem te av, xwê û nan hebe. Ev sê tişt li cem te hebin, tu dikari wan bixwî.

Mîran xatir dixwaze û cardin dikeve rêyan. Pir dere, hindik dere, di rê da birçî dibe. Xwe bi xwe dibêje "ez xiyarekî xwe bixwim". Ji turikê xwe xiyarkî derdixîne û hûr dike, çer ku hûr dike ji hundurê xiyar keçîkek pir xweşik derdikeve û ji Mîran ra dibêje:

– Mîran, avê bide min.

Mîran dibêje:

– Ava min tune.

Keçîk cardin dibêje:

– Mîran xwê bide min.

Mîran dibêje:

– Xwêya min tune.

Keçîk dîsa dipirse:

– Mîran nan bide min.

Mîran dibêje:

– Nanê min tune.

Dûra keçîk wenda dibe. Mîran xemgîn dibe û dikeve rêya xwe. Di rê da cardin birçî

dikeve. Xiyarekî din derdixîne û hûr dike. Ji hundurê xiyar keçîkek wek prensesan derdikeve. Ji Mîran ra dibêje:

– Mîran ez pir tî bûme, avê bide min.

Mîran dibêje. Ava min tune.

Keçîk cardin:

– Mîran xwê bide min.

Mîran dibêje:

– Xwêya min tune.

Keçîk cardin dipirse:

– Mîran ez pir birçî me, nan bide min.

Mîran dibêje:

– Nanê min tune.

Keçîk wek keçîka berê wenda dibe.

Mîran dîsa xemgîn dibe. Xwe bi xwe dibêje "xiyarekî min maye, ez gerek xwê, av û nan bibînim û dûra bixwim." Dere li xwê, av, nan digere. Nêzikî gundekî dibe, dere malekê, li derî dixê. Jinîkek derdikeve. Mîran av, nan, xwê dixwaze, jinîk derdixîne û dide wî. Mîran dere cem darekê rûdine, xiyarê xwe derdixîne û hûr dike. Ji hundurê xiyar keçîkek pir xweşik derdikeve û dibêje:

– Mîran avê bide min.

Mîran derdixîne û dide keçîkê

– Mîran nan bide min.

Mîran derdixîne û dide keçîkê.

– Mîran xwê bide min.

Mîran derdixîne û dide keçîkê.

Keçîk wenda nabe, li cem Mîran disekine.

Navê keçîkê jî Kejê bûye.

Gelek wext dere Mîran û Kejê ji hevdu hez dikin. Dixwazin bizewicin. Mîran ji keçîkê ra dibêje:

– Tu li vê derê bisekine, ez herim mal mizgînê bidim dîya xwe û bavê xwe. Def û zirnê bînim û em daweta xwe bikin.

Kejê dibêje:

– Temam, ez li bendî te bisekinim.

Mîran dere. Kejê tenê dimîne. Dere cem sipîndarê. Ji darê ra dibêje:

– Dara min, xwe ji bo min xwar bike!

Dar xwar dibe. Kejê dere ser darê û li wir disikine û li ser darê rûdine. Dûra ji wî gundî keçikek nerind hatiye avê, beroşa xwe dike avê, wê waxtê di avê da heliyekê dibîne û mêze dike. Xwe bi xwe dibêje "ez ewqas xweşik im, ez çima xizmetê bikim". Beroşa xwe vir dike û davêje. Kejê li ser darê, li keçika nerind mêze dike û dibêje:

– Xangê, ew heliya min e, a te mine.

Keçik serê xwe radike û mêze dike ku çi bibîne, keçikek pir xweşik li ser darê rûniştiye. Keçik dipirse:

– Tu çer çûyî ser darê û çima li wê derê rûniştîyî? Kejê bahs dike û dibêje:

– Mîran çûye malê def û zîrnê tîne, em ê daweta xwe bikin. Dûra keçik ji Kejê ra dibêje:

– Ez jî dixwazim bêm û cem te rûnim.

Kejê cardin darê xwar dike. Keçik jî dere cem Kejê rûdine. Lê keçik Kejê davêje xwarê. Kejê dikeve xwarê û li wê derê dibe çiçekek. Mîran tê mêze dike, keçikek pir qevçil li ser darê rûniştiye, ji wê ra dibêje:

– Kejê tu pir xweşik bûyî û anuha tu çima wer qevçil bûyî?

Keçik dibêje:

– Ez pir li bendî te sekinîme, min pir jî meraq kiriye loma ez wer bûme. Mîran dibêje "temam" û qabûl dike. Mîran bala xwe dide erdê û çiçekê dibîne. Kêfa xwe tê, dûra wê çiçeka li erdê jêdike. Çer ku jêdike çiçek dibe çûçik û fir dide, dere.

Ew daweta xwe dikin û terin mala xwe.

Roj derbas dibin, jina Mîran bi zarok nexweş dikeve. Jina wî ji Mîran ra dibêje:

– Ez goşt dixwazim, ji min ra goşt bîne.

Mîran dibêje:

– Temam, ez herim û ji te ra goşt bikirim.

Jinik dibêje:

– Na ez goştê çûçikan dixwazim.

Dû ra dewam dike:

– Çûçikek heye, di ber mala me ra dere û tê. Ez dixwazim tu wê ji min ra bînî.

Mîran dibêje:

– Goştê çûçikê pir hindik e û guneh e.

Jinik dibêje:

– Na, ez wê çûçikê dixwazim.

Mîran dere çûçikê digire û şerjê dike. Ji jine xwe ra dipêje û jinik dixwe. Li wê şûna ku Mîran çûçik şerjê kiribû li wê derê, di dewsa xwîna çûçikê da darik hêşin dibe û mezin dibe.

Wext dere zarokê Mîran û jinika nerind çedibe. Jinik ji Mîran ra dibêje:

– Mîran ez dergûşekê dixwazim ji bo zarokê me.

Mîran dibêje:

– Temam, ez herim yekê bikirim.

Jinik dibêje:

– Na, ez dixwazim tu ji wê darê dergûşekê çêbikî.

Mîran wê darê jêdike û dike dergûş. Ew zarokê xwe dikin dergûşê û terin radikevin. Sibe dema li zarokê xwe mêze dikin ku çi bibînin, zarokê wan miriye. Ew nizanin çi bikin, herdu jî pir xemgîn dikevin. Jina Mîran fam dike, çima wusa bûye. Lê nikare ji Mîran ra jî bibêje. Dibêje:

– Ez êdî wê dergûşê di hundurê mala xwe da naxwazim, dixwazim bidim xizmetkara xwe.

Dûra dide xizmetkara xwe. Jinik dergûşê digire û dike êzing. Dûra dibe li mala xwe datîne. Dûra dere karê xwe. Wexta ku tê mala xwe mêze dike herder paqij e, xwarin çêkiriye. Jinik xwe bi xwe dibêje "kê hatiye mala min paqij kiriye, kê hatiye xwarin çêkiriye?"

Sibe dibe dîsa dere karê xwe. Êvarê tê dîsa mal paqij e, xwarin hazir e. Jinik pir mereq dike. "Va kî ye ji min ra alîkariyê dike?" Jinik roja sisiyan ji mal derdikeve lê naçe kar. Li

derva li ber pencerê li hundurê malê mêze dike.

Mêze dike ku li şûna êzingan keçikek pir xweşik derdikeve û malê paqij dike. Jinik dikeve hundur û ji keçikê ra dibêje:

– Tu in î yan cîn î? Li mala min tu çi dikî?

Keçik dibêje:

– Ez ne in im û ne jî cîn im. Ez jî wek te me. Navê min Kejê ye. Ez dixwazim li mala te bisekinim û alikariya te bikim. Ez dizanim tu feqîr î û tenê yî, ez ji te re di vê malê da hevaltiyê dikim.

Jinik qabûl dike. Dûra Mîran pir zengîn dibe û dibe padişah. Rojekê hespan bela dike û dibêje.

– Hûn van hespan bela bikin, bila herkes li hespekî mêze bike, ez ê dûra dîsa hespê xwe şûn va bigirim.

Kejê jî hespekî dixwaze. Ji jinekê ra dibêje:

– Tu ji hespekî bigire, em lê mêze bikin.

Jinik dibêje:

– Ez feqîr im, ez nikarim lê mêze bikim.

Loma hespekî nadin min.

Kejê dibêje:

– Tu here ji padişah ra bibêje ew dide te.

Jinik dere ji padişah ra dibêje û hespekî dixwaze. Padişah dibêje:

– Tu feqîr î, tu nikari li hespê mêze bikî.

Jinik dibêje:

– Tu bide min, ez dikarim mêze bikim.

Padişah jî, hespekî pir nexwaş heye, wî dide jinekê. Padişah xwe bi xwe dibêje: "va hespa sê roj şûn va dimire ez evî bidim.

Jinik hespê digire û dere malê. Kejê pir şa dibe. Li hespê mêze dike. Her ku dere nexwaşiya hespê baş dibe.

Roj tê, padişah hespê xwe şûn va dixwaze. Herkes hespê xwe şûn va dide padişah. Kejê dibêje:

– Padişah çima nayê û hespê me nagire. Jinik dibêje:

– Nizanim.

Kejê ji jinekê ra dibêje:

– Here ji padişah ra bibêje bila bê û hespê xwe bigire.

Jinik dere ji padişah ra dibêje:

– Were hespê xwe bibe.

Padişah şaş dimîne û dibêje:

– Ez wer bawer dikim ku ev hespa pir nexwaş bû, çer bûye û heta nuha nemirîye?

Wezirê xwe dişîne ku hespê bigire û bîne. Kejê hesp teme kiriyê û gotîyê:

– Çaxa ez destê xwe didim te tu wê wextê ji şûna xwe rabe û here.

Wezir tê hespê dixwaze ku bibe, hesp ji şûna xwe ranabe.

Kejê dibêje:

– Tu here bila padişahê te bi xwe bê. Wê waxtê hespê min ji şûna xwe radibe û dere.

Wezir dere ji padişah ra dibêje. Padişah mereq dike û dere cem hespê. Lê dîsa hesp ji şûna xwe ranabe. Padişah hêrs tê ku ev hespa çima ji şûna xwe ranabe. Dipirse:

– Kê li vî hespî mêze kiriyê? Bila ew were vî hespî ji şûna xwe rabike.

Jinik ban Kejê dike. Kejê tê destê xwe li hespê dixê û dibêje:

– Min ji padişahê xwe û te çi xêr dîtiye, ez ji te çi bibînim.

Hesp radibe û dere. Padişah mereq dike û fikir dike, "wê keçikê çima ji hespê ra wer got". Ban keçikê dike û dipirse: - Te çima ji hespê ra wer got?

Kejê her tiştêkî dibêje û behsa xwe dike. Mîran jî dûra hertiştî fam dike û ji keçikê lêborînê dixwaze. Jina xwe jî dike der. Bi Kejê ra zewacê çêdike. Çil roj çil şevan dawetê dikin. Mesût û baxtiyar dibin.

* Okumazların, okurlardan daha çok olduğu ülkelerde; gerçek yazar ya hapiste olur ya gurbette ya da başı dertte.

Li welatên, ku nexwenda ji xwenda zêdetir in; niviskarên rastî ya ê di girtigabede bin, ya li xeribîyê bin an jî serê xwe yê di êş û bela de bin.

Selahattin Eyûboğlu

* Dünya ulusları birbirlerini sömürmeyi bırakana dek gerçek silahsızlanma gerçekleşemez. *Netewayên dinê, hetanî dest ji kedxwarîya hev û du bernedîn bêçekbûyîna rastî naye holê.*

Gandi

* Başkaları için kendinizi unutun, o zaman sizi de anımsayacaklardır. *Ji bo yên din xwe ji bîr bikin, wê wextê, ew ê we jî bi bîr binin.*

Dostoyevski

* Arslanlar kendi geçmiş yazılarına (tarihçilerine) sahip olana dek, avcılık öyküleri her zaman avcıyı yükseltecektir.

Hetanî şêr li dîroknivîsên xwe xwedî dernekevin, hekatên nêçirvanîyê ê tim û tim nêçirvanan serbilînd bikin.

Meteloka Afrika

* Bir tek düşmanı olan onunla her yerde karşılaşır. *Yê ku bi dijmineki tenêji hebe, yê li her derekê raste vî were.*

Emerson

* Kişi dünyayı ele geçirebilir, ağzını tutamaz. *Meriv dikare dinê bi dest xwe ke, lê nikare devê xwe bigire.*

Mevlana

* Dünyanın düzenini değiştirmekten çok, kendi isteklerini değiştirmek bilgeliktir. *Ji sazûmana dinê gubêrtinê zêdetir, dexwazên xwe guhêrin pisporî ye (xwenas).*

Descartes

* Aşâğılık kişilere iyilik etmek, denize su taşımaya benzer. *Rindî kirina ji merivêkî serberjêr re wek av kişandina ji bo behrê ye.*

Cervantes

* Bir yolu karanlık görüyorsan, bil ki perde gözündedir, yolda değil. *Heke tu rêyekê tarî dibînî, bizane ku perde di çavên te de ye, ne di rê de.*

H. Bektaş Veli

* Bir düşünceyi susturmak, yaşayan kuşaklar kadar gelecek kuşaklara karşı da bir haydutluktur. *Bêdengkirina fikirekê, qasî nişên nuha li hember nişên pêşî rêbirriyek e.*

John Milton

* Gece hırsızın, ıfık gerçeğın dostudur.
Şev dostê dızan, ronahî jî yê rastiyê ye.

Euripides

* Yaşamınızı ancak gerçeğe kurban ediniz.
Jiyana xwe tenê; bi qurbana rastiyê kin.

Rousseau

*Korkunun bir yararı vardır, ama korkaklığın yoktur.
Tirsînê fêdeke xwe heye, lê; tirsonekiyê tune.

Gandi

* Bir kiři bulunduđu yerle değıl, göz koyduđu yerle ölçülmelidir.
Merivek ne bi cibê têde, dixwaze bi herda vî çavberdayî were râmetkirin.

Tolstoy

* Dünya benim ülkem, kiřiogulları benim kardeşlerim, iyilik yapmak da benim dinimdir.
Dinê welatê min, lawê mêran birayên min, rindikirin jî ola (dîn) min e.

Thomas Paine

* Yitirebilecek hiçbir şeyi olmayandan korkulur.
Ji yekî ku tişteki xwe yî winda bike tunebe, jê bitirse.

Goethe

* Kötü bir kiřiye iyilik etmek, iyi bir kiřiye kötülük etmek kadar tehlikelidir.
Rindikirina ji merivekî nebaş re, qasi nerindikirina ji merivekî baş re xeter e (talûke ye)

Lao Tzu

* İyi bir ağaca sarılan gölgesiz kalmaz.
Yê ku xwe li dareke baş bipêçe, bê sî namîne.

Cervantes

* Gerçeği istediğim kadar değıl, göze alabildiğim kadar söylüyorum, yaşlandıkça biraz daha çoğunu göze alabiliyorum.

Rastiyê qasi ez dixwazim ne, qasi ez diwêrim dibêjime, her ku ez kal dibim, hineki tir diwêrime.

* İş yapmak istemiyorsanız, bol bol toplantı yapınız.
Eger hûn naxwazine kar bikin, zêde zêde civina çekin.

J. Kenneth Galbraith

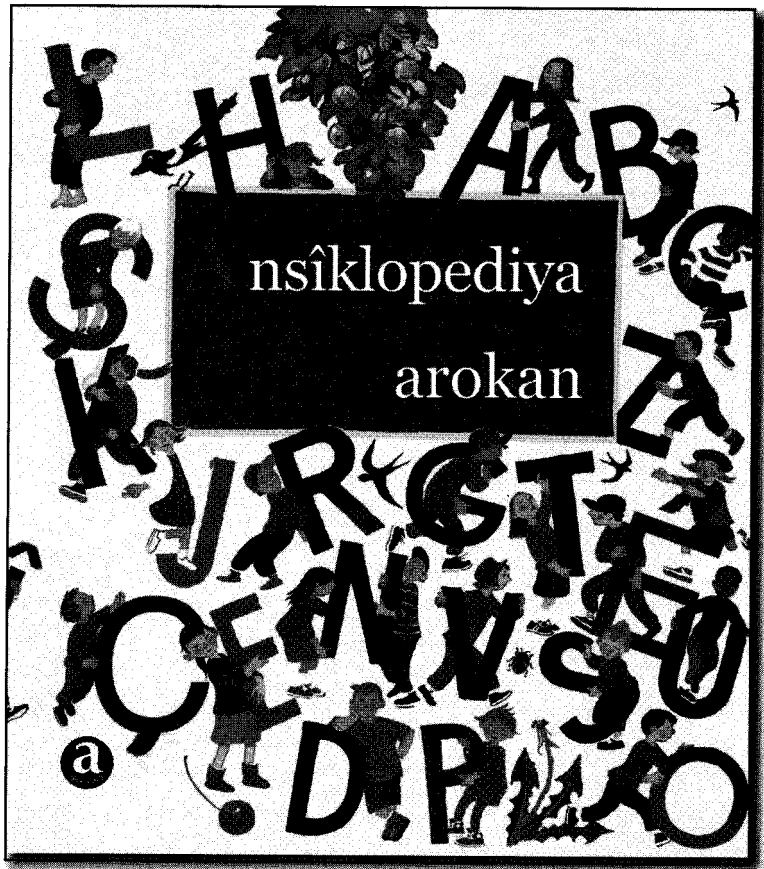
Gencîneyek ji bo kultura kurdî

Ansîklopedîya Zarokan

Weşanxaneya Apecê careka din ciddiyeta xebata xwe ya ser kultura kurdî raxist ber çavên xwendevanan, careka din berhemeka hêja berpêşî pêşeroja milletê me; zarokan kir. Berhema vê carê ansîklopediyeka bi navê Ansîklopediya Zarokan e. Ansîklopediya Zarokan, çapa kurdî ya ansîklopediyeka internasyonalî ya wênekirî ya zarokan e. Bi cildekî qalind ê req û modern hatiye pêçan, ji alî forma xwe ve xwediya kalîteyeka bilind e. Ansîklopedî, heta niha swêdî û îngilîzî jî tê de bi zimanên cuda ha-

tiye weşandin û ji bo zarokên dibistanê yên pêngava pêşîn (destpêka dibistanê) çavkaniyeka esasîn a serlêdanan e.

Li hemû dibistanên Swêdê, li dersxane û pirtûkxaneyên ji bo hindekariya pêngava pêşîn ev berhem, li ber destê zarokan û mamosteyên wan e. Ansîklopedî ne wergera ser her ziman-

ekî ye, lê pirtir adaptasyonêk e. Ya kurdî jî bi wî awayî amade bûye. Gotin bi wêne û danasînên heta dereceyekê fireh hatine amadekirin. Pedagojiya zarokan, etîmolojiya peyvên, hêsanî û estetika hevokan li ber çav hatiye girtin.

Zanebûna tiştên di ansîklopediyê de hem yên Kurdistanî hem jî yên cihanşimûlî ne. Di

destpêka ansîklopediyê de tê diyarkirin ku di amadekirinê de, ji bilî ferhengên zimanê kurdî yê erêbî, farisî, tirkî û ewropî ji hatine bikaranîn da çewtiyeke faktayî pêk neyê. Li gor gotinên zimanê kurdî peyva herî hêsan hatiye hîlbijartin. Di hevokên dawîn de ku li hinek deverên welêt ji wê gotinê re tiştêkî din jî tê gotin, ew jî hatiye nivîsandin. Peyv rasterast nehatine wergerandin, mijara wan bi zarekî kurmancî hatiye raxistin. Hin gotinên kurdî jî lê zêde bûne ku reng û lezeteke kurdî bidin biçûkan: weke Newroz, kew, bilûr, sîsalekên gurî, ala kurdî û hinek tiştên din.

Di destpêkê de şîrovekirinek li ser awayê amadebûna ansîklopediyê, metodê bikaranîna wê û hedefa wê tê destnîşankirin. Li dawîya ansîklopediyê jî ferhengokeka kurdî, swêdî, îngilîzî, almanî û tirkî hatiye amadekirin ku ji hemû bêjeyên ansîklopediyê pêk tê.

Heyetekê ev ansîklopedî amade kiriye ku ji kesên xwarê pêk tê:

Sven Lidman, Tord Pramberg, Hardy Hedman, Sten Pettersson û Tord Nygren. Wêneyên ansîklopediyê yê profesyonel û rengîn jî ji bal Tord Nygren hatine amadekirin.

Heyeta amadekar a kurdiya wê jî ji kesên han pêk tê:

Ali Çiftçi, Hesênê Metê, Mahmûd

Lewendî, Amed Tigrîs, Seyidxan Anter. Lêhûrbûna zimên jî ji bal Remzî Kerîm ve hatiye kirin.

Armanca ansîklopediyê jî bi van gotinan hatiye diyarkirin:

Bi Ansîklopediya Zarokan, biçûkên me ê:

* Di warê ziman de jîriya têngêhîştin û vegotina xwe xurt bikin û xwe bi pêş bixin.

* Di van salên xwe yê teze de bibin xwe-diyê gotinên ji nava malê der û dût ku ev jî di jiyana wan de gelekî girîng e.

* Tekst û wêneyên ku di Ansîklopediya Zarokan de ne, ew ê bihelîn ku agahî zû tekeve hişên wan.

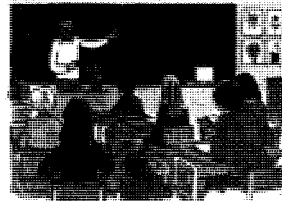
dêw

Di gelek çîrokan de dêw hene. Ew ji merivan gelekî mezin û dirêjtir in. Dêw pîrî caran dîn û xirab in. Di rastiye de dêw tunene. Lê meriv bawer dikin ku dêw hene û hinek kevirên mezin yê ku li erd û ciyên rast hene, dêwan ew avêtine.

dîbistan

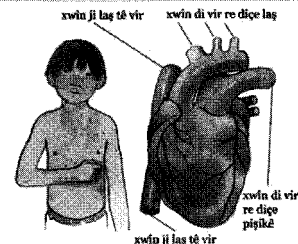
Li gor peymanên navnetewî divê her zarok biçe dîbistanê û zimanê xwe bixwîne. Dîbistana seretayî di navbera 8 û 10 salan de ye. Wek mînak, li Swêdê 9 sal e. Li gelek welatan şagird di 7 saliya xwe de dest bi dîbistanê dikin. Piraniya zarokên kurdan, ne bi zimanê xwe lê bi zimanê biyanî dixwînin: bi zimanê tirkî, farisî û erêbî.

dil

Dil di sînga merivan de ye û ji masûlkan pêk hatiye. Mezîniya dilê herkesî bi qasî kulma wî ye. Gava dil lêdide, ew xwînê dişîne ku her aliyekî laş oksîjen û adanê bistîne.

Xwîn ji laşê meriv di "lûlikan" re diçe dil û tê, em jî re dîbêjin rehê xwînê.

Rûpelek ji ansîklopediyê

İSMET PAŞA'NIN VE CELAL BAYAR'IN KÜRDİSTAN GEZİLERİ VE "KÜRT RAPORLARI"

Lozan görüşmeleri sırasında, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türkler'in olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir. Çünkü Kürtler'in gerçek meşru temsilcileri milletvekilleri Millet Meclisi'ne girmiştir ve Türklerin temsilcileriyle aynı ölçüde ülkenin hükümetine ve yönetimine katılmaktadır." diyen İsmet Paşa; aynı görüşmelerde -Kürddağı Kürtleri'nin 1922'de Ankara'daki Meclise verdikleri Mutalebatı kastederek-, "Güneydeki Kürt halkı pek az bir süre önce Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne başvurarak 1918 Mütarekesi'nden sonra işgal edilen ülkelerin Türkiye'ye geri verilmesini sağlamak bakımından sarsılmaz kararlarını bildirmişlerdir" diyen İsmet Paşa; "Kürtler, Milli Mücadele'nin devamınca canla-başla beraberlik gösterdiler; Lozan Muahedesi yapılırken de Kürtler vatansever olarak Türkler'le beraber bulunmuşlardır. Hatta biz Lozan'daki konuşmalarımızda milli davalarımızı (biz Türkler ve Kürtler) diye bir millet olarak müdafaa ettik ve kabul ettirdik" diyen İsmet Paşa; 1925 Kürt İsyanı'nın bastırılmasından sonra Başvekil sıfatıyla şu ırkçı söylemle ortaya çıkacaktır:

"...Milliyet yagane vasıta-i iltisakımızdır (milliyetçilik tek birleştiricimizdir M.B). Diğer anasır (unsurlar) Türk ekseriyeti (çoğunluğu) karşısında haiz-i tesir (etkileme gücüne sahip) değildir. Vazifemiz, Türk vatani içinde bulunanları behemahal Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet edecek anasırı kesip atacağız. Vatana hizmet edeceklerde

arayacağımız evsaf (nitelikler) herşeyden evvel o adamın Türk ve Türkçü olmasıdır." (Vakit gaz. 27 Nisan 1925. İsmet Paşa'nın bu tür ırkçı söylemleri ve uygulamaları konusunda bkz. Dr. Naci Kutlay: *İsmet Paşa'da Dönemsel ırkçı Anlayışlar*, Özgür Politika, 9-12 Kasım 2003).

Aynı İsmet Paşa, 1926'da başbakanken, sürgündeki Kürt aydınlarının bugüne de ışık tutacak çok önemli bir muhtıra-mektubuna muhatap olmuştu. Kürt aydınları, Lozan görüşmelerinde Kürtler'e dönük birçok vaadlerde bulunan, Lozan Antlaşması'nı imzalayan, 1925 İsyanı üzerine başbakanlığa getirilen Kürt kökenli İsmet Paşa'yı, yürütmenin başı olarak muhatap almışlardı.

Kürt aydınları, bu son derece önemli deklarasyonun sonunda şöyle diyorlardı: "Eğer genç Türkiye Cumhuriyeti ve muhterem yöneticileri, Türk ve Kürtler'in birarada yaşamasını gerçekten istiyor ve Kürtlüğün kuvvet ve kudretinden yararlanmayı ve Kürtlükten çok Türklüğün varlığını sağlamlaştırmak ve en azından Kürt milletini kazanmayı hedefliyorsa, tek çözüm yolu ve ilaç 20. yüzyıl uygarlığının ulus ve özgürlü prensiplerine saygı ve uyma ile Kürtler'in yaşam hakkını kabullenmek ve bu suretle Avrupalılar'a, dost ve düşmana karşı olgunluğunu ve siyasi yeterliliğini göstermektir... Aksi takdirde, mevcut politikanın ve durumun devam ettirilmesinde ısrar edilise, Kürdistan veya Şarki Anadolu kıtası büyük bir kin ve kırgınlık yuvasına dönecektir." (M. Bayrak:

Kürtler ve Ulusal-Demokratik Mücadeleleri, Özge yay. Ank. 1993, s. 498)

1925'te zamansız patlak veren Kürt isyanını bastıran İsmet Paşa yürütmeli Kemalist yönetim, zafer sarhoşluğuyla "Kürt kimliğini zor yöntemleriyle yok ederek çözme" esasına dayanan **Şark Islahat Planı'nı** 1925 Eylülünde yürürlüğe koyar. Kürt aydınlarının, 1926 Mayısında Ankara'ya ulaşan deklarasyonu görmezlikten gelinir. Ancak aynı yıl Ağrı İsyanı'nın başlaması ve 1927'de Kürt Özgürlük Örgütü (Hoybun) un kurulması; Ankara Hükümeti'ni 1928'de bir af çıkarmaya zorlar. Ancak bu, gerçek bir af olmaktan çok, bir savaş taktiği olarak çıkarılmış bir aftır. Nitekim bu isyanın da ateş ve kanla bastırılmasından sonra, Cumhuriyet'in 10. yılı dolayısıyla çıkarılan Genel Af'tan Kürtler yararlandırılmaz.

Öteyandan, 1925'ten buyana başbakanlığı elinde tutan İsmet Paşa, **Şark Islahat Planı'nın** 10 yıllık sonuçlarını incelemek amacıyla 1935 yılında Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz bölgelerini kapsayan bir gezi yapar ve gezinin sonunda 21 Ağustos 1935 tarihli "**Kürt Raporu**"nu hazırlar.

Söz konusu gezinin ana nedenlerinden biri de, "son çaban" olarak görülen Dersim sorununun çözümüdür. Gezinin tanıklarından olup Dersim üstüne iki ayrı kitap yazan Naşit (Hakkı) Uluğ, İsmet Paşa'nın gezisine ve "**Şark Seyahati Raporu**" olarak adlandırdığı Kürt Raporu'na ilişkin olarak şunları söylüyor:

"İnönü, üç yıl önce (1935), bir Doğu seyahati yapmıştı. Doğu illerimizde büyük imar ve temdin (uygarlaştırma MB) hareketinin hızlanıp programlaşmasına esas olan bu kutlu gezide, büyük devlet adamı Dersim muhitini de gördü. (...) Türk inkılabının tarihe intikal edecek büyük vesikalarından bir belli başlı mahiyetinde olan İnönü'nün (Şark Seyahati

Raporu) Dersim'in de temdin ve imarı esaslarını tesbit eden bir eserdir. İnönü, Doğu'dan dönünce, bu memleketşümül (tüm ülkeyi kapsayan) kararlarını tatbik için liyakatinden emin olduğu vatan çocuklarına vazifeler verdi: **Kazım Orbay ve Abdullah Alpdoğan**, Dersim'i baştan başa dolaşmak ve verilen direktiflere göre Dersim'in medeniyete açılması için lazım gelen tekliflerle Başbakanın önüne gelmek vazifesini aldılar. İki komutan Doğu'ya gittiler, Birincil Genel Müfettişle görüştüler, Dersim'i gezdiler, halkı dinlediler, araziye, kasabaları, köyleri, yolları yeni baştan etüd ettiler; dönüp geldiler ve İnönü'ye mütalaalarını (görüş ve düşüncelerini) arz ettiler.

Bunun üzerine verilen karar hülâsaten şu oldu: Dersim'de bir vilayet kurulacaktır, Vali aynı zamanda bu vilayetin komutanı olacaktır. Dersim ve muhiti (çevresi) bir genel müfettişliğe bağlanacak ve bu vali ve komutan aynı zamanda genel müfettiş olacaktır. Dersim imar ve temdin edilecektir. (...)

Hükümetin teklif ettiği bu esaslar, Büyük Millet Meclisince kabul edilerek **Tunceli Kanunları** derhal tebrik mevkiine (uygulamaya) kondu,

Dördüncü Genel Müfettişlik ve Tunceli Vali ve Komutanlığı vazifesi Korgeneral Abdullah Alpdoğan'a verildi (1936)." (Naşit Uluğ: Tunceli Medeniyete Açılıyor, Cumhuriyet Matb. İst. 1939, s. 151-152)

Halk arasında "Dersim kasabı" olarak adlandırılan general Alpdoğan'ın uygulamaları şimdiye kadar birçok anı kitabında yerini almış bulunuyor.

İsmet Paşa'nın 1935 yılında Başbakan sıfatıyla Kürdistan'a yaptığı inceleme gezisini değerlendirmek amacıyla, o tarihlerde yurtdışında bulunan Elektrik Mühendisi Muşlu Hilmi Yıldırım, "**Kürdistan'da Yirminci Asırda Türkler'in Medeniyeti/**

Gaziya Welati Kurdan" başlığıyla bir cevabi broşür yayımlar.

Adı geçen Kürt aydını, "*Türkiye Başvekili İsmet Paşa Hazretlerinin Kürdistan'a Seyahati*" başlıklı giriş bölümünde şöyle diyor: "14.6.1935 tarihinde Kürdistan'ın hukuku için Türkiye Başvekili İsmet Paşa hazretelerine yazdığım mektup üzerine Başvekil Kürdistan vilayetini ziyaret etmek için seyahate çıkmış ve Kürdistan ahalisinin gözünü boyamak için bazı siyasi nasihatlarla bulunuyormuş..."

Kuşkusuz İsmet Paşa'nın Kürdistan gezisi, salt Hilmi Yıldırım'ın bir mektubuna indirgenemez. Tersine, bu gezinin genelde Kürt sorunu, özelde Dersim sorununun çözümü(!) için gerçekleştirildiği ortadadır.

Hilmi Yıldırım, basım yeri ve tarihi bilinmeyen, ancak İsmet Paşa'nın gezisinden hemen sonra yayımlandığı anlaşılan Bröşüründe; 26.10.1935 tarihinde gönderdiği mektubun da 30.11.1935 tarihli Koroğlu gazetesinde tezkip edildiğini söylüyor ki, bu da bröşürün yayın tarihi konusunda yaklaşık bir fikir verebiliyor.

Kendisini "Kürdistan fedaisi" olarak tanıtan Elektrik Mühendisi Muşlu Hilmi Yıldırım, kuşkusuz cevabi-bröşüründe İsmet Paşa'nın gezisi ve basına yansıyan kimi sözlerine dayandırmaktadır, ancak onun hazırladığı Kürt Raporu'ndan habersizdir.

İşte *Kürt siyasetinin temellerini atan kişi*" olarak sunulan İsmet Paşa'nın sözkonusu Kürt Raporu, ilk kez gazeteci Saygı Öztürk tarafından özetlenerek ve ara başlıklarla beslenerek 7-10 Eylül 1992 tarihleri arasında Hürriyet gazetesinde yayımlandı.

Sözkonusu Kürt Raporu, Kürt sorununun çözümünün nasıl çıkmaza sokulduğunu gösteren önemli ve belirleyici bir belge niteliği taşımaktadır.

CELAL BAYAR'IN "ŞARK RAPORU"

Osmanlı'dan buyana çeşitli devlet adamlarının, "Kürt'e ve "Kürdistan'a ilişkin gizli raporlar verdikleri bilinmektedir.

Büyük bölümü doğrudan "siyasi" nitelikte olan bu raporların bir bölümüne Kürtler ve Ulusal-Demokratik Mücadeleleri adlı çalışmamızla Kürdoloji Belgeleri'nin 1. cildinde yer vermiştik.

İsmet Paşa'nın, Başvekil sıfatıyla 1935'te yaptığı Kürdistan gezisinden bir yıl sonra bu kez dönemin İktisat Vekili Celal Bayar, yine Kürdistan'ı ve Doğu Karadeniz bölgesini gezerek, Kürt sorununun ekonomik boyutlarını içeren bir "Şark Raporu" hazırlar. 1936'da İktisat Vekili olan Celal Bayar'ın, dönemin Başbakanı İsmet Paşa'ya verdiği ve ekonomik konuları ele aldığı "Şark Raporu"nda ilginç belirlemeler yer almaktadır.

Raporun adına ilk kez, televizyoncu Ali Kırca dostumun; Bedirhanlar ailesine mensup tanınmış yazar Cemal Kutay'la yaptığı bir "Siyaset Meydanı" programında rastladım. Cemal Kutay tarafından övgüyle dile getirilen sözkonusu Raporu, yine A. Kırca aracılığıyla kendisinden sağladım ve konumuzla doğrudan ilgili bölümleri yayımlamayı kararlaştırdım.

Raporda, Kürt sorununun salt askeri yöntemlerle çözümlenemeyeceğine, ekonomik ve toplumsal önlemler alınması gereğine işaret ediliyor.

"Doğu illerinde hakimiyet ve idare bakımından göze çarpan bariz bir hakikat vardır. Şeyh Said ve Ağrı isyanlarından sonra Türklük ve Kürtlük ihtirası karşılıklı şablanmışır. İsyen edenleri tenkil etmek için şiddetin manası anlaşılır ve yerindedir. İsyandan sonra, fark gözetmeksizin idare etmek de, bundan ayrı mutedil (soğukkanlı) bir sistemdir."

Rapordaki ilginç belirlemelerden biri de, dönemin yöneticilerinden bir bölümünün önyak oldukları "Kürt aydınlanması"nın önlenmesiyle ilgilidir. Raporda şöyle deniliyor: "Bugün Kürt diye bir kısım vatandaşlar okutturulmamak ve devlet işlerine karıştırılmamak isteniliyor."

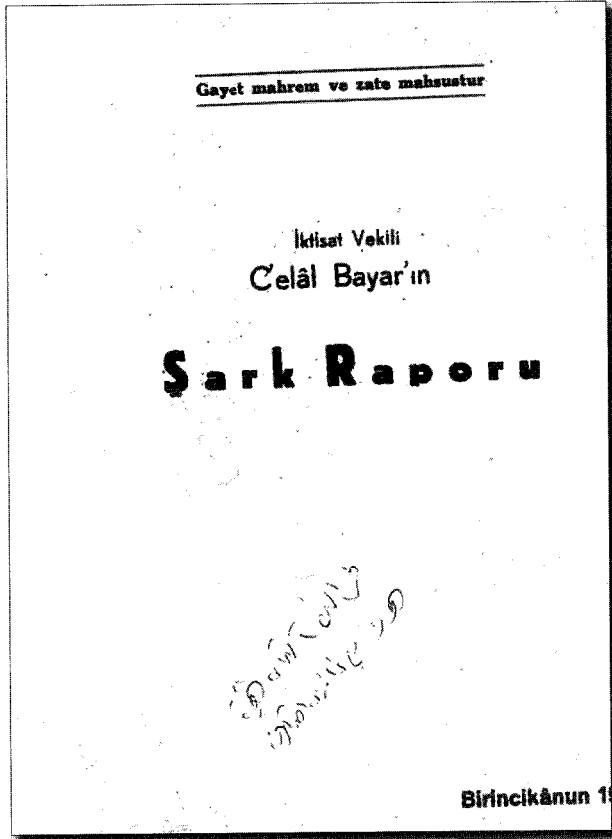
Bir başka önemli belirlemeysse, "Şark vilayetlerinde toprak dağıtımının ve halkı toprak sahibi etmenin" sağlayacağı yararlarıdır.

Gazeteci-yazar Necati Doğru, Türkiye'nin resmi ideolog ve kalemlerinden biri olan Falih Rıfkı Atay ile ilgili bir belirlemesinde şöyle diyordu:

"Falih Rıfkı, Doğu Anadolu'nun mahrum bırakılmasının "Kürtler iyi şeyleri görür, hayatta böyle zenginlikler de varmış, diyerek

isyan eder" korkusundan kaynaklandığını söylüyor. Bu korkunun girdabına kapılan Fevzi Çakmak Paşa ile de inceden incede dalga geçerek yazıklanıyor. Şimdi yine kendi kendimize yazıklanıyoruz. Eğer Doğu'ya yatırımlar götürülseydi, Doğu ile Batı arasındaki gelişmişlik farkı eşitlenseydi bu Kürt sorunu da çıkmazdı"...(Milliyet, 21.8.1989).

Aslında, gerek Celal Bayar'ın daha 1936'da ürkek bir üslupla dile getirdiği hususların, gerekse Necati Doğru'nun 1989'da Falih Rıfkı'ya atfen dile getirdiği eleştirilerin kaynağı, 1925'te ikame edilen Şark Islahat Planı'dır. Çünkü bugün yaşadıklarımız, "Kürt politikası"nın esaslarını belirleyen sözkonusu Planın kaçınılmaz sonuçlarıdır...

ANADOLU KÜRTLERİ ÜZERİNE BAZI NOTLAR

2003 yılında yayımlanan *Şarktan Her Zaman Güneş Doğmaz - Orta Anadolu Kürtleri* kitabımın yayımlanmasından sonra bazı kaynaklar yeniden dikkatimi çekmiştir. Okuyucuyu bu kaynaklardan haberdar etmenin önemi ortadadır. Görüldüğü gibi *Orta Anadolu Kürtleri Bibliyografyası* gündün güne zenginleşmektedir. Bu kaynaklar yöreye yapılan Kürt sürgünlerine ilişkindir. Orta Anadolu Kürtleri konusunda yeni kaynak ve çalışmalara değinen bu yazı ve notlarımızın temel amacı; bu alandaki literatürü merak eden okuyucu kitlesinin ilgisini sıcak tutmaya yöneliktir.

BİR ADA HİKAYESİ VE SÜRGÜN KÜRTLER

Dört kitaptan oluşan ve 1998 yılında birinci kitabı yayımlanan *Bir Ada Hikayesi* adlı dev dizi veya dörtlü (yaklaşık 1600 sayfa), Yaşar Kemal'in daha önceleri çıkan *İnce Memed* ve *Kimsecik* romanlarından sonra en kapsamlı romanlarından birisi sayılabilir. Roman 1922 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde meydana gelen mübadele olayını ve bu yılları anlatıyor. Ahali değişikliğine göre Yunanistan'daki Türkler Türkiye'ye, Türkiye'deki Rumlar da Yunanistan'a göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu mübadele sürgünleri 1,5 milyon Rumu 510 bin Türkü, yani yaklaşık olarak 2 milyon insanı ilgilendirmiştir. Roman böyle kapsamlı bir sürgün olayına, yaşanan zorluk ve acılara dikkatleri çekmektedir.

Bir Ada Hikayesi, yerlerinden sürgün edilen milyonlarca insanın başından geçenleri anlatır. Romanın birinci kitabı *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*, ikinci kitabı *Karınca'nın Su İçtiği*, üçüncüsü *Yanyeri Horozları* adıyla çıkmış. Dördüncü kitap da *Çıplak Deniz Çıplak Ada*'dır.. Roman genel olarak sürgün olgusunu tüm çıplaklığıyla ortaya sermektedir, bu bakımdan Orta Anadolu Kürtleri ile ilgili araştırmalar konusunda önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Bir Ada Hikayesi genel başlığını taşıyan romandaki olaylar *Karınca Adası* veya Rumca *Mirringi* denilen bir adada geçiyor. Yüzyıllar boyunca burayı kendilerine yurt edinmiş Rum ahali göçe zorlanır ve ada tümüyle boşaltılır. Rumlardan boşalan evlere bir yandan Yunanistan'dan gelen Türkler, diğer yandan Birinci Dünya Savaşı sırasında Anadolu'da yaşanan zor koşullar nedeniyle evsiz-barksız kalan ve ortalıkta sürünen insanlar gelip yerleşir.

Romanda yer alan olayların arka planında Birinci Dünya Savaşı vardır. Sarıkamış yöresinde yaşanan yenilgi, doksan bin civarında askerin çetin kış koşullarına dayanmayarak donması, yaşanan açlık ve sefalet, hastalıklar ve en önemlisi de savaşın beraberinde getirdiği yoğun korku romanının tümüne hakim oluyor. Savaş geride kalan insanlar üzerinde büyük bir şok etkisi yaratmış ve insanlar kaçacak bir sığınak peşine düşmüşlerdir.

Adaya gelenlerin anlattıkları öyküler hep savaş ve yıkım üzerinedir.

Adaya gelen göçmenler arasında her milletten olduğu gibi Kürtler de bulunmaktadır. *Bir Ada Hikayesi* adlı romanda Kürtlere ilişkin hikayeler iki biçimde karşımıza çıkar. Bunlardan bazıları bu adaya gelen Kürtlerin kendi anlattıklarıdır. İkinci kısım hikayeler de buraya gelen başka milletten insanların savaş sırasında tanıdıkları Kürtler hakkındaki anlatımlarından oluşmaktadır. Bu anlatıcılardan bazıları Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları Doğu cephesinde süren savaşa katılmış askerlerdir ve Kürtlerle yakın ilişkileri olmuştur.

Yaşar Kemal *Karınca'nın Su İçtiği* adlı ikinci kitapta Kürtlere daha fazla yer ayırır. Yaşar Kemal bu romanda bize kuşların padişahı olarak bilinen büyük Kürt dengbeji Fekiyê Teyran'ı tanıtır. Romanın yaklaşık 40 sayfası Fekiyê Teyran'a ayrılmıştır.¹ Ayrıca önceleri Ruslara esir düşen daha sonra bir yolunu bulup Karstan kaçan Baytar Cemil'in öyküsü anlatılır. Romanda sözü edilen Vanlı Baytar Cemil, savaşa katılmış ve tam donmak üzere olduğu bir sırada Kürtler tarafından kurtarılmıştır.

Yazarın Van hayranlığı *Karınca'nın Su İçtiği* romanda da sürer. Bu bölümde Van'da süren eski Kürt-Ermeni dostluğuna geniş yer verilir. Çaldıran yakınlarındaki Kürt göçerler, kıyımdan, kıyımdan kurtulan Ermeni kardeşlerine kucak açarlar ve onları ölüm pahasına da olsa koruyacaklarına dair ant içerler.²

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında meydana gelen olaylar insanları büyük ölçüde huzursuz etmiş ve insanlar arasındaki gelecek endişesi artmaya başlamıştır. *Karınca'nın Su İçtiği*'nde Anadolu'da yaşanan kitlesel göçlere değinilir.

Romanın bir yerinde başta Baytar Cemil olmak üzere bazı Kürtlerin Anadolu'nun her yerine göç ettiği ve Karınca Adası'na ulaşmadan önce Orta Anadolu'yu da keşf ettikleri görülür:

"Baytar adadan ayrıldıktan sonra çok dolaşmış, iki at eskitmiş, üçüncüsüyle de buraya dönebilmişti. Vanlıların göçü Konya'ya, Manisa'ya, İzmir'e kadar inmişti, oraları dolaştı, çok Vanlı, Muşlu, Erzurumlu, Bitlisliyle karşılaştı. Anasını, babasını, nişanlısını bir türlü bulamadı. Belki Vana dönmüşlerdir, diye düşündü. Konya'da askerden dönmüş bir kapı komşusu subayla karşılaştı, o da anasını, babasını, kardeşlerini, akrabalarını bulamamış, son umudu gitmediği Konya'daymış, burada da bulamamış."³

Fırat Kan Akıyor Baksana, *Karınca'nın Su İçtiği*, *Tan Yeri Horozları*, *Çıplak Deniz Çıplak Ada* adlı dört romandan oluşan ve *Bir Ada Hikayesi* genel başlığıyla kaleme alınan bu yapıtta, ezilen, horlanan ve küçük görülen topluluklara yönelik baskılar sürmektedir. Zalimlerin mazlumlara savaş ilan ettiği *Bir Ada Hikayesi*'nde değişik birçok etnik topluluğun temsilcilerinden Kürt, Çerkez, Rum, Ermeni... kendilerine dayatılan bir tarihi benimsemedikleri ve eski yurtlarına tekrar dönmek istedikleri görülmektedir. Romanda sürgün olayı mahkum edilir ve insanlık dışı bulunur: "*Bir insanı toprağından koparıp atmak, onun yüreğini koparıp atmak gibi acı...*"⁴

MAVI SÜRGÜN

Batıya sürgün edilen Kürtlerden bir kısmı Aydın ve köylerine sürgün edilmişlerdir. Bu yöredeki Kürt varlığı konusunda bazı ayrıntılı bilgiler veren yazar Müslüm Yücel, bir incelemesinde Ağrı ve Dersim'den bu yöreye sürgün edilen bazı Kürtlerin öyküsünü ele almaktadır. Bu sürgünler Yaşar Kemal'in

yukarıda sözünü ettiği ve 1922 yılında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi (değiş tokuş edilmesi) sırasında meydana gelmişlerdir. Müslüm Yücel'in Rum sürgünlerinin izlerini sürdürdüğü bu çalışmasında, örneğin Didim'in bir köyüne (Akbük) sürgün edilen Zilanlı Kürtlere rastlıyoruz:

"Akbük Didim'e bağlı eski bir Rum köyü. Ama Rumlar bu köyden göç ederken buraya ayrı bir halkın ezik insanları getirildi: Kürtler. Nerden mi geldiler? Elbetteki günlerce dereleri kan akan Zilan'dan. Serhat illerinin en güzellerinden olan Van'da, denklerini bir gece yarısı birleştirip, süngülerin gölgesinden, kendi topraklarından koparılarak sökün edildiler. Rumlarsa bu toprakları 1922'de terk ettiler. Aynı tarihlerde buraya Kürtler yerleştirildi. Kürtler bu göç sırasında 20 aile olarak Akbük'e yerleştirildiler. Şimdi bu köyde ne Rumlar ne de Kürtler yaşıyor, yalnızca Türkler var. Herkes Türk burada. Peki ama şimdi Zilan'dan Akbük'e sürgün getirilen Kürtler ne yapıyorlar? Siyasi olarak nerede duruyorlar? Geçimleri ne ile? Bu soruların yanıtlarını almak için Akbük'e iniyoruz. Akbük'ü görmeden burası kafamızda mütevazi bir köy gibi beliriyor. Sonra Akbük tabelasının yanında başlayan villalar burasının bir köyden çok bir ilçe olduğunu ispatlıyor. Her şey 1990'dan sonra olmuş. Sanayi geniş kollarını Akbük'e açmış, eskiden zeytin ağaçlarıyla ünlü Akbük şimdi villalar diyarı oluvermiş. Akbük'ün Belediye Başkanı Halil İbrahim Şam, Zilan'dan sürgün gelenlerden biri. Eskiden muhtar iken, şimdi DYP'den Belediye Başkanı. Akbük'te yaşlılar Kürtçe biliyor, gençler ise Türkçe konuşuyor. Yönetim Kürtlerin elinde, ama bu Kürtler Kürtlüklerine çok meraklı değiller. Hatta her konuda konuşma merakları yüzlerine vuran Akbükler, Kürtlük bahsini bile açmak istemiyorlar. Bu yüzden Akbük'le ilgili ilk bilgileri, Muş

Malazgirt'ten 1991'den bu yana mevsimlik işçi olarak gelen Hasan Kaya'dan alıyoruz. Kaya, Akbük'e Zilan'dan sürgün gelenlerin bugün yönetime sahip olduklarını belirterek, çoğunun burjuva partilere oy verdiklerini söylüyor. Kaya konuşmasının devamında, Zilan'dan sürgün gelen ve şimdi artık Akbüklü olan bu Kürtlerin kendi aralarında zaman zaman ana dillerini konuştuklarına dikkat çekiyor. Akbük'te yaşlılar Kürtçe'yi ayakta tutan birer çınar gibiler, ama kendilerinden başka kimseye gölgelerini bile veremiyorlar. Genelde birbirlerinden kız alıp veren Akbüklülerin dışarıya kız alıp verdikleri de oluyor. Öte yandan Akbük 10 yıldır sürekli büyüyor. Şimdilerde 10 binin üzerinde nüfusu bünyesinde barındıran Akbük'ün sosyal coğrafyası parsellenmiş durumda. Denize yakın yerlerde yabancılar oturuyor. Yabancı dediklerimiz Ankara, Adana vb. yerlerden gelenler. Akbüklü Kürtler Turizmle ilgileniyor. Arsalar ateş pahası ve arsaların metrekaresi 5 milyona kadar gidiyor. Ama bu arsalarından Akbüklü Zilan sürgünleri faydalanamıyorlar. Çünkü, önceleri zeytinlik olan bu arsaları Akbüklüler kibrit fiyatına satmışlar. Müteahhitler ise, buralara asker gibi villa diziyorlar. Kürt illerinden gelen gençler bu inşaatlarda "ucuz işgücü olarak" çalışıyorlar. Zilan'dan sürgün edilenlerin torunları ise, bu inşaatlarda çalışanlara "Kürtler" diyorlar".⁵

BAŞKENT ANKARA KÜRTLERİ

Başkent Ankara'nın merkezinde yaşayan Kürtlerin buraya göç öyküsü şimdiye kadar dile getirilmemiş. Kürtler ne zamandan beri Ankara şehir merkezinde yaşamaktadırlar? İlk Kürtler ne zaman Ankara'ya gelmişlerdir? Bu soruların yanıtı şimdiye kadar verilmiş değildir. Ama konu incelemeye değerdir.

Mehmet Kemal anılarında Alişan Bey adlı bir Kürt beyi konusunda ilginç bir öykü anlatır. Alişan Bey belki de Ankara şehir

merkezine ilk yerleşen Kürtlerden birisidir ve adı Ankara Kürtlerinin tarihi yazıldığında önem kazanabilir:

"Belleğimi yokluyorum da, çok eskiden tanyorum gibi geliyor. İlkokuldan filan...Ben ilkokulu İstiklal'de okudum. Yahudi mahallesinin üstünde, Samanpazarı'nın altında. Alişan Bey'in eski konağı derlerdi. Alişan Bey'in gerçekten konağı mıydı, değil miydi iyi bilmiyorum. Alişan Bey bir Kürt beyi...Oldukça da zengin....Eski salnamelerde adı var mıdır, yok mudur, eskilerin bilenlerine sormalı. Şair Dertli'yi korumuş. Dertli de, tutmuş Bey'in bacısına aşık olmuş. Sen bir gariip çingenesin, nene gerek gümüşlü zurna... Yani beyin bacısını sevme...Duyulunca bir temiz dövmüşler. Sonra da Ankara'dan sürmüşler. Bey konağını Cumhuriyet'ten sonra okul yapmışlar, adını da o dönemin moda kelimelerinden 'İstiklal' koymuşlar. Okulların adı, Cumhuriyet, Gazi, Anafartalar, Sakarya olurdu"⁶

Mehmet Kemal anılarında ayrıca Ankara'da yaşayan Kürt Rüstem'den söz eder ve kabadaylığına değinir. Çıkan bir kavgadan sonra babası sürgüne gönderilir.

Mehmet Kemal anılarında Ankara şehir merkezinde yaşayan bazı Kürt tiplerini de anlatır. Bu tiplerden bazıları o yıllarda Kürdün Meyhanesi adlı mekanda çalışmaktadırlar. Sahibi Mehmet, çalışanlardan Mustafa ve Hafız'ın Kürt şivesiyle konuştuklarını belirtir. Meyhaneyi işletenin Kürt kökenli olmasından dolayı bu adı alan meyhane 1960'lara kadar var olmuştur. İşleri bozuldukça veresiyeyi kesen Mehmet'ten Kürt Mehmet diye söz eden yazar, bazen de Kürdün Meyhanesi'ni Kürt Mehmed'in Meyhanesi olarak adlandırır. Hatta bu meyhaneyi bir yerde "Kürt'te içiliyordu" biçiminde tanıtır.

Mehmet Kemal anılarında Ankara'da "Kürdümsü bir yüzü olan" Cahit Sıtkı Tarancı ile buluşmasına da değinir.

Ankara'da yıllar önce kurulan Anadolu Kulübü gibi bir buluşma yeri olan Kürdün Meyhanesi'nden söz eden başka yazarlar da vardır. Fakir Aksoy ayrıca bu konuda bir de kitap yazdı.⁷ Özellikle 1944-1960 yılları arasında Ankara'da yazarların uğrak yerlerinden birisi olan Kürdün Meyhanesi adlı mekanda buluşan birçok yazar, burada ilk kez Ankara Kürtleriyle tanışma olanağına kavuşmuşlardır.

Ankara'nın tanınmış simalarından olan ve Kürt Ahmet lakabıyla tanınan Ahmet Turgut'un öyküsü de oldukça ilginçtir. Haymana'nın Yenice köyü Kürtlerinden olan Ahmet Turgut ayrıca Ankara'nın sayılı zenginleri arasında sayılmaktadır. Haymana Kürtleri her zaman Orta Anadolu Kürtleri açısından büyük bir önem taşımaktadır. Babası Kürt Ahmet'in izinde yürüyen oğlu Özdemir Turgut ekonomik ağırlığı yanında zaman zaman politik alanda da etkili olmaya çalışır. Özdemir Turgut babası Ahmet Turgut'a niçin Kürt Ahmet denildiğini şöyle açıklar:

"...Kimse için kötülük düşünmeyen, yapıcı, iyiliksever biri. İçkisi, sigarası yoktur. Sabıkası da yoktur. Yeraltı dünyası denince bunun içine ne giriyor bilmiyorum; ama bunu kesinlikle kabul etmiyoruz. "Kürt Ahmet" lakabı ailemizin 200 yıl önce Doğu'dan gelmesinden dolayı..."⁸

Aynı röportajda Özdemir Turgut'un Ankara'daki çocukluk ve gençlik yılları hakkında da şu açıklamalar yer almaktadır:

"Turgut, bütün milletvekili adayları içinde "en Ankaralı" kendisini görüyor. Haymana'da 1955 yılında doğduğunu, Altındağ ve Gülveren'de, gecekondu mahallelerinde büyüdüğünü anlatıyor; "Zaten o zaman Altındağ'dan başka Ankara da yoktu" diyor. Çocukluk yıllarında arkadaşlarına "biraz fazla takıldığı için", okulu

birakıyor. Ortaokul ve lise diplomasını dışardan bitirme sınavları ile alıyor. Şimdi okumadığına pişman. Bu nedenle iki oğlunu Amerika'da eğitime göndermiş, küçük kızını da özel bir okulda okutuyor. Okulu bıraktıktan sonra akrabalarının yanında çalışmaya başlayan Turgut, babası gibi 18 yaşında geldiğinde evleniyor. Gelin, annesinin önerdiği, dayı kızı. Bu genç yaştaki evliliği nedeniyle bugün 44 yaşında ve torun sahibi olmaktan büyük haz duyduğunu söylüyor. Kendi işini 18 yaşında Et Balık Kurumu'nda toptancılık yaparak kuran Turgut, daha sonra işleri büyütüyor, demir ticareti, inşaat malzemeleri pazarlaması, kağıt toptancılığı, kafe işletmeciliği gibi alanlara yatırım yapıyor. 1981 yılında, Türkiye'nin ilk buz pateni tesislerini Kurtuluş Parkı içinde kuruyor. Ansera İnşaat'ın sahibi. Ansera, Portakal Çiçeği Vadisi'nde 148 dükkan ve 2 sinema salonlu iş merkezi inşaatını sürdürüyor... Turgut, seçim bölgesi olarak Haymana, Bala ve Polatlı ilçelerinde çalışıyor. Ailesinin dahil olduğu Şıhbızın aşiretinin bu bölgede yerleşik olduğunu ve ANAP'ın oylarını en az 30 bin arttıracığı iddiasını ortaya atıyor..."⁹

KONYA SÜRGÜNLERİ

Kürt şahsiyetlerinden Hacı Musá'nın ailesinden bazıları 1926 yılından sonra Konya'ya sürülmüşlerdir. Hacı Musá'nın torunlarından Salih Mirzabeyoğlu tartışmalı romanında kısaca bu sürgüne değinir. Salih Mirzabeyoğlu, Hacı Muammer Bey'in oğlu, Hacı Muammer Bey İzzet Bey'in, İzzet Bey de Mutkî Aşireti Reisi Hacı Musa Bey'in oğludur. Yazar Salih Mirzabeyoğlu'nun dedesi olan İzzet Bey'in başı bilindiği gibi askeri güçler tarafından kesilmiş daha sonraları aile üyelerine gösterilmiştir. Nuri Dersimi daha sonraları yazmış olduğu *Dersim Tarihi* adlı kitabında bu kesik başların fotoğrafını da yayınlamıştır. Bu acı olaylardan sonra aile üyeleri Konya'ya

sürgün edilmişlerdir. 1950 yılında doğan Salih Mirzabeyoğlu ise; Kürt çevreleriyle ilişkisini kesmiş, aşırı İslamcı ve Türkçü kesimlerle birlikte hareket etmiş, hatta lider kadroları arasında yer almış ve sonunda tutuklanmıştır. Yaklaşık olarak 40 üzerinde kitap kaleme almıştır. 1991'de yayımladığı *Tilki Günlüğü* adlı altı ciltlik romanında bu sürgün yıllarını anlatır:

"Bizim aile, babaannem, babam ve halam, Muştan Konya'ya mecburi iskânla sürgün geliyorlar... Şanlı Hamidiye Paşa'nın kızı ve namılı İzzet Bey'in hanımı Hanife Hanım, yani babaannem, biri bir diğeri üç yaşındaki iki çocuğu ve sürgüne yollanan diğer yakınları ile Konya'da... Basiretli ve hakim tarafıyla, çevresindeki kadın ve çocukların, onun tedbirine bakan bir yanı var!..."¹⁰

Kaynaklarda Konya ve yöresine sürgüne gönderilen birçok Kürdün öyküsü yer almaktadır. Bunlardan birisi de Yılmaz Güney'dir. Sanatçı 1956 yılında yayımlanan bir makalesi nedeniyle yargılanır ve hapis cezasına çarptırılır. Uzun bir zaman sonra 1961 yılında 18 ay hapis ve 1962 yılında 8 ay Konya'da sürgüne gönderilir. Yılmaz Güney anılarında Konya'daki bu sürgün günlerini şöyle anlatır:

"1961 Mayıs'ında cezaeviyle tanıştım. 1962 Aralığı'nda cezam bitti. Muhafazkarlığıyla ünlü Konya Şehrine sürgüne gönderildim. Konya sınırlarından çıkamazdım. Her akşam polise imza vermeliydim. En çok imzayı polis defterine attım, tam 180 defa...1968'de askere gittim. 1970 Nisan'ında döndüm. Hayatımdan çalınan iki yıl".¹¹

Okuyucularıyla buluşmak için Konya'ya giden yazar Murathan Mungan bu gezisini anlattığı bir yazısında Yılmaz Güney'in bu sürgün günlerine değinir:

"Umut Kitapevi'nin sahibi fotoğraflar

çeken, öyküler yazan Zeki Oğuz, kitaplarını imzalayıp veriyor bize. Yılmaz Güney'in Konya'daki sürgün günlerine ilişkin anılarının konu edildiği Dolavlı Yılmaz Güney kitabının kapağındaki bana hüznü veren resme dalıp gidiyorum. Çocukluğu taşrada geçenlere Yılmaz Güney'in ne ifade ettiğini iyi bilirim".¹²

KÜRTLERİN KUZEYİ KEŞFİ

İskandinavya ülkelerinden Danimarka, İsveç, Norveç ve Finlandiya'ya göç etmiş olan Orta Anadolu Kürtleri konusu araştırmacı ve yazarların ilgisini çekmeye devam ediyor. Türkiye'nin tam merkezinden gelen ama Kürt olan bu topluluğun İskandinavya macerası günümüze kadar sürmüştür ve uzun bir geçmişi vardır. Bu göç yakın bir zamanda 40 yılını dolduracaktır. Her muhacir Kürtte olduğu gibi onların kimlik arayışları yoğundur. Zaman zaman iki arada bir derede kalan bu Kürtler, kendilerine dayatılan farklı kültürleri hem yaşamak hem de dışlamak gibi zor bir durumla karşı karşıya kalmışlardır.

Sosyal Antropoloji Enstitüsü'nde çalışmalarını yürüten Minna Hynninen Konya yöresinden Norveç'e göç etmiş olan Kürtlerin kimlik sorunları konusunda bir araştırma yürütmektedir. Araştırmacı, *Kürtler, Türkler, Kürt Türkleri veya Türk Kürtleri* adlı bu tezinin hazırlığı sırasında Konya yöresindeki bazı Kürt köylerini de ziyaret etmiş onların anlatımlarını kaydetmiştir. Böylece Danimarka ve İsveç'ten sonra Norveç'te yaşayan Orta Anadolu Kürtleri de araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır.¹³

Uzun yıllardır İsveç'te yaşayan ve Konya'nın Altılar köyünden olan Altun Başaran'ın yaşam öyküsü kitap haline getirildi. Kitabın sonunda Altılar üzerine kaleme alınmış uzun bir tanıtım yazısı da bulunmaktadır. Yahudi

kökenli İsveç yazarlarından Annika Thor sonsöz adlı bölümde geçen yıl bu köye Altun Başaran ile birlikte yaptığı geziden edindiği izlenimleri ve gözlemlerini anlatmaktadır. Kitap, Altun Başaran ve Annika Thor ile birlikte hazırlanmış, iki yazarlı bir kitap olarak da düşünülebilir. Kitap İsveç'in en büyük yayınevlerinden Bonniers tarafından çıkarılmıştır. Kitabın adı *Altun'un Üç Yaşamı-Anadolu'dan Alby'ye* olarak saptanmıştır. Bilindiği gibi Stockholm'ün Alby ve benzeri semtlerinde bazı Orta Anadolu Kürt kolonileri bulunmaktadır.¹⁴

İsveç'e göç etmiş olan Kululular konusunda yayımlanan iki çalışmadan da söz etmek gerekir. Ahmet Samancı'nın yazdığı *Kululular Kuzeyde de Ölürler* adlı romanında Kulu'da yaşayıp, Avrupa'ya gitmek isteyen bazı işçilerin yaşamı anlatılır. Bilindiği gibi Kulu ve çevresinden değişik ülkelere göç eden büyük bir işçi kitlesi bulunmaktadır. Romanda İsveç'e gelenleri karşılayanlar arasında örneğin Kürt Bayramın Hacı Hüseyin de bulunmaktadır.¹⁵ Kululular konusu Tekin Sönmez'in kaleme aldığı *Batı Rüyası Okulu: Kulu* adlı bir çalışmada da ele alınır. Kitabın bazı yerlerinde Kulu'da yaşayan Kürtler ve Türkler arasındaki karşılıklı kültürel etkileşime dikkatler çekilmiştir.¹⁶

SONUÇ

Yakın bir dönemde Yenice köyü konusunda yayımlanan bir çalışmada çok yararlı bilgiler yer almaktadır. Enver Yurtdaş, Hamdi Çeker ve Faik Coşkun tarafından beş yıllık bir çalışma sonucunda hazırlanan bu monografide Yenice köyünün belli başlı kabileleri ve önemli aileleri tanıtılır. Birçok insanı dinleyerek ve öykülerine kulak vererek sabırlı bir işe girişen yazarların hazırladığı *Dünden Bugüne Yenice ve Şeyhbızınlar* adlı bu çalışmada birçok

fotoğraf da yer almıştır.¹⁷ Sonuç olarak diyebiliriz ki Kürtlerin tarih yazımında son derece önem taşıyan bir sözcük vardır: *yazı*, *yazı*, *yazı!* Yazıdan söz açılmışken İsveç'te yaşayan Abdullah Kaya'nın kaleme aldığı *Gözlük* adlı öykü kitabından¹⁸ ve Abdullah Doğan'ın yazdığı *Gülizar* adlı romandan¹⁹ da söz etmemiz gerekiyor. Abdullah Kaya'nın öyküleri için Dilşad Nûdem'in kaleme aldığı önsözde de belirttiği gibi yeni süreçte Orta Anadolu Kürtleri arasında "yeni haberciler" in çıkması son derece sevindiricidir.

Orta Anadolu Kürtleri bellek ve anılarını kağıda dökerek hep kül olan tarihlerine ışık tutabilirler. Hafızları onlar için büyük bir imkandır. Kişilerin kendisi bu zahmete katlanmayabilir ama başkalarına anlatabilirler. Bunu sadece tarihi belge veya araştırma olarak sunmaları da gerekmiyor, bir öykü olarak anlatabilirler. Her insanın anlatabileceği bir öyküsü vardır. Kürtlerin de anlatacakları öyküleri vardır. Kuşaktan kuşağa nakl edilen bir mirastan Orta Anadolu Kürtleri niçin nasiplerini almasın.

Dipnotlar

¹ Yaşar Kemal, *Karınca'nın Su İçtiği*, s. 335-374.

² Yaşar Kemal, *Karınca'nın Su İçtiği*, s.136.

³ Yaşar Kemal, *Karınca'nın Su İçtiği*, Adam Yay., 2002, s.173.

⁴ Yaşar Kemal, *Fırat Kan Akıyor Baksana*, s.85

⁵ Müslüm Yücel, *Mavi Sürgün*, Evrensel 2/10. 2001

⁶ Mehmet Kemal, *Acılı Kuşak*, De Yay., 1977, s.127.

⁷ Fakir Aksoy, *Kürdün Meyhanesi*, Can Yayınları, 2000.

⁸ aükrü Küçükhasan: *Kürt Ahmet'in oğlu Özdemir Turgut, Ankara'da ANAP'ın ikinci bölge adayı*, Hürriyet 4/4. 1999.

⁹ aükrü Küçükhasan: *Kürt Ahmet'in oğlu Özdemir Turgut, Ankara'da ANAP'ın ikinci bölge adayı*, Hürriyet 4/4. 1999.

¹⁰ Salih Mirzabeyoğlu, *Tilki Günlüğü*, 1991, İBDA Yay., cilt 1, s.383.

¹¹ www.yilmazguney.net/hayati/

¹² Murathan Mungan, *Arada Bir İstanbul'da Şahane Cumartesi*, Milliyet İnternet - Kültür ve Sanat 13/6. 2002.

¹³ Sosyal Antropoloji Enstitüsünün İnternet Tanıtım Sitesi.

¹⁴ Altun Basaran & Annika Thor, *Altuns tre liv-Från Anatolien till Alby*, Bonniers, 2003.

¹⁵ Ahmet Samancı, *Kululular Kuzeyde De Ölümler*, Stockholm, Författares bokmaskin, 2000, s.219.

Ahmet Samancı, *Kululular Neden Ağlıyor*, Stockholm , Författares bokmaskin, 2002

¹⁶ Tekin Sönmez, *Batı Rüyası Okulu: Kulu*, Media, 2002, İstanbul, s.132-133.

¹⁷ Enver Yurttaş & Hamdi Çeker & Faik Coşkun: *Yenice ve Şeyhbızınlar*, Haymana, 2003.

¹⁸ Abdullah Kaya, *Gözlük*, Still-Offset AB, 2001.

¹⁹ Abdullah Doğan, *Gülizar*, Ütopia Yay., 2002.

KAŞUB HALKI?

Kaşub adını hiç duydunuz mu? Bu adı taşıyan halkın nerede, nasıl yaşadığını biliyor muydunuz?

Sanmıyorum. Ben ilk defa Kaşub adını, Nobel edebiyat ödülü sahibi tanınmış Alman yazarı Günther Grass'tan duymuştum. Grass, Frankfurt Kitap Fuarı'nın birkaç yıl önce Yaşar Kemal'e verdiği kitap ödülü vesilesiyle yaptığı konuşmada kendisinin de Yaşar Kemal gibi azınlık mensubu Kaşub olduğunu belirtmişti.

Bilindiği gibi Grass Polonya'nın Danzig kentinde dünyaya geldi. Konu ile ikinci kez bir iş arkadaşımın Kaşublularla ilgili bir makalenin yer aldığı dergiyi bana göstermesi ile karıştım. Bu arada iş arkadaşımın kendi tanımı ile "Çeyrek Kaşub" olduğunu da öğrenmiş oldum.

Yazıyı okuduktan sonra "ezilenlerin birbiri ile dayanışması gereği" tercüme edilip Birnebn'da yayınlanmasının yararlı olacağını düşündüm.

Okuduğunuzda, yazıda yer alan kimi tartışmaların, bu tartışmalarda sarf edilen sözlerin ve sergilenen anlayışların sizlere yabancı gelmeyeceğinden eminim. Kiminiz belki de "Biz bu filmi görmüştük" söylemine benzer şekilde "Biz bu yazıyı daha önce okumuştuk" diyebilecektir. Almanca ve Polonca yayımlanan "Dialog" adlı derginin 65. sayısında yayınlanan bu yazının Almancadan çevirisini sizlere sunuyoruz. İlgili ile okuyacağınızı umuyoruz

Nuh Ateş

Yanlış tepki ve anlamalara yer vermemek ve genel olarak özellikle Kaşub dilinin gelişimi bakımından, Polonya'da mevcut olan olumlu gelişmeyi tehlikeye sokmamak için uzun bir süre "Kaşub Halkı" kavramının kullanılmaması için özen gösterildi. Ancak 2002'de yapılan "nüfus sayımı" ile çok şey değişti. Kaşub kamuoyunun bir kesimi kendi kimliği ile yüzleşmek zorunda kaldı.

Başta Kaşub diliyle yayın yapan "Odroda" (Yeniden Doğuş) dergisinde ve bu derginin virtüel konuşma forumunda yoğun tartışmalar yaşandı. Bu tartışmalarda ve başka platformlarda sıkça ve açıkça Kaşub halkından bahs edildi.

Buna karşın "etnik grup" tanımlamasına karşı çıkılıyordu. Bu kavram moda bir tanımla "kırsal geleneklerin, halk dansları ve müziği

ile sınırlı olan etnoğrafik bir atraksiyonu" olarak algılanıyordu. Polonya Halk Cumhuriyeti 1989'a kadar Kaşubluları böyle görmek istiyordu. "Odroda" dergisinin bir çok okuyucusunun düşüncesine göre bu politikasında kısmen de olsa başarılı olmuştu.

Ancak Kaşublular "folklorik bir atraksiyon" olmadıkları gibi daha fazlasına layıktırlar. Polonya'da doğmuş ve Polonya halkına değil de başka bir halka mensup olma söylemi günümüz Polonyasında -en hafif deyişle- şaşırtıcı geliyor, daha katı bir deyişle kötü amaçlı dış güçlere hizmet etmiş olmakla eş değerli görülüyor.

Polon çocukları tarih dersinde ataları Polonca konuştu diye Prusyalılar tarafından dövüldüklerini öğrenebiliyorlar. Buna

karşın örneğin bölgesel eğitim derslerinde Kaşub çocuklarına anne ve babalarından öğrendikleri dili konuştular diye dövüldüklerinden kimse bahs etmiyor. Bundan ötürü de deniliyor ki hoşgörü sözcüğü Polonya'ya bugün bile yabancı bir kelime. Kaşubların etnik açıdan Polon olmadıklarının altı her zaman çizildi. Ancak sahip oldukları Polonya vatandaşlığından ötürü Polon(anayasaPolon)olaraksayılageldiler.Bu anlayışa göre Kaşubların etnik azınlık olarak kabul edilmeleri gerekir. Ancak bu kavrama hukuki açıdan bakıldı ve buna göre de sadece ulusal (Alman, Ukranyalı vs.) ve etnik (Lemken, Roman vs.) azınlıklar bazı haklara sahip bulunuyorlar. Kaşublar bugün bile yasal açıdan bu kategoriye ait değiller ve adı geçen azınlıklara tanınan haklardan yararlanamıyorlar. Ayrıca etnik grup kavramının, sosyolojik açıdan anlamlı da olsa, yasal açıdan yetersiz kaldığı vurgulanıyor.

Kaşublar kendilerini, Polonya Cumhuriyeti'ne ve halkına güçlü duygularla bağlı görüyorlar. Bundan ötürü de kendilerini sadece "etnik grup" olarak tanımlıyorlar. Bu sözleri, Kaşubların en güçlü ve elli yıldan beri var olan örgütü "Zrzeszenie Kaszubsko Pomorskie" (ZK-P)' nin başkanı nüfus sayımından önce söylüyordu. Ama, ZK-P nin bölge başkanı Thorn Kaşub olma hakkı tanınmalıdır diye karşı çıkıyordu. O, kaşubların nüfus sayımında "mensub olduğunuz halk ?" sorusuna "Kaşub" olarak cevap verme çağrısında bulundu.

Bu durum ZK- P yönetiminin sert tepkisine, "duygusal" aynı zamanda "ilginç" tartışmalara yol açtı. Bunu "Kaşub halkının varlığına inanıyorum" ve "tartışmadan çekinmemeliyiz" başlıklarını taşıyan yazılar izledi. ZK-P' nin resmi görüşü: "Nüfus sayımında Kaşub diline mensubiyetin söylenmesi, ancak mensub olunan halk sorusuna ce-

vap olarak Polon yazılması" biçimindeydi. Bunun yanısıra tüm Kaşublar adına kamuoyuna yönelik olarak, Kaşubların kendilerini Polon olarak gördüklerini ileri sürüldü. Diğer taraftan ZK- P'nin ileri gelenleri de daghil tanınmış Kaşublar "Kaşub halkı" nı savunuyordu. Ancak bunu açıkça dile getirmeye çekindikleri için sesleri pek duyulmuyordu.

Kaşub halkının konuştuğu dil temel alındığında, eski bir halk olduğu gerçeği bizzat Kaşubların çoğu tarafından bilinmiyor. Bunun sebebini Polonya Halk Cumhuriyeti'nin azınlık politikasında aramak gerekiyor.

Bu politik anlayış Kaşubça'yı bir lehçe olarak görmüş, onunla eğitim yapılmasına izin vermemiş ve kısmen de baskı uygulamıştı. Kaşubça'nın konumu 1989 sonrasında dil bilimciler arasında da hararetli tartışmalarayalaşmıştı.

Bir kaç yıldır da Kaşubça'nın kendi başına bir dil olduğu, Batı Sılav grubuna mensub olduğu ve edebiyat diline geçiş dönemini yeni geride bıraktığı gerçeği giderek kabul görüyor.

19.yyda, özellikletanınmış bir Kaşub olan Florian Ceynowa Kaşubların bir halk olduğunu ileri sürmüştü. Bu görüş, onun o zamanki Panslav eğilimi ve Rusya'ya olan sempatisinden ötürü ayrıca 20.yy da komünistlerin azınlık politikasından dolayı ilgi görmemişti.

Son bir kaç yıldır özellikle öğrenciler, gençler, yüksek eğitim almış kişiler ve toplumun elit kesimi hisedilir bir biçimde Kaşub halkından bahs ediyorlar. Devlet memuru olan veya kamualanında çalışan kesim ise halen buna karşı çıkıyor veya çekimser kalmayı yeğliyor.

Odroda dergisi sözünü ettiğim tartışmalar sonrasında nüfus sayımına kısa bir süre kala Kaşub halkına sorulan soruya Kaşub yazma konusunda binlerce el ilanı dağıttı. Bu eylem spontan bir biçimde, sayımdan bir kaç hafta önce gerçekleştirildi. Bu el ilanlarının sınırlı bir etkiye sahip olacağı belirtilirken tek tek

de olsa her çıkışın önemi özellikle belirtildi.

Bu çerçevede hareket eden Kaşublar, Polonlar tarafından "milliyetçi" olarak eleştirildi hatta damgalandı. Bazı Polon gazeteleri daha ileri giderek Polonya Halk Cumhuriyeti varlığının tehlikede olduğunu belirttiler.

Sayımın kısa bir süre önce ulusal ve yerel gazetelerin yazarları konuyu ele aldılar. Yazılanlar ise insana "geçmişte kalma" hissi verecek kadar geri düzeydeydi. Örneğin bir makalede yer alan şu cümlelere bakalım." Kaşubların amacı para. Onlar devlet fonlarından pay alabilmek için etnik bir azınlık olarak kabul edilmek isteniyorlar."

Aşırı ve aynı zamanda mide bulandıran bir başka yazı da "Tabaka- i Cumel" başlığı ile 7 Haziran 2002'de günlük "Dziennik Baltyaki" gazetesinde yayımlanmıştı. Yazının yazarı:"Nüfus sayımı ile Polonya'da yeni bir halkın doğacağını" ileri sürüyordu.

Yine benzer bir öngörüü falcı edası ile daha önceki bir yazısında ZK-P'nin Kaşubça'nın resmi olarak tanınmasını talep ettiği bir dönemde ileri sürmüştü.

Ona göre ZK-P bununla anayasaya ters düşmüş oluyordu. O, ZK-P yönetiminin Odroda dergisini açıkça ve kesin bir dille yermedikçe, Polonya'da İspanya'dakine benzer durumların ortaya çıkabileceğini ileri sürüyordu. Kaşubları Baskların ETA'sıyla aynı kaba koyarken, Kaşubça'yı bir lehçe olarak göstererek aklısıra dalga geçiyordu.....

Nüfus sayımı sonuçları ZK-P başkanı için beklenmedik bir sonuç değildi. Hatta sayımda 5.100 kişinin Kaşub olduğunu belirtmiş olmasını dahi abartılı bulmuştu. O, bunu sayım formlarında sadece "Men-sup Olunan Halk" sorusunu içermesine ama "Bölgesel Etnik Aidiyet" sorusunu iç-

memesine gösterilen tepkiye bağlıyordu.

Buna dikkatleri çekmek için bir çok Kaşub, "Men-sub Olduğunuz Halk" hanesine "Kaşub Halkı" yazdı. Bu arada özellikle kırsal alandaki konuşmalardan anlaşıldığı üzere Kaşubların büyük bir kesiminin bu tartışmalardan habersiz olduğunu belirtmek gerekiyor. Ayrıca sıkça "vatandaşlık" ile "men-sub olunan halk" arasında ayırım noktalarının belirgin olmayışı da bir gerçek. Tabi bu komünistlerin azınlık politikalarının izlerini ortaya koyan bir örnek olarak ortada duruyor.

Sayım sonuçları bu eylemin taraftarları arasında ne bir hayal kırıklığı ne de aşırı bir iyimserliğe yol açtı. Nüfus sayımı zayıf da olsa bizim bir halk olduğumuzu gösterdi yönündeki görüşler Odroda dergisi redaksiyonu tarafından dile getirildi.

Her şeye rağmen nüfus sayımının küçük bir kazanımı oldu. Kaşub dilini neredeyse ölmüş bir dil olarak gören bazı bilim çevrelerinin ve pek çok yerli yabancı basının aksine 50 bin kişi ana dilinin Kaşubça olduğunu ifade etmişti. Diğer yanda bu sayının çok düşük olduğu ve gerçeği yansıtmadığı asıl sayının ise bunun iki üç katı olabileceği konusunda tüm Kaşub kurumları hem fikirler.

Açıklamalara göre asıl sevindirici olanın Kaşubların ilk kez kendilerini "halk" olarak tanımlamış olmalarıdır. Onlar eski Batı Sılav olan Pomoron'ların devamıdır. Onların en belirgin farklılığı tümnden gelişmiş Kaşubça dilineö zengin çok yönlü bir edebiyata sahip olmalarıdır. Ulus olma bilincinin tüm koşulları olmasına rağmen Kaşublar bu güne dek bu yöne yönelmediler.

Onlar bu yola girmeli mi ?

2004 YEREL SEÇİMLERİNE KISA BİR BAKIŞ

AKP 28 Mart 2004 yerel seçimlerinde iktidar olmanın avantajını da kullanarak, yerel yönetimlerde de iktidar olmayı başardı. Seçmen Türkiye genelinde 3 Kasım'da barajın altına düşürdüğü statükocu -devletçi partilere yerel seçimlerde de prim vermedi.

Umut olmaktan çıkan statükocu partiler ve liderleri seçim sonuçlarını işlerine geldiği gibi yorumlayarak, hezimetlerini zafer olarak değerlendirdiler.

SHP adıyla seçimlere katılan sol ittifak da beklenen başarıyı elde edemediği gibi, Kürdistan'da

DEHAP yönetiminde olan bir çok belediyeyi AKP'nin yönetimine terketti.

İl Genel Meclisi Türkiye Geneli (%)

AKP	CHP	MHP	DYP	SHP
42	17,9	10,3	10,2	4,8

Orta Anadolu'da seçimler çok sönük geçti. Eski seçim coşku ve heyecanından eser yoktu. Mevcut partilerden umudunu kesen halk, ilk başta AKP'nin adayı olmak için, AKP il ve ilçe yönetimlerine başvurular. Aday olamayanlar başka partilere koştular.

İl Genel Meclisi seçimlerinde de AKP

Orta Anadolu'da bazı İl ve İlçelerde alınan sonuçlar (Belediye Başkanlığı):

AKSARAY	ANKARA	KIRŞEHİR	KONYA
Nevzat Palta-AKP % 44,31	Melih Gökçek-AKP % 54,84	Halim Çakır-AKP % 43,73	Tahsin Akyürek-AKP %63,63
Ağaçören-AKP	Bala-MHP	Akpınar-CHP	Cihanbeyli-AKP
Eskil-DYP	Gölbaşı-AKP	Akçakent-AKP	Çeltik-AKP
Gülşehir-DYP	Haymana-DYP	Boztepe-MHP	Kulu-AKP
Güzelyurt-BBP	Polatlı-AKP	Çicekdağı AKP	Sarayönü-AKP
Sarıyahşi-MHP	Ş. Koçhisar-AKP	Kaman-AKP	Yunak-AKP
Ortaköy-AKP		Mucur-AKP	

büyük bir başarı elde etti. Bölgeden buna bir örnek verecek olursak; Kulu'da seçmenin büyük çoğunluğunun desteğini alan AKP, İl Genel Meclisi üyeliklerinin her dördünü de aldı. Kulu Genel, İl Genel Meclisi seçim sonuçlarının partilere göre dağılımı

AKP	DYP	CHP	SHP	MHP	ANAP	DSP
12596	739	2134	2699	4014	177	390

3 Kasım genel seçimlerinde Kulu'dan 6375 oy alan DEHAP, bölgede oyunu koruyamadı. 28 Mart 2004 Yerel Seçimlerinde sol ittifakın (SHP) aldığı oy 2699'dur. Bu da % 58 oy kaybı demektir.

TBMM'de çıkarılan bir yasa ile 2000 yılı nüfus sayımında nüfusu 2000'den az olan 340 belde belediyesi köy statüsüne döndü. Haymana Çalış ve Balçıkhisar da bu durumdan etkilenecek köy statüsüne dönen yerleşim birimleri.

Yerleşim Yeri	Parti	Başkanlığı kazanan Aday
Cihanbeyli Merkez	AKP	Nuri Unalan
Bulduk	AKP	Rafet Yücel
Büyük Beşkavak	AKP	Mahir Kara
Gölyazı	SHP	Mulla Şimşek
Günyüzü	Bağımsız	Mehmet Kale
Kandil	AKP	Hacı Koca
Kelhasan	AKP	Resul Kara
Kuşça	CHP	Ethem Olgun
Kütükuşağı	CHP	Sami Arabacı
Taşpınar	AKP	Hulusi Öztürk
Yapalı	AKP	Selçuk Koçyiğit
Yeniceoba	CHP	Fırat Kızılkaya

Cihanbeyli Merkez ve Beldelerindeki Belediye Başkanlığını kazanan Adaylar

Kulu Merkez ve Beldelerindeki Belediye Başkanlığı Seçim Sonuçlarının Partilere Göre Dağılımı

	AKP	DYP	CHP	SHP	MHP	SP	BAGI	Seçilen Aday
Kulu Merkez	4342	144	110	—	3960	146	—	Ahmet Yıldız(AKP)
Kozanlı	891	—	—	—	545	—	—	Tahsin Odabaşı (AKP)
Karacadağ	685	—	598	378	—	—	—	Mehmet Yüzer (AKP)
Tavşançalı	1341	—	1161	—	—	532	—	Naci Eken (AKP)
Tuzyaka	720	—	—	—	—	437	—	K a z ı m Serrdemir(AKP)
Zincirlikuyu	494	—	411	443	—	—	42	M e h m e t Arakan(AKP)
Kırkpınar	674	—	—	—	—	—	—	Mehmet Altun (AKP)
Celep	283	—	311	—	—	—	—	Nebi Delen (CHP)

Not: Kırkpınar Kasabamızda seçime tek adayla girilmiştir.

Kürt Yerleşim Birimlerinde İl Genel Meclisi Seçim Sonuçlarının Partilere Göre Dağılımı:

	ANAP	AKP	CHP	SHP	MHP	DYP	DSP
Acıkuyu	1	145	2	163	2	2	—
Altılar	1	289	4	45	1	1	—
Arşıncı	1	143	—	23	1	1	—
Bozan	3	409	12	22	18	11	3
Burunağıl	—	164	4	2	—	—	1
Canımana	5	114	424	9	6	10	3
Çöpler	—	87	4	38	10	5	5
Dipdede	4	238	61	150	22	10	26
Güzelyayla	3	79	4	23	1	3	1
Hisar	—	36	—	3	—	—	—
Karacadere	1	224	20	—	—	4	1
Soğukkuyu	—	89	23	5	—	7	—
Şereflî	1	131	5	18	2	—	2
Tavliören	—	74	—	65	—	—	1
Yazıçayır	—	321	3	16	—	217	—
Yeşilyurt	—	379	1	12	1	—	—
Celep	1	278	105	76	—	2	3
Karacadağ	6	737	366	493	8	4	6
Tavşançalı	5	313	439	778	21	5	66
Zincirlikuyu	27	415	268	476	14	10	28
Tuzyaka	5	722	6	24	8	12	1
Kırkpınar	4	572	17	57	6	3	4
Toplam Oy Sayısı	68	6959	1768	2298	121	307	151

Not: Veriler Kulu İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı'ndan alınmıştır.

Bölgedeki Bazı Kürt Beldelerinin seçim sonucu:

İLÇE	BELDE	KAZANAN PARTİ	KAZANAN ADAY
Haymana	Bumsuz	CHP	Nevzat Doğan
Haymana	Yenice	FP	Abdullah Kuş
Bala	Kesikköprü	AKP	Omer Yılmaz

Kürt Göçmenleri ve sosyal sorunları

Bugün Avrupa başta olmak üzere, dünya coğrafyasının birçok alanlarına yayılmış bir Kürt nüfusuyla karşı karşıyayız. Kendi özgün yaşam tarzlarını koruma mücadelesi vermekle birlikte, geldikleri yabancı toplumların alışkanlıkları, mentaliteleri yani sosyo-kültürel ve iktisadi şekillenişleri doğal olarak onları etkilemektedir. Etkileniş biçimleri her zaman farklı olamla beraber, genelde başta hukuksal sorunlar olmak üzere, eğitsel, sosyal ve iktisadi nedenlerle birçok olumsuzluklarla karşılaşmaktadırlar. Ancak en önemli olumsuzluk belkide kuşaklar arası çatışmanın yoğun olarak yaşanmasıdır. Bilgi ve iletişim araçlarının gelişmesi, kapitalist üretim araçları, üretim ilişkilerindeki yeni şekillenişler ve kapitalizmin tüketim psikolojisini yoğun olarak dayatması gibi faktörler sonucu, farklı biçimlerle ve çok boyutlu olarak; Kürdistan'daki Kürt yığınları da, yurtdışındaki mülteci- göçmen Kürt yığınları da kuşaklar arası çatışmayı eski, klasik anlamından dışarı yaşamaktadır. Bunun nedenleri de baz alırsak, başta Kürdistan'ın tüm parçaları olmak üzere, Kürtlerin yayıldıkları dünya coğrafyasının her parçasında kimlik bildiri eylemlikleri yoğunlaşırken, Kürt halkının birçoğunda özelde de genç kuşaklar da bir kimlik bunalımı sorunu yaşanmaktadır. İçinde buldukları sosyal, kültürel ve iktisadi sorunlar bu kimliksel şekilleniş olumsuz yönde etkilemektedir. Kürt gençleri'nin Avrupa da ve Türkiye

metropollerinde yaşamakta oldukları kimlik sorunları-buhranı ve bu kimlik buhranı sonucu oluşan psikolojik dejenere, başta uyuşturucu, şiddet olmak üzere, eğitim ve aile çatışmalarına yönlendirmektedir. Özünde kendini bitirme, yok etme metodu olan aktif ve pasif şiddet ne yazıkki Kürt gençleri arasında yoğunluklu olarak gözlenmektedir. Nedenleri üzerinde bir çok şeyler söylenebilir. Ancak en önemli neden ise, savaş ve savaş sonrası ülkelerinde çıkarılıp mülteci- göçmen konuma düşürülen ailelerin Türkiye'nin varoşları başta olmak üzere, Avrupalara ve dünyanın başka uçralarına herhangi bir yaşam perspektifi olmadan sürgün edilmeleridir. Mülteci çocukları genellikle sefil yaşam içinde olan aileleri ile birlikte geldikleri alanlarda hem oranın yeni sosyal, kültürel ve iktisadi yaşamlarına adapte olmak için mücadele edecekler ve hemde geldikleri coğrafyalarda edindikleri yeni yaşam biçimleri ile ailelerinin yaşam biçimlerini bir arada yürütmek isteyeceklerdir. Genelede başarılı olmayan bu yeni kuşak gençler bunalımlara girmekte ve suizid- intihar teşebüslerinde bulunmaktadırlar. Intihar teşebüsleri farklı biçimlerde olabilmektedir. Ya uyuşturucu olarak yavaş yavaş bilinç altı bir intihar teşebüsü, ya şiddete baş vurup başkalarının da zarar vererek sosyal intihar teşebüsü veya somut olarak kendi yaşamına son vererek intihar teşebüsünde bulunmaktadırlar. Keza Batman'da savaş sonrası kadın intiharları da

başka bir örnek olarak verilebilir. Genellikle Co-bağımlılığın derin olduğu Kürt ailelerinde, legal ve illegal uyuşturucu bağımlılığın dışında, genç bayanlarda özellikle kapitalist konzumun-tüketimin dayattığı zayıflama (mager) bağımlılığı, marka, alışveriş bağımlılığı, genel olarak erkeklerde olduğu gibi, kumar bağımlılığı vs. görülmektedir. Kürt toplumunda görülen başka sorunlar; aile içi şiddet, aile içi çarpık ilişkiler, kadının içeriye hapsedilip, sosyal ilişkilerin engellenmesi vs.gibi çoğaltabiliriz. Ancak Kürt toplumundaki sorunlarının en önemli başka bir boyutu da, savaş mağduru bireylerin, ailelerin konumlarıdır. Eşi gerillada veya Türk devleti tarafında öldürülmüş çocuklu genç kadının hem topluma karşı olan ahlaki sorumluluğu ve hemde çocuklarına karşı olan sorumluluğu, Kocası gerilada olan annenin 13 veya 14 yaşlarında ergenlik çağındaki çocuğuyla sorun yaşaması ve kendisinin çözüm üretememesi. Babası gerilada şehit olan veya daha gerilada olan ergenlik çağındaki çocuğun baba hasretinin, özleminin, babadan ayri yaşamasının psikolojik bir buhrana dönüşmesi ve hatta toplum tarafında yüksek değer biçilen babaya karşı oğul veya kız tarafında nefret duygularının gelişmesi ve bu nefret duygularıyla Kürt çevresinden tamamen kopup, sorunlu çevreye girilmesi. Gençlerin yavaş yavaş Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin önemini yadsımaları, madditacılığı, dış görünümü ön plana çıkarıp, bu yönlü kazanımlar için aktivitelere "kriminal da olabilmekte" girdikleri görülmektedir. Sonuç olarak; Kürt toplumu da, başka toplumlar gibi, belki daha da fazla ve yukarıda çok kısaverdiğimiz, ancak burada birçoğunda veremediğimiz başkaca boyutları da olan sorunlarla karşı karşıya karşıyadırlar... Kürt

toplumunda sınıflı ve sorunlu bir toplumdur. Ancak Kürt toplumu, kendi sosyal, kültürel ve iktisadi sorunlarını bu aşamada real olgulardan hareketle çözecek güçte değildir. Esas neden ise tabiki Kürdistan'ın özgür bir devlet olamayışı ve kurumlarımızın daha bugünde savaş olgusuyla mücedele etmeleridir. Ama herşeye rağmen ne yapabiliriz sorusunu hep kendimize sormalı ve var olan araçları, olanakları çözüme katkı olama temelinde kulanıp, fedakar Kürt halkının dertlerine bir nebze de olsa çare olmalıyız. Ne yapabiliriz?: Tüm basın, yayın kurumlarımız başta olmak üzere, kitle derneklerimizi, kadrolarımızın becerilerini, birikimlerini ve bulunduğumuz coğrafyalardaki yasal, demokratik ve hukuksal haklarımızı sonuna kadar kulanmaya uğraşmalıyız. Bu nedenle Kürt halkının tek sesi, tek penceresi olan basın yayın organları, yani gazeteleri, Birnebnun gibi dergileri ve Televizyonlarına da önemli görevler düşmektedir. Bu anlamda Med ve Medya televizyonları şimdiye kadar kendi olanakları ve kapasiteleri çerçevesinde küçümsenmeyecek işler yaptılar. Hatta Kürt kimliğinin; dilsel, kültürel, siyasal kimliğin şekillenişinde ve özgün Kürt toplum psikolojisini oluşmasında Televizyonun önemli bir katkısı olduğu tartışma götürmez. Burada iletişim ve bilginin önemi tekrar kanıtlanmaktadır. Ancak yinede belli bir konsept çerçevesinde yukarıdaki sorunları irdeleyen, bir nebze de olsa çare aramaya özel kurumlar oluşturulmalı ve bu kurumların başına kendi alanlarında, yani göçmen ve mültecilik alanından, sorunlarından anlayan yetkin kişiler getirilmelidir. Önümüzdeki sayıda bu kurumlar nasıl olmalı, Konseptler neyi içermeli gibi sorulara yanıtlar armaya çalışacağız.

WELAT

Qîzek delâl û dilovan
Ez û tev bi qûrban

Kes nabîne di xevneşeva
Wan bijangên dirêj, kila çava

Biskên te yê sor li ser dêma
Te berdayê ji ber kûl û xema

Qolinc pan û sîngê gewr
Rextê gûlîya dayê ser

Bejna dirêj Dicle û Ferat
Memikin li bejnê zinar û lât

Kê dijmin da ser te ew nava
Bûkek delalî iro bi çar zava

Navê şêrîna min KURDISTAN
Ez û tu tev bi qûrban.

Mem Xelîkan

**Buha:
25 €**

Ansîklopediya Zarokan

Ansîklopediya Zarokan, çapa kurdî ya ansîklopediyeka înternasyonalî ye. Gotin bi wêne û danasînên heta dereceyêkê fireh hatine amadekirin. Pedagojiya zarokan, etîmolojîya peyvên, hêsanî û estetîka hevokan li ber çav hatiye girtin. Agahiyên di ansîklopediyê de ne tenê yên li ser welatê me ne, yên dunyayî ne jî. Di amadekirina **Ansîklopediya Zarokan** de, ji bilî ferhengên kurdî yên erebî, farisî, tirkî û ewropî jî hatine bikaranîn.

Bi **Ansîklopediya Zarokan**, biçûkên me ê:

- Di warê ziman de jîriya têngêhîştin û vegotina xwe xurt bikin û xwe bi pêş bixin.
- Di van salên xwe yên teze de bibin xwediyê gotinên ji nava malê der ku di jiyana wan de gelekî giring e.
- Tekst û wêneyên ku di **Ansîklopediya Zarokan** de hene, ew ê bihêlin ku agahî zû têkeve hişên wan.

Fîşa xwestinê

Buhayê posteya verêkirinê tê ser buha.

Ansîklopediya Zarokan

Nav:.....

Adres:.....

Hejmar (dane).....

Fîşa xwestinê bi nameyekê tê verêkirin an tê faksîkirin ji bo APEC Förlag AB.

Adresên xwestinê:

Li Swêdê:
Box 81 21, 163 08 Spånga/Sweden
Fax. +46-8-761 24 90
E-mail: apec.t@telia.com

Li Almanyayê:
Muzaffer Özgür, Postfach 900 348, D-1113 KÖLN
Mobil: 0172-29 824 51
E-mail: mozgur@web.de